

**У БОРОТЬБІ
ЗА ВОЛЮ —**

під бойовими прапорами

УПА

У БОРОТЬБИ ЗА ВОЛЮ —
ПІД БОЙОВИМИ ПРАПОРАМИ
УПА

Передрук крайового видання

•

**Проект зі збереження
видавничої спадщини
української еміграції**

ВІД ВИДАВНИЦТВА

Збірка „У боротьбі за волю-під бойовими прапорами УПА“ це повний передрук одноіменного нелегального цикльостилевого видання 1946 року, революційної ОУН на Україні. Розміщення матеріалів як також мова і зміст залишені такими як вони є в збірці виданій цикльостилем. Наше видання лише доповнено фотографіями, що їх з технічних та конспіративних причин не було змоги включити в збірку на Україні, та долучено розділ „Додаток“ в якому подано заклик редакції „У боротьбі за волю-під бойовими прапорами УПА“ та відбитки обгортки й титульного листка оригіналу.

Цю збірку разом з іншими цінними матеріалами передали нашому Видавництву бійці УПА, що прибули до Західніх зон Німеччини з України в літку 1947 року під командою к-ра БАЙДИ.*) Старшинам цього відділу Жану, Мару та Вернигори за збереження матеріалів під час небезпечного рейду та передачу їх нашому Видавництву висловлюємо щирю подяку.

Німеччина 1948 р.

„НА СТОРОЖІ“

В-во ТПН ОУН

*) Байда, Жан, Мар, Вернигора — псевдоніми.

НА ФОТОЗНІМКАХ:

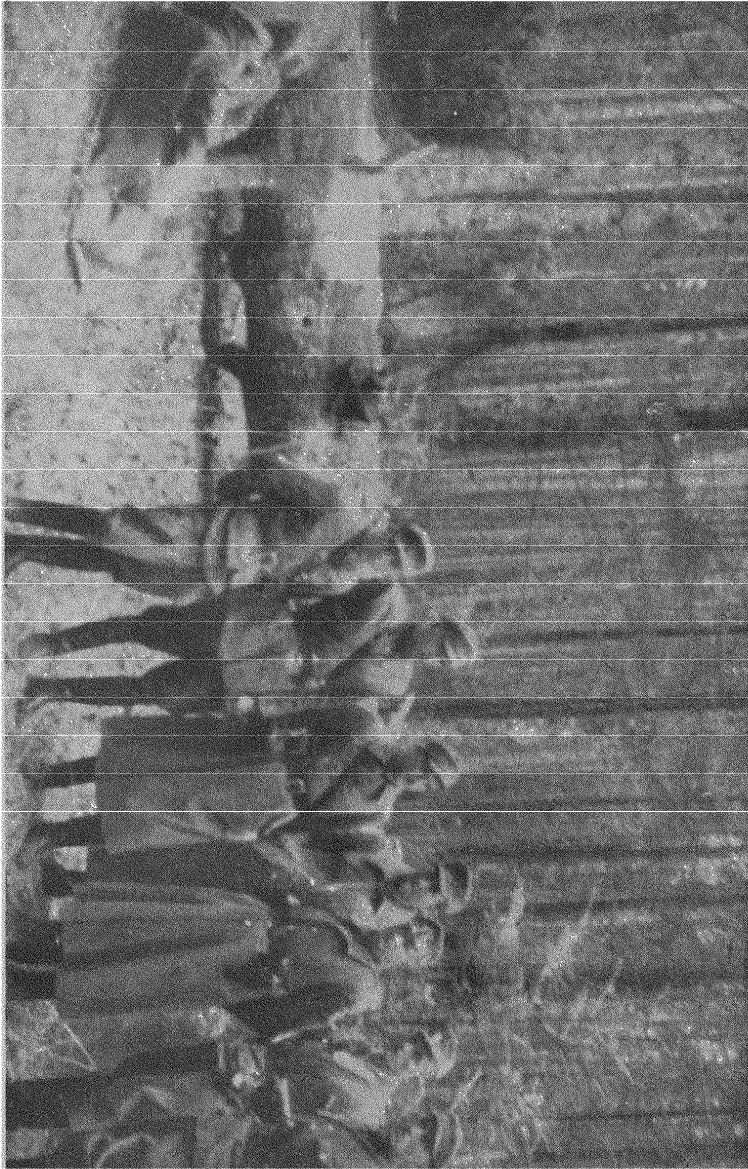
Сторінка 3. — Сотник Бурлака, командир рейдуючих відділів УПА на Захід у 1947 році.

Сторінка 4. — Група старшин оперативного відділу УПА в лісі „Т“ на терені П. 30. X. 1946.

Сторінка 12. — Чота сотника К. в лісі „К“. Весною 1945 року.

Сторінка 13. — Сотник К. В осени 1946 року.

ДРУЗИ КОМАНДИРИ!*)

Гром. — Буря. — Ласт. — Крим.

Пришов час, на який ми так довго чекали. Пришов час, коли ворог вжив останнього засобу.....

Однаке він помиляється! Своїх позицій ми не здамо!

Вірю у Вас Друзі!

Досі вславили Ви свої імена в змаганнях за наше Майбутнє, досі гідно несли Ви прапор Революції у своїх дужих руках. Пам'ятайте, що своїми вчинками Ви пишете найсвітліші сторінки нашої історії. Тепер жде Вас тяжке завдання, яке мусите виконати з честю.

Відходите туди, нуди велить наназ!

Я теж відхожу в далеку важку дійсність, де впало вже багато Друзів, однаке вони не схилили вниз гордо й велично піднесених визвольних прапорів. Може доведеться мені і впасти на тому шляху, але що значить моє чи Ваше, чи нас усіх життя, супроти нашої святої Ідеї? Тож прощайте Друзі і міцно та високо тримайте незаплямлений прапор нашої Революційної боротьби аж до перемоги.

Бажаю Вам блискучих бойових успіхів та багато особистого щастя.

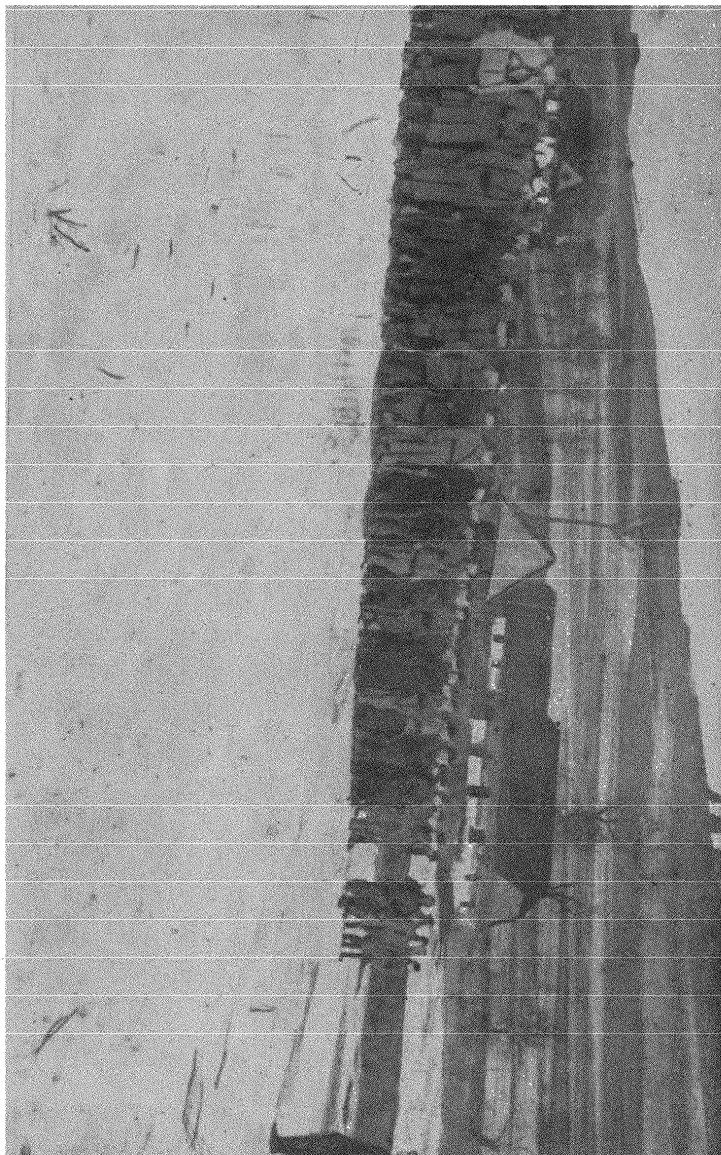
Слава Україні!

Постій, дня 25. 5. 47.

Н а з а р

За згідність з оригіналом Гр-р.

*) Звернення до старшин рейдуючих відділів УПА.

За Українську Самостійну
Соборну Державу!

За Самостійні Держави
Всіх Народів!

Воля Народам!
Воля Людині!

У боротьбі за волю- під бойовими прапорами У П А

Збірка репортажів, споминів, звітів, протоколів з боротьби
Української Повстанської Армії проти німецьких та більшовицьких
окупантів у роках 1943-1946.

Упорядкували:
Петро Волош-Василенко та К. Вірлінів.

Видання Організації Українських Націоналістів

К и ї в

1 9 4 6

Л ь в і в

* *
*

„Перспективи нашої перемоги великі й недалекий уже час, коли світ здивується новим силам, що в середині большевицької імперії оформляються у могутній аванґард борців за новий, справедливий порядок у світі та силою своїх революційних дій наблизатимуть день остаточного розвалу сталінської імперії.“

„На прапорах цих сил блищатимуть великі слова:

**Смерть большевицьким імперіялістам!
Хай же ве воля народів і людини!“**

(П. Дума — „Большевицька демократизація Європи“ із журналу „Ідея і Чин“ — Рік 4-й — 1945. — ч. 9)

* *
*

„На крові тих, що впали на полі бою в обороні рідних хат, сімей і населення, в наступі на гестапівські та енкаведівські гнізда та загони, в індивідуальному двобою в час конспіративної підпільної роботи, на крові тих, що замучені по тюрмах і таборах, виросла безсмертна легенда воюючої поневоленої нації, що вогненим смолоscopic горить у серцях і думках народу й освічує шлях у майбутнє“.

„Україна живе й бореться та силою здобуває перемогу. Хай же вічна буде слава впадшим Героям, що склали своє життя на жертівнику нації.“

(З Декларації „проводу ОУН по закінченні другої світової війни“.)

З друкарні ОУН ім. Дмитра Сурмача.

Надрайоновий провід ОУН .Л. 19. 7. 1947 року під час відходу в пропагандивний рейд на Захід.

„ТІНЬ ДОВБУША ІДЕ ВЕРХАМИ, РИДАЄ РЕВНИМИ СЛЬОЗАМИ“ . . .

Цими словами кінчив поет поему „Гуцульський курінь“, оспівуючи епілог визвольних змагань українського народу кінця першої світової війни. . . .

Українські армії перестали існувати. Україна була покраяна, почетвертована розпнята. Народ закутий у неволю, гноблений, визискуваний, денаціоналізований, винищуваний. Глухий світ мовчить „бо благоденствує“. Ні звідки помочі, ні крихітки надії. Хто бачив і відчував цей стан по невдачі визвольних змагань українського народу в 1917-20-тих років, тому нераз врізалась до глибини душі болюча правда тих слів поета:

— ТІНЬ ДОВБУША ІДЕ ВЕРХАМИ — ВЕДЕ ПОВСТАНСЬКИМИ ШЛЯХАМИ.

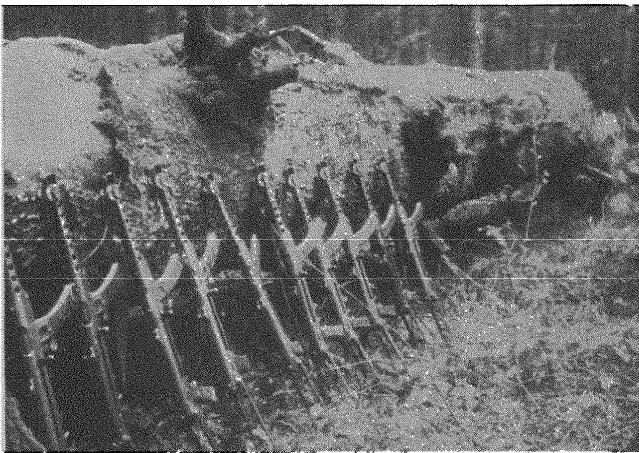
Однак такий стан не тривав довго. В українському народі знайшлась могутня сила життя, яка дозволила йому скоро переболіти всі рани — невдачі визвольних змагань та переламати труднощі неволі й стати на шлях нового відродження. В Україні виріс під ворожими окупаціями новий визвольний революційний рух, який провадив український народ через боротьбу до свого визволення, до самостійности й державности. Тінь Довбуша, що „йшла верхами й ридала ревними сльозами“ скоро почала міняти свою постать. . . Зникли сльози, вмовкав голос болю, а на ремені з’явився знову кріс. Піднялась наново збройна боротьба.

У вирі другої світової війни український народ взяв знову за зброю і створив Українську Повстанську Армію. Тінь Довбуша, тінь Гонти і Залізняка, Хмельницького, Кривоноса, й Павлока повели Україну знову повстанськими, гайдамацькими, козацькими шляхами визвольної всенародньої революційної боротьби. Піднялось велике збройне повстання проти німецьких і большевицьких окупантів. Проти величезних, модерних армій, німецько-гітлерівської і московсько-большевицької, станула повстанська армія українського народу, революційна, партизанська, узброєна тільки тим, що здобула сама на ворогах. Піднялась

нерівна, єдина в світі війна поневоленого народу проти двох наймогутніших модерних армій і світових потуг. Це вже не короткий, несподіваний зрив, де ділає головно заскочення ворога, не нагле повстання, але довга, завзята криваво масова боротьба, прямо війна, яка триває щей сьогодні на порозі 1947 р. у 8-му році від часу вибуху другої світової війни, в другому році після її закінчення. . . . Тільки цей один факт говорить уже само собою дуже багато про її розміри й її завзяття. Ця боротьба і ця війна, цей новий визвольний зрив українського народу, що зв'язаний з ім'ям УПА, щодо своєї масовості й ідейної революційної натури, можна сміло сказати немає собі рівного. Прикладів такого масового, всенароднього, революційного підйому, завзяття, посвяти й жертвенності в боротьбі можна шукати хіба лише в одній козаччині. Хто сам не бачив, хто сам не брав участі й не пережив цього всенароднього революційного підйому,

Автоматична зброя (П. П. С.) захоплена в росіян на озброєнні одного з відділів УПА. Весна 1947 року.

завзяття, той ніколи його не зрозуміє, і тому важко зрозуміти навіть цей факт, як ще сьогодні можливо провадити поневоленому народові таку довгу й таку широку збройну боротьбу проти величезних модерних армій, перед якими дрижить і гнеться мало не цілий світ. Тайна цієї сили саме у факті от цього загального, масового, всенароднього революційного підйому фанатичного беззастережного віддання українських народніх мас ідеї Вільної Самостійної України, для яких вони виконували й виконують чини масового героїзму, посвяти й незвичайної витривалості.

Щоб цей великий моральний капітал здобутий у боротьбі, не пропав, щоб він був джерелом ще більшої сили й вирощував нові кадри й нові прийдешні покоління на дальшу боротьбу за цю велику безсмертну ідею, що народ за неї пролляв і проливає стільки крові, друкуємо оцю книжечку нарисів із бойових дій УПА.

Ця книга нарисів, це не є звичайний художній твір. Ані навіть репортажі опрацьовані вправною письменницькою рукою. Це радше книга документів, бо це майже виключно матеріали зі звітів й описів самих стрільців УПА про терор окупантів і збройну боротьбу УПА. Писані вони безпосередньо у розгарі боротьби, на коліні, на пеньку, в лісі, у полі, в бункері — криївці, глибоко під землею. Тому, може буде в них немало різних недомогань, так під художнім як і під багатьома іншими оглядами. Але за те буде в цій книзі одне найважливіше буде правда. Бо всі описи зібрані в цій збірці, це правдиві факти взяті з життя, передані очевидцями, творцями і учасниками даних подій, писані дрижачою ще від бою рукою стрільця.

Не віддасть ця збірка рівнож повного образу нашої сучасної боротьби.

Бо це лиш перша збірка, гейби перший том. Як що побачит світ ще й далі подібні збірки, до яких вже є частинно виготовлені, й готовляться і далі, численні матеріали з обсягу цілоти боротьби на всіх українських землях, тоді цей образ буде повніший.

А тимчасом, хай і так іде ця книжечка в світ, хай буде скромною пам'яткою тим, які ці геройські діла, що тут описані, творили, і хай кріпить та будує сили на дальшу незломну боротьбу.

СЛАВА УКРАЇНІ!

Стояр

Війці УПА під час рейду по Словаччині. Вересень 1947 року.

ВІД ПОЛТАВИ ДО ЯРОСЛАВА, ВІД ДНІПРА ПО СЯН Геройський життєвий шлях сл. п. Петра Василенка.

Дня 21 травня 1946 р. згинув у бою з польсько-більшовицьким військом редактор „Лісовика“, автор збірки революційних віршів „Мої повстанські марші“ член редакційної колегії оцієї збірки нарисів, Петро Василенко — Волош (Полтавець, Гетьманець).

Петро Василенко — Волош народився в 1921 р. в селі Війтовцях, Яготинського району на Полтавщині. Його батько, свідомий і освічений українець, працюючи важко у колгоспі, мріяв про те, щоби свого найстаршого сина Петруся, дуже здібного й охочого до науки дати до Київського інституту медицини. Це було важко виконати серед щоденної, нечувано важкої колгоспної нужди. Та прийшло ще гірше. В 1936 р. енкаведівські посіпаки заарештували батька молодого Петруся і засудили його на десять років заслання в далекі табори. Від того часу немає від нього вістки. Мабуть розстріляли, а присуд на заслання проголосили для замаскування. Так робили в тому часі сталінські людоді з сотнями тисяч, а то й мільйонами українців. Мати й четверо маленьких дітей залишились в дома у ще гіршому горю.

Молодий Петрусь, не зважаючи на все лихо, рветься всіма силами до книжок. Він учиться, читає багато, і вже замолоду пише вірші, які зразу подобаються всім його товаришам у селі. Чим більше розвивається, тим ясніше бачить світ і життя та всю неправду кругом себе. Не затруїла молоді, живої, палкої, степової душі юнака болшевицька школа, ні брехня їх газет і книжок. Він отвирав що-раз ширше очі, бачив і розумів, що раз ясніше життя та усвідомлювався самотужки в критичному, негативному наставленні до болшевицької неволі. А на дні душі жевріла пам'ять про мученицький шлях свого рідного батька й цілого свого народу, яка все заставляла думати молодого юнака, — чому?, защо?, навіщо?.

Коли ж настала війна й він знайшовся у вирі українського визвольного самостійницького руху, пізнав його програму, — тоді зрозумів усе й знайшов ясну відповідь на всі питання і всі бажання, якими з молодю горіла його палка душа. Тут він знайшов свій шлях — шлях збройної революційної боротьби проти всіх наїзників за волю й незалежність України. На цьому шляху вступив він до УПА. Доля кинула його ген далеко від рідної Полтавщини над Срібнолентий Сян, на західні рубежі української землі. Тут сповняв він свою службу й вірив, що вернеться ще з переможним прапором української визвольної революції через Дніпро, у рідні полтавські степи, щоб на місці помстити смерть батька. Він прагнув цілою душею здійснення тої хвилини, коли вже ніхто не буде бити, гонити, закріпачувати, вивозити та стріляти наших батьків і матерей, а буде вільна земля, вільний та щасливий народ. У це він вірив і за це боровся та за це віддав і своє молоде палке життя. Згинув по-геройськи у бою. Окружений, сам відбивався до кінця, вистріляв цілий запас набоїв, устелив довкруги свого становища землю слідами ворожої крові.

Слава Героєві! З його палкими словами й його піснями, з гимном Месників УПА, який він уложив, підемо далі в боротьбі — до Києва й до Полтави, до могили його замученого батька й мільйонів їх, щоб над ними розгорнути прапор свободи.

Хай його книжечка віршів „Мої повстанські марші“ і ця збірка нарисів, яку він почав редагувати й з нею на серці згинув, буде пам'ятником — вінком на його стрілецьку могилу.

Слава Україні!

Героям Слава!

П. П.

ПІД ВЕСНЯНИМ СОНЦЕМ

Весна саме ставила свої перші кроки на поліській землі. Сніг танув з кожним подувом теплого вітру, а весняні квітки з трудом пробивали своїми барвистими головками напів змерзлу землю. Розвивалися дерева, в повітрі починали дзвеніти пташині хори. Це ж був пам'ятний березень 1943 року.

Відділи Української Повстанської Армії саме тоді почали добре бити німецьких окупантів.

Бундючні гітлерівські кати не сміли вже безкарно грабити села, а мусіли чим-раз більше замикатися у більших містах, та там укріплюватися в грубих мурованих будинках. Полум'я всенароднього повстання випирало геть окупантів з лісів, піль та сел. І вже добиралось до міста.

В однім селі Ровенської області, недалеко від міста Костополя, над річкою Случ заквартирував наш повстанський відділ. Усміхнені селяни приймали та гостили нас радо. Уважали ж нас прямо за своїх дітей. Ми гуторили зі своїми господарями про майбутнє, про минуле. Про весну та про нашу боротьбу. Чорнобриві дівчата жартували з нами, сміялися та готували для себе й для нас обіди. Була неділя, а для села цілий празник.

Провесна в цілій своїй красі та величі пишалася над долинами темнохвилястого Случа. На краях села, від усіх сторін стояли наші повстанські дозори. Всі ми чулися безпечно та безжурно продовжували свої розмови. Говорено про наші бої, і про те як у повстанців йшлося, і про тих, що їх німаки половили та силою загнали на невільницьку роботу в Німеччину.

Зі мною у тій самій хаті квартирував молодий сімнадцятилітній повстанець. Він гордився перед селянами, що він такий молодий, а вже пішов у повстанці, пішов у сувору збройну боротьбу проти окупантів.

День заповідався якнайгарніше. В кожного радісно, як на Великдень.

Біля полудня повернулася вислана розвідка й донесла, що на наше село наступає німецька орда. З трьох сторін: від міста Костополя, Березного та Межиріччя прямували на нас озброєні по зуби німці. Вісімдесят вантажних автомашин, наладованих окупантським вояцтвом понуро підсувалося до села. Село було вже в оточенні, відступати нам було нікуди.

Ясно, що ми мусіли прийняти цей бій і то проти кілька разів переважаючих сил.

Скоро повискакували завзяті повстанські юнаки. В руках у кожного зброя, що в кого кріс, фінка, кулемет системи Дегтярова, гранати та револьвери. У всіх загорілися очі. Не зважали вони на те, що село вже оточене й ворог пре переважаючими силами. Серця їхні палали негасимим завзяттям і домагалися кари для проклятого окупанта, домагалися повстанської перемоги.

Село затривожилося. Буде ж жорстокий бій.

Наш командир скоро зібрав усіх нас і вислав на бойові становища. Він спокійно глядів в очі своїм воякам. Треба було приготувитися, не датися заскочити ворогові.

На передпіллі вже появилися гітлерівські посіпаки. Повстанські командири впевненим оком гляділи на їхні рухи, але зачіпати не веліли.

Першими почали німці. Гураганним вогнем старалися пробити собі дорогу в село. Ми спочатку не відзивалися, тільки мовчки споглядали на хмари ворогів. А відтак, по кількох хвилинах, на команду, вся наша бойова лінія сипнула по ворогові вогнем крісів та кулеметів.

Ворожа хмара припинилася та залягла. Незабаром на її лівім крилі почулися жахливі, передсмертні крики. Це вислід нашої влучної пальби.

Тиша на мить, така тривожна тиша!

Ворогам прийшла підмога. Звелися вони з диким ревом та відкрили й по нас сильний вогонь. Ми відповіли їм таким самим. І знову безвпинна стрілянина, і знову стогнали та падали во-роги.

З наших становищ видно, що німці п'яні; цілком не беруться, стріляють взагалі майже не націлюючись та скоро падають під наші влучні кулі.

До ворожих становищ прийшов з допомогою ще відділ есе-сів. І знову почалася стрілянина й наша такаж відповідь. А за-тим знову у ворога зойки та крики.

Ми холонокровно відбиваємо ворожі наступи. Смерть ні трохи нам не страшна.

Розлючені своєю безсильністю окупантські посіпаки наве-ли на нас вогонь з багатьох мінометів та гарматок. З ревом і свистом неблагано летіли залізні головні та жбурляли вгору дов-кола нас землю.

Аж дивно. До того часу ми не мали ні одного вбитого.

Тим часом інша група німців удерлася в один край села та почала палити хати. Небо покрилося багряними крилами жор-стокої пожежі та їдкими хмарами біло-сивого диму.

Ми увірвалися за німаками в село, щоб врятувати перед спаленням. У селі зав'язався вуличний бій. Наш сотенний коман-дир зірвався та крикнув до своїх вояків: „За мною! Вперед! Сла-ва!“ З тими словами кинувся він на оскраженіх паліїв. За со-тенним командиром подалися й інші друзі. Нестримно полетіли всі на ворога.

За своє завзяття заплатив наш командир своєю кров'ю. Ворожі кулі поранили його та ще кількох друзів.

Ми розлючені такою втратою ще нагальніше погналися вперед на проклятого вотога. Серед наших лав залунали крики повні завзяття та жадоби помстити за нашого командира. Ми спільно крикнули „За сотенного! Слава! Слава! За волю Украї-ни! Геть зайдіть! Слава!“

Лавою, вихром погнались ми на німців. На ніщо ми не зва-жали, ні на ворожий вогонь, ні на міномети, ні на гармати. Ко-мандир ледви успівав здержувати найбільш нерозважних одчай-духів.

І таки відступили німці із села. Інакше немогло бути.

Чотири години тривав цей завзятий бій. Чотири масові во-рожі атаки відбив наш повстанський відділ. Завзято билися хло-пці, так, що аж сині води Случа дивувалися.

Перед вечером німці геть відступили з поля бою. Боялися тут довго ждати, щоб не захопила їх всевладна повстанська ніч. Під пострілами наших кулеметів німці позбирали своїх ранених та повною парою на автомашинах втекли в напрямі міста Костополя. На побоєвищі залишилося 58 забитих ворогів та 5 spalених автомашин.

Зорі мерехтіли над недавнім полем бою. Ми знову зійшлися разом та заспівали пісню перемоги. Перемога була за нами. І остання перемога буде за нами, за українськими повстанцями.

Із споминів учасника.

(За місячником „До зброї“ видавним Політичним Відділом УПА. Рік I, ч. I — липень 1943 р.)

Надрайоновий провідник ОУН Мар, із своїми стрільцями серед селян в осени 1946 року. Село Б. повіт Л.

Антін Склея

НАРОДНЯ САМООБОРОНА ДІЄ

Зрадникам народу, що в тяжкі часи боротьби з переважними силами ворога, служать окупантові, шкодять народньому визвольному рухові, майже ніколи не прощається. Так і тепер український народ карає своїх зрадників. В селі В. (р-н Гоша, обл. Рівне) одного літнього місяця 1943 року сільська організація Української Народньої Самооборони покарала зрадників, що доносили до гестапо про всі починання народнього визвольного руху. Одному з цих мерзенних зрадників удалося втекти до своїх хлібодавців у місто Рівне. Відомо було, що цей підлий лакей доніс до гестапо про те все, що діялось у селі. В сто відсотках треба було сподіватися, що жорстокі гестапівці придуть у село помстити своїх вислужників.

Збентежене село гомоніло про той жах, що його принесли німаки на своїх багнетах. Найбільш зітхали та лементіли жінки. В сивих головах дідів роїлися тільки сумні думки.

Що ж буде тепер?

Знається вже. Придуть, скатують, пограбують, сплять, людей у тюрму заберуть, а відтак уб'ють.

У багатьох душах підводився бунт. Руки рвалися до зброї. Темним вечером зійшлися мовчазні чоловіки. Понурі їхні зідханя перепоявав тільки сивий дим з цигарок.

Чи тут нема вже виходу? Саме тоді увійшов до хати молодий чоловік. У військовім мундурі, з автоматом на грудях. Різким голосом він скоро розвіяв безсильні зітханя та завізвав до збірної самооборони перед ворогом. А далі розказав цікавим чоловікам про німецькі варварства, про руїни міст та згарища сіл по всій Україні. . . Опісля про приклади боротьби сільських самооборонних відділів та загонів УПА.

І засвітилися очі та забилися жвавіше серця, навіть у стареньких дідусів.

Ще того ж дня вечером витягнуто поховану в криївках зброю та прочищено її. Муніцію, яка була захована в землі, на всякий випадок просушено. На всіх кінцях села розмістилися вартові, що зауважували кожний рух на зовні.

* * *

*

По кількох днях вартові принесли давно вже очіковану, а все таки жахливу вістку: „Німці йдуть!“

У селі метушня. Це жінки, старі господарі похапцем навантажують на себе клунки з найпотрібнішими речами та втікають у поле, а звідти вже в ліс. Інші дещо більш розважливі виїжджають підводами зі села. Діти женуть корови та коні на далекі пасовища та в густі кущі ліса. Все інше майно, а передусім збіжжя, давно вже позакопуване у землю. Земля-ж мати — своїх таємниць ворогові не виявить.

Найбільш лякалися жінки. Сама думка про те, що німці вже йдуть, про те, що їхні брати битимуться зі зброєю проти гітлерівських людоловів таки у їхнім селі, здавалася їм жахливою.

Дві вантажні та одна легкова автомашини бундючно та грізно віхали до стривоженого села. Розбіглися по подвір'ях та хатах німецькі жандарми в зеленкуватих мундурах. Почалися дикі постріли, грабїж. Вкінці людолови зловили 10 осіб. З люті, що немогли зловити більше, били вікна та ламали двері.

Десять в'язнів із страхом гляділи у своє майбутнє. Що ж їх жде. Допити кривавих жандармів, опісля муки на катуваннях неблаганого гестапо. Розпучливі дні терпіння, у тюрмі, яко заложники приреченні на розстріл. Або, концентраційний табір з повільним конанням. У найкращім разі можна сподіватися вивезення на каторжну роботу в Німеччину.

Але надія на якусь щасливу розв'язку ще їх підбадьорувала. Може ще вдасться втекти з якогось транспорту. . . А може ще зараз хлопці з УНС'у їх відіб'ють.

Хоча не дуже то можна на них надіятися, бо молоді, ще на правдивій війні піколи не були.

Врешті автомашини рушили. Верталися вже до міста Рівного. Понуре воркотіння моторів пригравало сумний „марш“ для Десятьох нещасних. Наставлені в груди німецькі кріси та машинні пістолі доповнювали жах майбутности.

За селом, в ровах при дорозі вже чекали на автомашини. Це сільська самооборона таки наважилася відбити своїх та повчити німоту.

Чулися сильними місцеві хлопці та чоловіки, бо їм у підмогу прийшли ще й члени УНС-у з других сіл.

Надаремно бунтівничі серця ждали на правдивий бій. Німці скоро зауважили, що на них приготована засідка. Негайно звернули на бічну дорогу, а відтак повтікали. Тільки навздогін їм посипалися стріли. З цього скористали в'язні, миттю позіскакували з обстрілюваних автомашин, та подалися в сторону своїх, геть далеко в густі, просторі лани збіжжя. Не завела їх підсвідома надія на скоре визволення з рук катів.

* * *

*

Німецька легкова автомашини відстала від своїх. Мабуть німецький офіцер, який їхав у ній, сподівався, що так гладко не пройде та ціла людоловля, і тому з розрахунком лишився по заду. Але перерахувався.

Шляхом напроти автомашини йшов молодий хлопчина осяяний радістю звільнення своїх односельчан. Опанований завзяттям, помахом руки спинив авто, витягнув з кишені пістоль і намірив у сторону німців та крикнув до них різко та приказуючо: „Руки вгору!“ Шофер хотів боронитися перед таким несподіваним наскоком. Він ухопив зброю підніс її та вже хотів націлити в сторону відважного хлопчини. Та запізно. Влучний постріл молодого повстанця повалив його одразу на землю. Ворожа кров цюрком потекла по кермі, по підлозі автнмашини та по шосе.

Німецький офіцер, що сидів побіч, здригнувся перед так скорим маревом смерті. Кинув свою МП, що її тільки-що хотів

націлити в сторону відважного хлопчини, та підніс вгору дрижачі руки. Повстанець обеззброїв полоненого ворога. Німець благальними очима дивився на свого молодого переможця. Він наперед хотів вичитати, яка доля жде його.

Невкритою радістю зясяв офіцер, коли хлопчина заявив йому, що звільняє його. А молодий революціонер говорив далше та показував на мигах, щоб офіцер переказав своїм товаришам, що український народ не дасть знущатися над собою та геть прожене з України німецьких окупантів. Збентежений німець тільки потакував головою: мабуть не розумів багато.

Обличчя роззброєного ворога попало в задуму, побоювся офіцер кари від своїх зверхників та від гестапо за те, що дав себе так ганебно роззброїти. Швидко витягнув він з кишені золотий годинник та наставив їх повстанцеві. Та геройський юнак байдуже поглянув на мінливе золото, відсунув від себе витягнену руку та гордо заявив:

Для нас повстанців зброя дорожча всього, а на золото ми не звертаємо уваги. Тільки зброєю здобудемо Українську Державу. „Ми не воюємо за наживу!“

Збентежений та засоромлений ворог гаряче подякував повстанцеві за подароване життя, а від так мовчки в задумі помчався до міста.

* *
*

Цього ж самого дня село вже добре приготувалося до збереження себе й свого майна. Все, що тільки вдалося перенести з місця, закопано в землю та поховано по кривках. Ніччю виведено у ліс коні та корови. Серед лісних гущаків отаборилося ціле село. Треба було перечекати лють окупанта.

На нову помсту ворога не треба було довго ждати. Вже на другий день німаки великими силами стягнулися до села Б. Але в селі не було нікого й майже нічого. Бісилися окупанти по селі. І нарешті вхопили хлопчика-пастушка, що нехотів з іншими

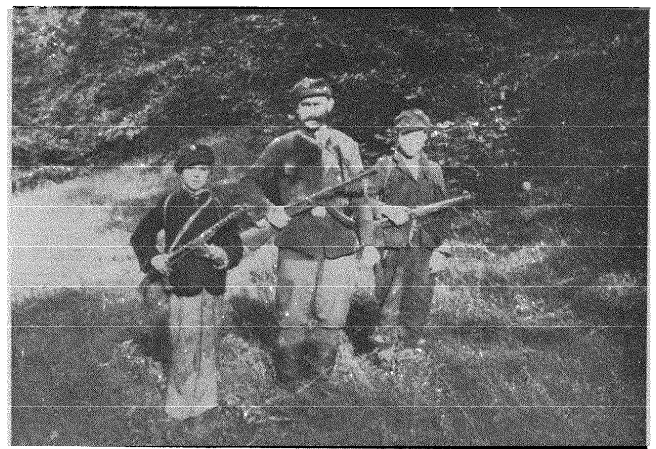
втікати в ліс. Цікавий був, зблизька хотів побачити бешкети варварів.

Один рослий жандарм вів хлопчика до колони автомашин. Хлопчина старався йти повільно, розглядався довкруги. В догіднім місці раптовно підскочив, вирвався жандармові з рук та вдарив його своєю головою у живіт. Переляканий німець упав на землю і знепритомнів. Пастушок зкористав з цього моменту, вхопив МП, що випало німцеві з рук. розстібнув йому пояс зі шістьма магазинками, скочив десь між хати й загубився між житами.

Безсильні вороги посідали в автомашини та повернулися в місто.

Брязкає здобута зброя в народніх руках. Україна не дає знущатися над собою.

(За місячником „До Зброї“, видаваним Політичним Відділом УПА. Рік 1. ч. 2. — серпень 1943 р.)

Наймоłodші стрільці УПА на терені Л. Стр. Василько 14 років і стр. Тарасик 15 років. Посередній керівник гарбарні УПА Голуб— 50 років. Весна 1947 року.

ОДИНЦЕМ У ВОРОЖОМУ ТАБОРІ

Скатована німецькими окупантами українська Волинь підносилася бунтом. Горді сини своєї Вітчизни сприялися бити всюди проклятого ворога. Так, полились перші краплі ворожої крові по Волині, а відтак по всій Україні.

Крім німців ширили згубу й нещастя ще большевицькі партизани. В густих лісах між селами Карпилівкою і Ленчином (обл. Рівне) большевики, вислані кремлівськими катами, звили собі розбишацьке гніздо, щоб ще перед приходом своїх армій у корені підірвати справедливе повстання народу.

Роздумалися українські повстанці. Розвідать би силу большевиків та вдарити по них.

Зголосився у повстанського командира молодий повстанець друг Хміль. „Я розвідаю!“ — сказав він.

Було це 14 червня 1943 року. Лісовими стежками в напрямі большевицького табору попрямував Хміль. За ним поволі підсувалися ще два повстанці. А у певній віддалі маршував мовчазно та скрито цілий повстанський відділ.

Мов вуж просмикнувся Хміль через три ряди оборонних ровів, обминув тихесенько ворожу варту та таким способом знайшовся у самій середині ворожого табору. Прямо подався геройський хлопонець до команданта большевиків. Легковірному бандитському ватажкові він відкрито заявив:

„Я ваш. Нашу групу розбила УПА. Тільки небагатьом нам судилося вийти живими з поля бою. Тут недалеко за вашим табором кільканадцять наших партизанів чекають на ваше рішення. Ми всі хочемо прилучитись до вашого табору. Я дам своїм знак, щоб вони сюди прийшли.

Повірили вороги. Не встигли большевицькі банди ще добре обдумати цілого діла, як друг Хміль дав знак вистрілом з нагана. І сталося. Миттю вискочив повстанський відділ з кущів,

впав у табор та несподівано заскочив неприготованих горлорізів.

Сам друг Хміль скоро зник ворожому ватажкові з очей. Скористав із замішання та зробив нездатним до вжитку большевицький кулемет. А відтак щасливо дістався до своїх.

Перелякані большевицькі партизани одинцем виривалися з ворожого оточення. Дуже мало большевиків урятувалося. 60 лягло трупами, а 36 раненими. Повстанці здобули у ворожому таборі канцелярію, багато зброї, муніції та награбоване в докотишніх селян майно. В канцелярії було багато цінних документів про підступні наміри й пляни московських зайдів-парашутистів що до боротьби проти визвольних змагань українського народу.

От так, не стало ще одної большевицької болячки на українській землі.

Переможці-повстанці стискали по черзі та сердечно руку другові Хмелеві. Багато заслужився він для перемог. З козачого краю ж він.

(За місячником „До Зброї“. Рік I. ч. 2. — серпень 1943 р.)

М. Львович

НОВІТНІ ГАЙДАМАКИ

Голуба тишина червневої ночі повисла над землею. Рейки залізниці рожево блистали серед суворої темені довколишнього ліса.

На краю темної стіни високих дерев появилися мовчазні постаті повстанців. Безладно, але крадькома та безшелесно підійшли вони до залізничного шляху. Чорні їхні постаті поволі появлялися на залізничному насипі, серед блистячих рейок. Ручки їхні, озброєні у всяке знаряддя, у дерев'яні коли та залізні ломи, взялися до гарячкової праці.

Рвалися на частини рейки.

Кілька нерухомих постатей чатувало з боків, вогниками своїх палких очей пронизували темряву далечіні.

„Швидше, хлоп'ята! Спізнитися можна!“ — шопотом сказав сотенний командир Ярема. І повстанці рухалися скоріше, залізо дзвонило голосніше.

Залізничний шлях між станціями Немовичі й Малинськ (на шляху Рівне-Сарни) став перерваний. Було це в ніч з 23 на 24 червня 1943 року.

Вуха повстанців, прикладені до грудей землі, зловили далекий відгомін локомотиви. За деякий час уже появилися зле замасковані світла поїзду. Локомотива розпускала гірку, сиву хмару диму. Здригалась від стукоту залізного велетня земля, здригнулись з хвилювання перед ділом повстанці. Чи ж усе вдасться? Мусить вдатися! На те ж повстанці, щоб ворога прохитрити!

Поїзд спинився перед зірваними рейками. В передніх вагонах їхало 150 чоловік німецького гестапівського карального відділу. Вони верталися з погрому поліських та волинських сіл. Утомленні знущанням над невинними селянами, натішені награбованим майном по українських селах, напоєні жадобою проливання крові, надихані димами спалених сіл верталися до свого гарнізону. А за ними на останніх вагонах тягнулися гармати, танки, муніція та всякі припаси.

Розіспані гімлерівські гайдуки ще не встигли відчинити дверей своїх вагонів, щоб довідатися про причину зупинки поїзду, як у передніх двох вагонах залунали стріли „фінок“. Це сотенний командир Ярема ще з другим таким же, як він одчайдухом другом Дорошем, серіями своїх кулеметів-пістолів гатили по розіспаних німаках. Крик, зойки, проклони, метушня і темнота, як у пеклі. А „фінки“ не вгавають. Крізь шум, тріскотіння вистрілів чути стогін та хрипіння конаючих окупантських посіпак. Дочекалися і вони кари за злочини над безборонним народом.

Як колись гайдамаки, Гонта з Галайдою, так тепер повстанці Яртма й Дорош не переставали бити ворогів. Мстили ж вони всі кривди поневоленого народу.

Переляканим товстопузим катам не допомогла й нічна темнота. Пробували гестапівці крізь вікна втікати з місця своєї кари. Але влучні постріли повстанців не давали висмикуватися ворогам.

Деякі гестапівці пробували боронитися та відстрілюватися. Одна з таких ворожих куль заблукалася і влучила в неустрашимого борця — командира Ярему. Децю пізніше став ранений і Дорош.

Та Ярема не зважає на свою грізну рану. Йому тяжко відірватися від бою. Із затисненими зубами він докінчує те, що заміряв. Під свистом ворожих куль набирає ще цілий оберемок німецьких МП та пістолів від півживих ще німців. Але вкінці й в нього не стало сили. Цілком обезсилений падає на руки своїх друзів. Не дивота. Бо не минуло ще й трьох місяців, як він теж був поважно ранений.

Рана друга Дороша не була грізною.

В той час інші повстанці взялися до задніх вагонів. Новісенські скриньки з муніцією та припасами переходять з рук до рук, а відтак на підводи. Заладовані вже підводи хутко виїжджають у безпечне місце. Добре справляються українські повстанці. Здобута зброя та муніція не раз покарає ще окупанта.

Перед ранком повстанці обезпеченим маршем подались у свої лісові нетрі. А з ними, по середині маршової колони, на ношах неустрашимий новітній гайдамака, сотенний командир Ярема.

(За місячником „До Зброї“. Рік I. ч. 2. — серпень 1943 р.)

М. Львович

БОЙОВЕ ХРИЩЕННЯ

Волинь нетерпиво вичікувала повстанців, що пішли на короткий вишкіл. Треба ж було обсадити що-раз то нові повстанські загони підстаршинськими кадрами. А вишкільна група саме закінчила свої теоритичні заняття і вирушила на вишкіль-

ні маневри у терен. Ще кілька днів вправ, а відтак до правдивих бойових завдань.

Так і 18 липня 1943 р. одна повстанська вишкільна група під командуванням друга цигана вирушила у терен. По короткому часі перші вишкільники знайшлися на шляху між селами Вілька і Яполоть (обл. Рівне.) Молоді вояки вишикувались у лаву. Командир Циган вияснив їм ціль вправи. Темою була: засідка. Одна повстанська частина мала засісти на шосе між селами Вілька і Яполоть, а друга повстанська група мала вдавати ворога та несподівано попасти в засідку. Таким чином мав відбутись „наскок“ та оборонний „бій“.

Юні серця вишкільників хвилювалися і вже вмовляли в себе увесь жах правдивого бою. В думках їхніх то спалахували то погасали фантазії бойових малюнків. У часі вправ, серед шелесту галузья та подуву вітру не зачули юнаки близького шуму моторів. Це зауважили тільки стійки.

„Щасливий випадок!“ — сказав командир та наказав негайно всім перервати вправи та позалягати у рови попри шосе. Це наближався правдивий ворог.

На шосе показалося дві вантажні автомашини, повні німецьких жандармів. Опилени пилом окупованої ними землі не сподівалися вони засідки. Безпечно та скоро мчали шляхом.

Голови повстанців поховалися серед високої трави, серед кущів та дерев. Час від часу дехто піднімав поволі голову, щоб оцінити віддаль до ворога. Тільки дула крісів невпинно, що-раз то поліпшуючи свій напрям, гляділи на біле шосе.

Юнаки схвилювано числили секунди до початку свого першого правдивого бою. Трохи несподівано для них прийшло це бойове хрещення. Але жоден не показав назовні свого збентеження. Мовчки, із запертим віддыхом, пригадували вони собі колишні вправи та поучування своїх командирів.

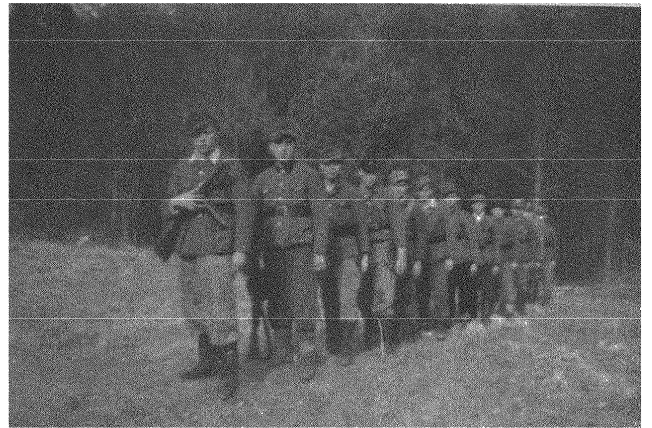
Перший стріл упав від сторони повстанської засідки. А за ним десятки крісових стрілів, безчисленні тотокання кулеметів та рідкі вибухи гранат. Зелені німецькі уніформи безвладно покотилися з автомашини на землю. Кожний німецький катюга

старався чим скоріше втекти з поля обстрілу. Зранені автомашини безрадно станули на середині шосе. А за тим крики розпуки, стогін благань ворогів.

А юнаки-революціонери стріляли й стріляли. Всі недавно вивчені правила бою перемінилися у практику. Молоденька вишкільна група перемінилася у правдивий бойовий повстанський загін. Не спочиваючи б'ют повстанці по окупантах.

Тільки не багатьом німцям вдалося втекти. Але й за втікачами тягнулися криваві сліди. Часто доганяли їх повстанські кулі. На шосе залишилося 19 ворожих трупів із замурзаними гряззю обличчями. Живого ворога не залишилося в поблизу ні одного.

Молоді повстанці повискакували вихром зі своїх становищ та кинулись до зброї ворогів, яка безладно валялась по побоевищі. Юнаки з радістю переможця піднімали нові блистячі кріси, кулемети-пістолі та іншу зброю і муніцію.

Рій командира Степового з відділу Бурлаки в лісі над Тисовою.
Осінь 1946 року.

На хвилину задумалися всі, що зробити з ушкодженими ворожими автомашинами. Незадовго надумались, а червоне полум'я скоро огорнуло транспортні середники ворога. Вже не так сміло порушатимуться окупанти по окупованих собою землях.

А відтак помаршували хрищені боєм юнаки до свого табору. Ліс шумів їм уклоном: вітав переможців по першій бою.

Друг Циган негайно так позвітував свому командирові:

„... Бій тривав 45 минут. Втрати ворога: 19 убитих. Число ранених ворогів невідоме. Спалено дві автомашини. Здобуто: 3 кулемети, 6 німецьких МП, 6 пістолів, 7 крісів, 15 гранат, понад 9000 штук набоїв, 35 літрів бензину та дещо інше. Власні втрати: вистрілено 600 штук набоїв. Усі повстанці живі й здорові. Всі вишкільники тільки перед двома тижнями перший раз взяли зброю в руки. Жду дальших наказів“.

(За місячником „До Зброї“, видаваним Політичним Відділом УПА. Рік I. ч. 2. — серпень 1943 р.)

С. Маруніч

РІЙ ПОБРАТИМІВ

„Подружились — як Степ з Вітром“ — така приповідка кружляла по відділах УПА-північ.

Вітер і Степ — два повстанці й незабутні побратими. Степ — сирота, з-під Новоукраїнки. Вже десять років минуло, як його батька замучили в тюрмі енкаведисти, а мати померла з гора на колгоспній роботі. Був довго Степ колгоспним пастухом, а як прийшли німці й почали ловлю людей, то залишив він рідне село, пройшов широкі степи Правобережжя і подався на Волинь, де саме тоді творилися перші українські повстанські загони. До одного з них пристав наш Степ і там зустрівся з Вітром. А Вітер прийшов сюди простісенько зі школи. Не зазнав ще гіркої долі, тим то він безжурний, веселий. Розважав задуманого й сумовитого Степа. Полюбили вони один одного, й обидва стали нерозлучними приятелями. Сплят під одним покривалом: Степ ще свого не має. Діляться останнім, особливо пиріжками, що їх Вітрові часом присилає його мати. Бо Вітер та-

ки волиняк, недалеко свого рідного дому повстанську славу здобуває. А Степові нема кому пиріжків прислати. . .

Вітер учив Степа, оповідав йому про наше славне минуле. Степ, мов зачарований прислухався до оповідань Вітра і ще більше задумався. Він застановився над якимсь оповіданням про козацьке побратимство, що його присягою скріплювано.

— „А чому тепер нема між нашими повстанцями побратимів?“ — поспитав врешті Степ Вітра. Цей відповів: „Є Степе, хоча так не називають себе. Ось якби ми — я з Тобою!“ — „А чому не називають? Як є, то так повинні називати!“ — „Ну, що ж, можна назвати, побратиме Степе!“ — пробував жартувати собі Вітер. Але Степ не жартував. Від того часу він не звав інакше Вітра, як тільки: побратим Вітер. І гордився перед усім відділом і обдаровував свого побратима ще більшою приязню.

В одному гарячому бою з гітлерівськими хижакками, перескакуючи із-за куща під близьке дерево, Вітер якось дивно спіткнувся і впав. Степ хильцем підповз до нього: „Побратиме Вітре! що з Тобою!“ Але Вітер невідзивався. . . „Невже?“ . . . не хотів вірити Степ. Ухопив Вітра, як малу дитину, на руки, відніс у безпечне місце, благав друзів рятувати побратима. Переконували друзі, що Вітра ніхто вже не врятує. . . Відвіз до матері Степ Вітра — спільно поховали сина й побратима. Степ поклявся над Вітровою могилою помститись над ворогами за смерть свого побратима. Вітрова мати, яка довідалася про сердечну відданість Степа свому синові, назвала його, сироту, своїм сином.

Пиріжків, що їх тепер присилала Степові його прибрана мати, він не їв. Ділив рівно на двоє, роздаючи одну половину друзям, казав: „Це Вітрова частина. Його немає, з'їжте ж Ви,“ а роздаючи решту, кінчав: „Це моя половина. . . Але без Вітра Степ не буде їсти. . .“

Тужив Степ за Вітром і старався у всьому його заступати. Він і в бою висувався завжди, як колись Вітер; на перше місце. . . За це й доручили йому командування над Вітровим роєм. Приклад ройового командира поривав до бою повстанців.

Рій Вітра-Степа страшний для всіх ворогів України. Так само нещадно б'є він тепер сталінських загарбників, як бив колись гітлерівських.

— „Така сама зараза! — каже про большевиків Степ. — Вивезли нашу матір! . . . „А повстанці знають, що це Степ говорить про рідну Вітрову й про свою прибрану матір. Бо на Сибір вивезли її кляті большевики.

І всі повстанці в рою, за прикладом Вітра-Степа завели вже побратимство між собою. І так створився „Рій побратимів.“ Він у сотні найкращий. І найкращий у боях. Таким робить його дух справжнього побратимства, що веде їх усіх за одного, а кожного за всіх.

(„Повстанець“ — журнал видаваний Українською Повстанською Армією. Р.к.П. ч. 1. — січень 1945 р.)

В. А.

КІЛЬЦЕ СМЕРТИ

Повстанський відділ сотенного командира Буревія у квітні 1944 р. заквартирував у селі Березина (округа Крем'янець, західна Волинь.) Тихо й молодо було довкруги. Мимо того в околиці відчувався якийсь неспокій Населення кожного дня сподівалося наскоку енкаведівських посіпак на село. Тому то повстанський відділ був цілий час у поготівлі. І справді, ранком уже о годині 5-ій, почувлися стріли в напрямку села Угорське, що лежало у віддалі двох кілометрів. Повстанець, що стояв на заставі, зголосив про це своєму командирові. Це насторожило всіх ще більш. Не гаючи ні хвилини командир Буревій посилив застави, які знаходилися на кінцях села в напрямках місцевостей: Угорське, Забара, Жолобки й Тилявка.

Хвилин 40 пройшло спокійно. Всі проте очікували, бо розуміли, що це тишина перед бурею. Кожен тримав свою зброю в руках, та був готовий кожної хвилини влучним вогнем зустріти непрошеного гостя. Зрівноваженість і бойовий дух командира бадьорили всіх.

О 6-ій годині ранку на дорозі від села Забари показалися дві підводи, а за ними 60 большевиків. За деякий час сірими лавами, неначе сарана, сунулись погромники на повстанців. Ішли вони з Михайлівських хуторів, із Залісоччя, із-за Угорської Гори та з інших сторін. Заступили Березині відступ на Тилявку.

Повстанці притаїлись серед рожевої мряки вчасного ранку. Большевики зайняли вигідні становища на горбах і відкрили по нас та по селу сильний вогонь з 3-х гранатометів, з кількох „максимів“ та кількох десятків „дехтярів“. Усіх наступаючих сталінців могло тоді бути до 370 чоловік. Вороже кільце почало помітно змикатися.

Коли большевики дійшли на цілком близьку віддаль, очі Буревія заблищали; він кинув наказ: „по ворогові. . . вогонь!“

Заклосотіло 11 повстанських кулеметів та 88 крісів. Піднявся дикий і страшний зойк конаючих сталінських наймитів. Лави їх порідшали. На хвилину зупинилися вороги, але скоро заняли кращі становища й відкрили по повстанцях рясний вогонь. Одночасно з боку Угорська вони дістали свіже підкріплення.

Становище повстанців ставало з кожною хвилиною чим раз більш безвиходним. В цю грізну хвилину сотенний командир Буревій гукнув рішуче до своїх бійців: „До пробою — готовсь!“ Залізна непорушність пробивалась у його наказах. Рішучість боротьби до останнього віддиху за свій край — брєніла в його словах.

Ворог знову дістав свіже підкріплення та посилив вогонь. У цю ж хвилину бандитська куля влучила в груди командира. Вмираючи, він ще промовив: „Друзі! — Вперед — на пробій!“

І очі Буревія далеко від рідної його Вінничини — на глухому хуторі Крем'яниччини замкнулися навіки.

Смерть сотенного командира не зламала духа повстанців. Кожний з них ще міцніше стискав кріса, ще цільніше влучав у ворога й мстився за смерть свого Командира і Героя.

Ворожі кулі осами носились над головами повстанців. Незабаром згинув енергійний командир чоти — друг Богун, далі —

Лановий, Сосна та інші. Всі боролись одчайдушно, як леви тримались міцно й хоробро. Їхні мужні обличчя не знали ляку, хоч знали, що чекає їх невмолима смерть.

У критичну хвилину політвиховник гукнув до повстанців: „Друзі! Виконаймо останній наказ нашого командира. На про- бій! За мною! Слава! Вперед!“

Повстанці відповіли залізним „Слава!“ та єдиним, нестримним поривом рушили в сторону села Михайлівки. Тут становища большевиків були найслабші. Сконцентрувавши всі сили в одному напрямку, силою кулеметного вогня і багнетів пробилися оточені крізь ворожу бойову лінію, розірвали вогняне кільце ворога та пішли вперед. При прориві був ранений друг Сом та ще кількох повстанців. Ранених вдалося вповні підібрати зі собою.

Ласкаве квітнєве сонце гаряче цілувало переможців-борців за правду.

На прохання, Командування УПА назвало героїську сотню ім'ям славного Командира Буревія.

Буревійці й далі стоять мужно й твердо в боротьбі за волю і правду.

(„Повстанець“ Рік I. ч. 1. --- листопад 1944 р.)

Йосип Позичанюк (Устим Чубенко)

У ПОЛІ

Чотири повстанці все далі відбігали поза перстень оточення. Було вже літо 1944 року. Жарота пекла груди, сушила горло, дзвеніла в голові. Позаду ще зрідка грахкали гранатомети, короткими серіями сікли автомати, а гень на обрії чорнілись тічки енкаведистів.

Села й хутори принишкли. Ніде не можна зайти. Над усім, над довколишніми селами затяжіла хрипла лайка окупантів. Тоскно вистукують старосвітні вагонки на гайсинській вузько- лінійці. До Вінниці мабуть багато людей їде. На зміну кенінгс-

Фергзьким райхскомісарським повернулися кремлівські „освобо- дителі“. Життя на українських землях знову ступає під гук стрі- лів російських тульських наганів.

До умовленого місця збірки було ще далеко. Голодні і стом- лені хлопці ледви протолочувались споловілими житами. Ройовий командир оглянувся на п'яних від втоми побратимів і сів на ме- жі недалеко дороги. Хлопці не сіли, а прямо попадали біля нього.

Автоматник з над Стрипи (із Західньої України), в запо- рошеній вишиванці, довго дивиться на землю і починає клясти цілий світ. . . Ні братів, ні сестер на цьому східному поділлі не може відшукати його товариш. Як не в Сибірі, то в якимсь ні- мецьким лагрі. А інший, на силу з дому взятий, десь далеко на півночі, в Карелії, біжить на фіна та пробиває свої кишки на колючім дроті. І то за Сталіна клятого. А інші, що тут оста- лися, без танків і гармат не дуже то спішаються воювати разом з нами проти сталінців. Дав би я їм зброю не таку, щоб у нас десь у Проскурові чи Коломиї УПА великі зброярні мала. . .

Насторожив хлопців глухий тупіт. Командир обережно глип- нув з-понад плеса колосків на широкий шлях, покритий мура- вою. Дорогою гнав корову до села школяр-пастух. Патиком роз- биває собі пилку по дорозі, докірливо покрикує на корову лиську. Наоколо ні душі. Пастух гомонить сам зі собою, шу- кає якоїсь ноти та, порівнявшись із притаєними повстанцями, починає бадьоро:

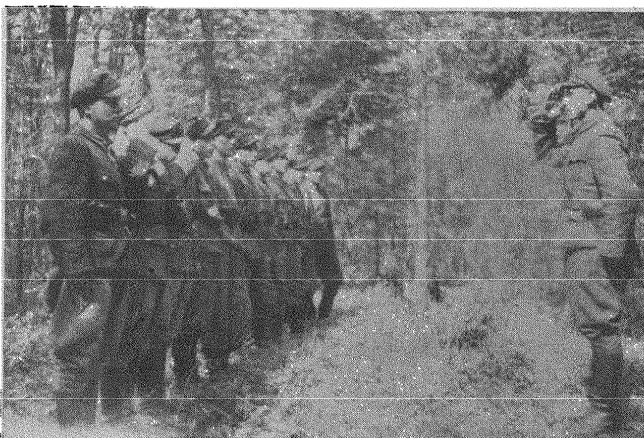
Мандрували ми лісами
За лютими ворогами. . .
Хлопці підемо
Боротись за славу,
За Україну, за її права, . .

Повстанці нишком наслухували. Дитячий голос, узявши бі- ля них найвищу ноту голосу, віддалявся, брєнів тихіше, аж поки не згубився серед вечірнього стрекоту польових коників. Ройо- вий ще довго ловив пісню, потім підвівся і запитливо глянув на своїх хлопців. Вони усміхнулися, повеселішали, бадьористо ста- ли на ноги. Відомо: співає хлопчина повстанських пісень зна-

чить, нема большевиків у поблизьких селах.

У даліні видніли темні шпилі вінницьких будівель. Дихнув свіжий вітер. Командир поправив на собі трофейну большевицьку рубашку, діткнув відібраного ще колись у німців пістоля, що висів у нього на лівім боці. А відтак урочисто та радісно промовив: „Гайда, хлопці! О півночі будемо на місці!“

(„За Українську Державу“, журнал видавниці Організацією Українських Націоналістів. Рік II, ч. 6 — січень 1945 року.)

Рій командира Орла. Звіт відбирає сотенний Крилач.
Весна 1947 року.

Боян

М А Т И

Кожний, хто тільки кинув свій погляд на мертве тіло, що лежало на дубовій лаві, хоч не хоч мусів повірити, що друга Медведа вже нема між живими. Невблагані кулі ворога — боль-

шевицького окупанта у вирі боротьби прошили його молоде тіло. І ось уже 19 листопада 1944 року тіло героя, затоплене в зелені осінніх квітів, відпочиває у тихій поліській хаті. Теплі подихи, болючі зітхання, скорботні погляди та спомини присутніх не можуть уже розбудити його з вічного сну.

Ціле західне Полісся, весь надрайон Дубровиця не може віджалувати його смерті. Друг Медвідь, член надрайонової повстанської бойової групи Служби Безпеки був знаний широким народнім масам, яко невисипущий борець за волю народу. Повстанські діячі не могли отямитися від вістки про смерть такої людини, що ніколи не знала ніякого страху, що все була карною, що не могла розуміти, що може у повстанськім житті існувати невиконання наказу.

Печальна вістка про смерть неустрашимого борця дійшла й до матері. По скорбну матір вислали повстанці підводу. Нехай і вона попрощається зі своїм сином-героєм.

Поліське село Грань, району Дубровиця, готується до пахади над героєм. Дівочі руки нарядили мертве тіло вінками, квітами. Священик, зажурені друзі, мовчазні чоловіки, жінки у сльозах ждуть ще на матір. Вогники свічок сумно колихаються. Кожний уявляє трагічну сцену скорбної матері над трупом свого сина. І не буде чому дивуватися. Уже третій її син гине в боротьбі проти окупантів. Може й серце від такого болю розірватися.

Раптом сколихнувся натовп, прошептав: „Мати!“

Двері відчинилися і увійшла вона, зі сивим волоссям над зморщеним чолом, років п'ятдесяти. Тихо, спокійно пройшла вона між натовпом, спокійно впала на коліна й молиться.

Серед вичікуючої тишини залунав зойк. Це вона встала з колін, підійшла до свого мертвого сина й так до нього промовила:

„Сину мій, не довелося Тобі діджатися волі, за яку Ти борюся, дякую Тобі, що Ти згинув не дармо! Дякую Тобі, що Ти згинув у боротьбі за Землю рідну, за наш народ, за нашу Батьківщину! Ти не міг терпіти наруги ворога, Ти не скорився большевицьким окупантам. Дякую Твоїм ногам, що ходили рідною

земелькою; дякую Твоїм рукам, що знали лише працю для народу. Дякую Твоїй голові й устам, що все несли нам слова правди й розради!“

Покотилися іскрами сльози по її обличчі. Спокійно обцілувала вона наболілі рани свого мертвого сина, обмила їх сльозами. Відтак звернулася до всіх присутніх:

„Спасибі Вам, дітки кохані, що так гарно прибрали мого сина в останню дорогу. Дякую Вам, що Ви мене покликали побачити його в останнє. Нехай він буде для Вас прикладом. Він згинув за нашу Україну. Не дав він ворогові посміятися над собою. Я горда ним, моїм сином!“

Слова її гостро врізалися в серця матерей. Слова її сильно підкріпили завзяття присутніх повстанців. Шепотом почали розказувати про неї, про матір-героїню. Окупанти спалили ціле її господарство, пограбили майно. Вона сама мусить критися перед енкаведистами та ховатися по чужих хатах. І ця переслідувана окупантом, неграмотна поліська стара жінка стільки виявляє свідомості й героїзму та ще інших підтримує на душі.

А вона, мати-героїня, обняла свого мертвого сина, заколикала його мов до сну, та благально до нього звернулася:

„Сину мій, випроси у Бога, щоб Ти був останньою жертвою у цій нашій боротьбі. Нехай більше ніхто не гине. Нехай всі ці, що боряться за волю, дочекають її!“

Священик правив панахиду.

Друзі на плечах своїх винесли мовчазну труну з хати. Дорога веде на кладовище. Біля церкви ще раз прощали героя.

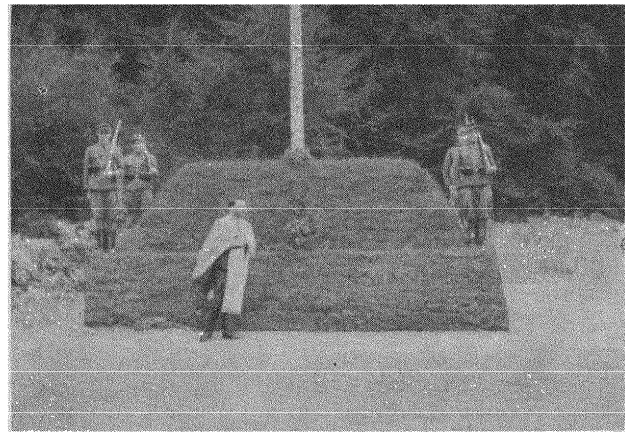
Командир Шворний в коротких словах виголосив щире, прощальну промову повстанцеві. Мати мовчки слухала прощання друзів.

Повстанці понесли труну до могили. Тут на кладовищі могильний спокій збудила коротка прощальна козацька крісова сальва. Труну опущено в яму. Незабаром виросла могила, висипана повстанцями. Зелені вінки, кольорові квіти покрили сиру землю.

Мати-героїня ще раз звернулася до присутніх:

„Дякую Вам всім за те, що Ви прийшли на цей похорон. Нехай Господь Бог провадить Вас у цій нашій боротьбі до перемоги, нехай має він Вас під своєю опікою. Якщо б мала ще одного сина, той його послала би на цю святу боротьбу“

Друже Медвідь, будь спокійний! поклик Твоєї матері не проминув без сліду. Прапор, який Ти ніс, не хилиться. Твоє рідне Полісся — далі бореться, а Твоїм слідом — ідуть нові Герої.

Панахида на могилі поляглих воїнів УПА і працівників ОУН на східі Лемківщині. Промову виголошує курінний капелян о. Яворенко. Серпень 1946 року.

В. Ф.

Н А З А Р

Сталося це у Львівщині в с. Вільхівець 3. І. 45. р. біля 7-ої години ранку.

Ще не світало, як хтось сильно загнував у двері придорожної селянської хати.

— Аткарой! — кричав хриплий голос знадвору.

— Хлопці! Большевики. . . — тремтячим голосом будила господиня трьох українських повстанців, що ледве годинку тому вступили в хату, щоб до світанку, хоч трішки відпочати.

Та вони вже не спали. Зірвалися — і в кожного зброя вже наготові. Навипиньки підходять до вікна, обережно відхиляють заслону та в місячному сяйві тільки й бачать: дві темні постаті перед дверима, а далі, під клунею ще чотири з кулеметом, спрямованим на хату.

— Атакрой, атакрой, сукін син, атакрой. . . — верещать ди-ко й нахабно термосять дверима.

— Друзі! — шопотом наказує Назар, роками старший між ними, загартований революціонер. — Мусимо пробитися! Борисе, бери крізь вікно тих чотирьох під клунею з „дехтяря“, а я з „фінки“ візьму тих під дверима.

— Готовий! — шепче Борис. І Назар дає знак рукою.

Клацнув замок у кулемета, але пострілу немає. . . Рвучко відтягає Борис замок вдруге, та знову, — тільки „клац“. . . про-бує ще раз — даремно. . .

— Друзі! До мене! — шепче Назар і в цю ж хвилину пле-чима висаджає двері зі замка й завіс.

І на порозі стає кремезний мужчина в короткому кожуш-ку, тримаючи обіруч „фінку“ перед собою. Повагом вступає на подвір'я, все миттю просверлює зором, та що це? Під клунею нема вже нікого, а ті два, що перед хвилиною так нахабно до-бивалися до хати, вже щезають у воротах.

„Он, які відважні“ — . . . — думає Назар і, тримаючи па-лець на спусковім язичку „фінки“, йде просто на ворога. І те-пер він шойно бачить, що біля ворот, ліворуч за тином, стоїть їх у гурті кільканадцять. . .

— Кто йдьот? — падає з гурту питання. Либонь ще не пізнали. . .

— Свой! відповідає спокійно Назар.

— Какой свой? — недовіряють. . .

— Свой, свай! — протягає Назар, а сам уже у воротах.

Два з гурту вступає до нього, а він повертається і прос-то до них — свой! . . .

„Чи він збожеволів?“ — здригнулися оба його друзі, що притаїлися в сутінку біля хати.

Ще чотири — три кроки ділять його від зграї бандитів і раптом тррр, тррррр, тррррр, трррр, тррррр, — безупинну строчить „фінка“ — на добрий день. . .

Це наш Назар так світанок стрічає. . . це так з найлюті-шим ворогом України мовою українських повстанців він роз-мовляє. . .

З диким передсмертним ревом валиться ворожа зграя на столочену землю під тином.

— Вона нам уже не грізна!

А тоді: — За мною! — гукає до своїх друзів переможець Назар.

Борис і Микола та з ними чотири хатні жінки — вже у воротах, стрибком через дорогу та ярком — до лісу, до нашо-го лісу. . .

За ними ще клекотіння ворожих кулеметів, за ними ще розрив ворожих стрілен, за ними ще дикий вереск „урра“, але все те вже їх не злякає.

І не жаліє українська жінка, що он горить ворогом запа-лена її хатина. Бажанням вільною на Рідній Землі жити зі свої-ми дітьми горить її душа. . .

І не вагається український повстанець вдарити сам один у гуцу ворогів.

І не один у нас такий Назар. Їх тисячі, тисячі в рядах УПА — найкращі сини України.

(„Повстанець“, Р. II. ч. 4. — березень 1945 р.)

Мар

ПОВСТАНСЬКЕ РІЗДВО

6 січня 1945 року. Святвечір. Стрільці сотні „Сурма“ ве-селі та піднесені на душі. Всі радіють, що діждали того тради-ційного в українськім народі свята, та що засядуть до спільної вечері. Радувались хлопці й тим, що від Організації дістали свя-

точний приділ харчів, а що найважливіше білого хліба та муки, що в горах є небуденним явищем. Кожний невпинно працює коло себе та коло свого одягу, відчищує його та зашиває і латає.

Стоять з ліва: районний керівник УЧХ Марійка, ком. ТЗБ Новий, над-районна машиністка Дора та стрілець ТЗБ Степ. Осінь 1946 року.

Приходить ожида́на хвилина. Поважно, рій за роєм, входять стрільці до шкільної залі. Читають написані зеленню на стінах слова „Христос Раждається“ — „Славіте“ та засідають до спільного стола на означених місцях. Стихає гамір. Встає сот. Бурій і в короткій промові складає всім стрільцям святочні побажання та дальших успіхів у боротьбі проти наїзника. Згадає про Січових Стрільців, які також колись святкували Святвечір в окопах чи подібних обставинах.

Члени жіночої сітки приносять приготовлену ними скромну вечерю, яка скоро „зникає“. По кожній страві всі колядують, а відгомін різдвяних пісень розходитьсь гень по цілому селі та поблизькому лісі. В між часі говорить найстарший в сотні 48-літній лікар Бульба, який як батько наказує стрільцям кріпи-

тись духом, не падати в зневіру та твердим кроком іти вперед — до перемоги. Знову колядують. Час до часу скаже хтось якийсь дотеп та заспіває веселу стрілецьку пісню. Заля наповняється гучним сміхом.

На кінець промовляє політвиховник Мар. Вказує стрільцям на важкі часи, та на знуцання московського наїзника над українським народом. Закликає стрільців до витривалости у боротьбі, передає святочні бажання від проводу ОУН та бажає діждати всім кращої долі.

Пізним вечером розійшлися всі до своїх приміщень, довго згадуючи перебутий Святвечір.

Різдво 1945 року. Година 6.30 рано — алярм. Стійкові повідомили, що большевики наступають на наше село з трьох сторін. З недалекої церкви долітають звуки співаної служби Божої, а з противної стерони заграли ворожі кулемети, які своїм раннім відгомоном повідомили всі доколїшні села, що большевицька навала не дає спокійно святкувати мирному населенню та стрільцтву УПА. Відступаємо в поблизький ліс. Дорогу вже відтяли большевицькі кулемети, які заняли становище на противній горі та з віддалі 200 метрів стріляють до нас. Частина відділу звертає свій вогонь на большевиків; решта відступає дальше вгору. Опісля зміна обстрілює з ліса ворожу частину і цим самим помагає своїм друзям пройти відкритий терен. По півгодинній перестрільці частина сотні (60 стрільців) опинилась у лісі. При тому ми втратили вбитими чотового Квітку, ройового Коника а двох стрільців і чотовий Олійник стали раненими. Решта сотні (20 стрільців і штаб-6 осіб) немогли вже злучитися зі сотнею і відступили в противну сторону.

Пас 60-х спинається на шпиль гори. В лісі свіжий сніг, на якому лишаємо сліди нашого маршу. Сама гора невисока, але тоді виглядала кожному стрімкою та повною перешкод. По годині вилазимо на верх гори Стрілець Великий, Ще не встигли всі відітхнути, як стійковий доніс, що з другої гори Оровий ідуть на нас большевики в силі около 100 осіб.

Стрільці приготовані до оборони. Вершок гори обставлено стрільцями, які почали приготовляти собі на скору руку стано-

вища. Землю почали роздрапувати штиками й патиками. По кількох хвилинах приготувань долучила до нас самооборона в числі 7 людей, яка повідомила, що на нас із іншого боку йдуть енкаведисти в числі приблизно 70 осіб. Оббігаю ще раз по нашій оборонній лінії і наказую не уступати з місця та цільним вогнем якнайбільше разити ворога.

Ждемо ще півгодини. Прибігають стійкові й повідомляють, що ворог розстрілює підсувається прямо на нас з двох сторін. Коротка нетерпелива мовчанка. Кожний як найбільше причайся до замерзлої землі, яку тоді дуже полюбив. Зір спрямований до ворога, й жде. Чути говорення та подавання наказів большевицьких старшин. До вух долітає вже тріскіт ламаних ногами галузок, а з-поміж ялиць та смерек виринають постаті большевиків.

Віддаль 50 метрів. Падає стріл з автомата в сторону ворога. А на його гук почав шуміти скорострільним вогнем цілий ліс. До того гучне „Слава!“ заломило ряди большевиків і вони подались у зад. По противній стороні чути вже зойк ранених та подавання по зв'язку відомостей про вбитих сталінських бойців. Але це не відстрашувало ворога. Він знов почав підсуватися до нас та сипати вогнем з „папашок“ та кулеметів. Наші знову відповіли тим самим. По кількох хвилинах лінії дуже зблизилися. Кожний наказ ворога було дуже добре чути. Большевики залягли за дерева і почали останніми словами ляяти „бандеровцев“. У відповідь посилались з нашої сторони прокльони на адресу НКВД та Сталіна. Частинно втихли й стріли, а почалась боротьба язиками.

Знову гучне „ур-ра“, „вперед“, „за родіну“, „за Сталіна“ рушило ворога, який зробив стрибок в нашу сторону. Тепер змішався крик з-крісовим та скорострільним вогнем, так що тяжко подати наказ від стрільця до стрільця. В тому шумі падає вбитим кулеметчик муніційний підлазить на його місце й стає раненим серією ворожого кулемета. Тепер віддаль до ворога виносить 20 метрів і менше. В рух пішов крісовий гранатомет, який почав бити по задках ворога. Енкаведисти почали вживати

ручних гранат. Ми відповіли тим самим. Знову голосне „Слава!“ та накази „третя й четверта сотня вперед!“ посилювали наш вогонь і зрушили стрільців з місця. При тому падає чотовий санитар Олекса, а раненими стають три стрільці. Большевики під нашим сильним обстрілом подались до заду, викрикуючи „урр-ра!“, „вперед!“ та залишаючи вбитих. Їхні високі голоси (дитячі) почали чимраз слабнути і вкінці втихли. Стріли перервано. В нашому напрямі пустили вони кілька червоних ракет та подались за підмогою.

Ми скористали з цього й відступили в противну сторону, забираючи своїх ранених. В бою держався дуже прикладно чотовий командир Олійник, який мимо поранення лежав біля стрільців і своєю твердою поставою та наказами морально впливав на них.

Втрати ворога около 60 вбитих та ранених. До пізнього вечора лазили ми ще лісами, несучи ранених, щоб вийти по за села обложени большевиками, які виправились на нас в силі около 600 осіб.

Великдень 1946 року. Сотня УПА „Месник 1“ в товаристві окружного та районного проводу ОУН під час сніданку. Після сніданку сотня звела тяжкий бій з большевицьким військом біля пр. Пискарі на Ярославщині.

В. К.

НАРОДНІ МЕСНИКИ

Багате, безлісне Поділля, покрите білим покривалом снігу, мовчить. Мовчить теж у цей спокійний зимовий ден (21 січн 1945 року.) і село Івачів Долішний. Мовчить, таїться, бо не хоче зрадити ворогові своєї радісної події. Мовчить, бо скриває у себе бравих хлопців, повстанців завязятих. Не знає село, що задумують вони, але відчуває, що буде бенкет, що знову покарають окупанта за злочини його, за кривди і насилля. А завязяті хлопці відпочивають у теплих селянських хатах. чекають вечора. Це дві чоти УПА з відділу „Бурлаки“ готуються до нічного наскоку на большевицький райцентр Глибичок Великий.

На квартирі сотенного командира друга Чорного йдуть приготування. Приготовляються повстанці тихо, по-партизанськи. Три кілометри тільки до Глибичка. Туди переходить залізнична магістраль Львів-Тернопіль, а й до самого Тернополя не далеко, бо тільки кілометрів з один десяток. Не сподівається проклятий ворог, що так близько йому пімсту готувлять.

А повстанський командир накази видає. Старшини та підстаршини уважно слухають його вказівок. Цілий повстанський відділ поділено на маленькі, бойові, ударні групки. Кожна групка дістала свої завдання, терен операцій, час самої акції, наступу, відступу та збірне місце вразі розпорощення ворогом відділу.

Вечір. Повстанці вирушають у бій. Радісні обличчя селян самовпевнено та довірливо приглядаються рідному війську. Спогади снуються їм по головах. П'яний вісімнадцятий рік. . . І повстанці теж. . .

Година 21-ша. Окремі повстанські групки вже на місцях розположення своїх застав під райцентром. На залізничну станцію їздять поїзд. Це ройовий Степ не всів зірвати залізничного шляху. Але це не применшить успіхів самого наскоку. Наказ дальшого наступу вже командиром підтверджено.

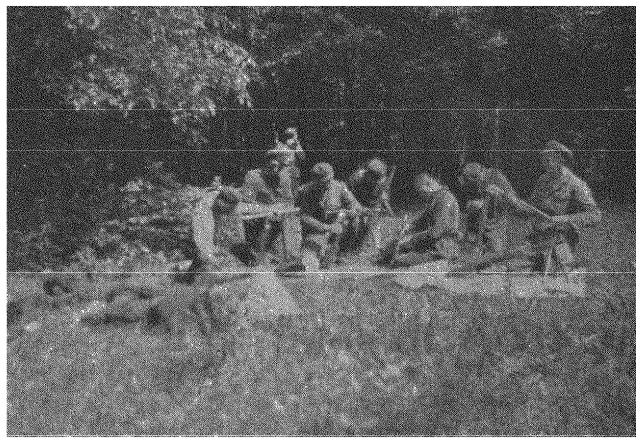
Коротко й вміло проведено діло. Швидко обставлено будинки райвідділів НКГБ, военкомату й т. зв. „наросвіти“. Перестрілка й падають та нищаться середовища большевицької окупації. Нехай знають вороги, що народ вміє оборонитися, що народ знищить окупантів.

Тільки в приміщення відділу НКВД не вдалося вдертися повстанцям.

Десять вбитих і десять ранених большевиків. Не так уже сміло буде знущатися над трудовим народом НКГБ-ист. Кари не миє з них жоден. Остаточний день розплати скоро надійде.

Ні легка була повстанська перемога. Були теж власні втрати. Один вбитий і трьох легко ранених. Про те жертви не лякають повстанців; їм смерть у боротьбі за волю не страшна. Проллята кров борців дасть велике жниво.

Командир дає ще наказ розкинути листівки. Нехай знає народ, і ворог, хто ми й за що боремось.

Відділ сот. Крилача під час перегляду та чистки зброї. Весна 1947 року.

Опісля збірка й відмарш. Зникають в темні ночі народні месники. Ніч ласкаво скриває своїх любимців, провадить десь на відпочинок. А відтак по свіжу славу. . .

Вірлинів К.

ЗА КОСМАЧ

Незабутні хвилини прожив Ти, Космаче! Сам оглядав Ти славні події, вписані золотими літерами в історію нашого повстання.

А чи пригадаєш собі ті колишні понурі дні, коли Ти змушений курортом для окупанта бути? Ганебности тих днів не міг Ти забути! Пишалась красою Твоею Гуцульщина, Станиславівщина, ціла Західня Україна. Оточений карпатськими полонинами та вічно зеленими лісами, перепоясаний білими лентами прекрасних шосе, пересічений хрустальними водами бистої Пістиньки, оспіваний дзвінкими голосами своїх легінів, довго був Ти несплямленим джврелом краси життя, здорови та юности своєї Батьківщини. І цей Твій чар дорогий, перлистий, мова окупантів через довгі роки насильно приглушувала, мову легінів Твоїх нахабно поневіряла. Та, годі згадувати їх, ті болісні дні!

Пригадай краще собі, Космаче гуцульський, от недавні дні, дні повстанської слави! Славний 1944 рік, повну боїв зиму 1944-45 років пригадай собі! Гостив Ти тоді безпечно сотні гуцулів — повстанців, гостив їх, лікував, харчував та веселив. Неділями святими біля церкви тисячі завязятих легінів Ти громадив. Не один повстанський курінь із вдячністю Тебе спомина.

Не послухав Ти лукавих підшептів большевицького гада, що в безсилості своїй не міг Тебе досягнути. А брехливий ворог ганебних підступів уживає. Вмовити хоче він Тебе, що це легіні Твої, завязяті гуцульські молодці, не в своїй обороні проти окупанта повстали, а тільки нібито в інтересі „бойків“ виступають. У вічі ворогові Ти посміявся. Не забув Ти, як вже не один ворог-окупант Тебе й цілу Гуцульщину, від матері України відір-

вати намагався та мешканців Ваших то „хуцулами“, то „готами“, то „румунами“ називав. Та цур тому всьому!

Згадаймо разом, як це повстанська слава в боях за Тебе зростала.

* *
*

Було це 30 січня 1945 року. Квартирували тоді в тебе два курені повстанців: „Гайдамаки“ й „Гуцульський“. „Гайдамаки“ в Тебе вже другий місяць гостювали та перевишкіл провадили. „Гуцульський“ курінь тільки-що недавно червоному окупантові виселювання переводити не давав. Знищив тоді „Гуцульський“ ворогові 6 мостів на залізничних і шосейних шляхах до Коломиї; ворогові порухуватися не давав.

Сталінська зараза тоді тисячі своїх озброєних найметів на Тебе кинула. Ніч була морозна; сніжна завія все туманом покрила. Використав це ворог, ніччю до Тебе підійшов із багатьох сторін, від Яблонува, Мелу, Поляниці, Прокурави, Річки і Жаб'я на Тебе наступав.

Стали в обороні Твоїй повстанські герої. Дороги в село ворогові заступили. Пам'ятаю ще: з куреня „Гайдамаки“ сотня „Сурма“ від сторони містечка Яблонува, а дві чоти сотні „імені Богуна“ від сторони села Прокурава Тебе боронили; одна сотня з куреня „Гуцульський“ на Ділу становище зайняла, а друга сотня „Черемош“ боронила становище від сторони сіл Жаб'я і Річки.

Бій почався о годині 6-й ранком. Запеклий він був! Три рази безуспішно наступали вороги й не вдалось їм взяти села. Дперва о годині 12-й сотня „Чорногора“ з куреня „Гуцульський“ під переважаючою силою окупанта відступила з поля бою.

Большевики старалися оточити сотню „Сурма“. Тоді третя чота сотні „імені Богуна“, яка до цього часу стояла в резерві, прийшла з допомогою, вдарила по ворогові, здержала його та уможливила „Сурмі“ безпечно вийти з оточення. Інші дві чоти сотні „імені Богуна“ хоробро відбили чотири наступи 280-и большевиків, які наступали від сторони села Прокурава.

Довгих шість годин боронили хоробрі повстанці доступу до Тебе, Космаче. Не жалували вони жертв, трудів, та свого молодечого життя. Треба ж було випровадити в безпечні місця багатьох ранених, що вже довго в Тебе лікувалися. Не можна було їх лишити на поталу ворогам-нелюдам, що раненим легіням звикли кості ламати, що звикли полонених цілими годинами жорстоко мучити та катувати. Треба було і повстанське майно, запаси з села в безпечні місця, в недоступних лісах заховати. Чесно виконали повстанці цей свій обов'язок. Пляново відступив курінь „Гуцульський“ на гору Кливу, а від так і далше в свої нездобуті карпатські ліси.

Заняла тоді Тебе, дорогий Космаче проклята голота! Але й впало тоді її: 140 вбитих та багато ранених.

Стрелець Хмара з відділу к-ра Громенка на заставі. Весна 1947 року.

Годі було вдержати довго повстанське завзяття, яке вимагало кари ворогам нашої Батьківщини. І дав наказ командир, і вирушили на проклятого ворога три завзяті курені УПА.

Пам'ятаєш! Ще не прохолов Ти від січневого бою, а вже 3 лютого о годині 6.30 ранком почалася нова стрілянина. Це „Гайдамаки“, зі всіх повстанців найкраще Тобі знані, почали двома сотнями бій з ворогом. З під Кливи сильним кулеметним вогнем обстріляли вони ворога в його квартирах. 30 сталінських катів заплатило тоді своїм життям за знуцання над Тобою.

Третя сотня цього ж куреня, „імени Гонти“, звела бій з ворогом, що від причілка Завій провадив свої резерви. Багато тоді втратив ворог вбитими. Тому скривав пильно перед населенням число своїх убитих. Повстанська сотня втратила теж двох убитими та трьох раненими. Слава ж їм, героям!

Аж з-під Станіслава прийшов тоді Тобі на допомогу „Підкарпатський“ курінь. Не пощастило тоді йому розплатитися з ворогом в одвертій бою за насилля над Тобою. Стояв курінь на становищах від присілка Рушова почерез Мел, Поділ аж до Долу, але там не було бойової зустрічі.

Зате преславний курінь „Карпатський“ добре окупантським зайдам шкуру скропив. Пам'ятатимуть вони його добре. Бо й недавно перед тим, 20 січня, „Карпатський“ добре їм у Брустурах всипав, так, що дерли вони, аж сніг курився. І в боях за Тебе, Космаче, курінь здобув нові вінки своєї слави.

Недармо ж широко лунає слава про хоробрих легінів із Березових сіл. „Березівська“ сотня (із куреня „Карпатський“) під командуванням сотенного к-ра Юрка зробила тоді на шляху Космач-Яблонів засідку на большевиків, що своїм з допомогою ішли. Розтягнулась сотня на 600 метрів та в середину поміж себе впустила 9 вантажних автомашин, повних сталінських бандитів. Відтак гураганний та цільний вогонь! Пропала тоді з одна сотка червоних, майор їхній та п'ять автомашин. Запізно ворог опам'ятався. Підтягнувши більше своїх автомашин та солдатів, хотів оточити березівців — переможців. Та повстанська сотня добре слідила за рухами ворога й недалася взяти у ворожий перстень.

Знають повстанці партизанське діло. Згинуло тоді трьох березівців. Нехай же їм, героям, земля Твоя, Космаче, пером буде!

Хоробро билася і сотня „Трембіта“ в засідці на шляху Космач-Прокурава. Двома групами, від Прокурави й від Брустур наступали на неї червоні людозвірі. В кількогадиннім бою втратила „Трембіта“ двох убитими, але зате 38 ворогів згинуло тоді від її куль.

Тільки одній сотні „імени Колодзінського“ з куреня „Карпатський“, не пощастило тоді зміратись з ворогом. Дістала вона становище на шляху Космач-Микуличин і ним ворог тоді не їхав.

* *
*

Після завязаного, переможного бою скрилися повстанці у Твоїх лісах. Але клекіт їхніх кулеметів Ти до сьогодні чуєш, Космаче. Тужиш, що не можеш стало гостити своїх любимців. Пожди! Славні гуцульські куріні, що знову встали неначе із мого, ще прийдуть до Тебе, ще буде велике Свято, ще сонце свободи буде світити нам. Вони нерозійдуться, не здадуться, не зложать зброї ніколи, не посоромлять рідної землі, — але принесуть їй волю.

В. Г.

„СХІДНЯК“ ТАРАН

Повстанському відділові „Дружинники З“ треба було вжити багатьох маневрів та всяких інших заходів, щоб перетривати важкий час зимових енкаведівських облав у лютому 1945 р. До 30 тисяч солдатів спеціальних військ НКВД заблокували одночасно 70 сіл в околиці міста Броди (положене на шляху Львів-Рівне,) щоб таким способом відтяти повстанців від їхніх харчових баз, а численними засідками, наскоками та погонями зменшити їхню ударну силу.

„Дружинникам З“ не вдалося завчасу висмикнути з терену ворожих операцій. Треба було на місці шукати інших мето-

дів збереження себе. Довге повстанське життя вже їх до цього привчило. Відділ розділено на менші частини, на чоти, а навіть на рої. В період блокад маленьким повстанським групкам легше переховуватися, легше наскочити, засісти несподівано на ворога, а від так зникнути з його очей. Терен покритий лісами середньої величини позволяв на це. Зате лютневий холод та сліди по снігу дуже утруднювали всі повстанські дії. Але тоді, коли війська НКВД пересунулися на сусідні терени, в околиці міст Золочів (на південь) і Радехів (на захід), „Дружинники З“ знову похжавили свою діяльність.

В часі облав поодинокі рої відділу „Дружинники“ показали, що знають за що воюють і в критичних хвилинах зуміли себе оборонити та ворогові-окупантові завдати втрат.

* *
*

В часі цих люгневих облав повстанець із відділу „Дружинники З“ „східняк“ друг Таран лежав хворий в одній хаті. Зрадник Чайка 8 лютого 1945 р. привів до цієї хати енкаведистів. Чекісти в першій хвилині не стріляли, думаючи, що Тарана візьмуть живим. Сталінські людолови звернулися навіть до нього з лайливими словами: „Вот сукін син, восточник! Ми тебя і тут наші!“

Та, коли близько ворог — то нема хворих. Таран не даром повстанець, та ще й „східняк“. Він же ж краще знає, чим хто, усі страхіття червоних людозвірів. Не здається їм живим ніколи. Таран забув отже про хворобу, зірвався миттю, вхопив за пістоль і кількома пострілами вбив у хаті трьох катів-енкаведистів та зранив у руку зрадника Чайку.

Заки большевики, які були оточили хату, опам'яталися, Таран вже вискочив з хати на подвір'я. Не ввіли ще сталінські посіпаки навіть стрілити, коли граната, що її кинув поміж них відважний повстанець, вибухла. Серед большевиків повстала паніка.

Під свистом ворожих куль удалося Таранові перебігти попри большевиків та вирватись з подвір'я в поле. Там перебув він

до вечора. Не наважувалися мерзенні чекісти точніше шукати за Тараном, бо не хотіли мабуть, ще раз шукати собі смерти.

* * *

*

Знає вся Україна, як відповідати ворогам-окупантам. Здаватись живим? — А кулі їм! Смерть їм, а не піддача.

о. Яворенко (очевидець)
полевий духовник куреня УПА

БІЙ СОТНІ ВЕСЕЛОГО Біля С. Струбовиська (Лемківщина)

Сотня Веселого була наряжена на перший вогонь, бо мусила задержати перші удари міліції та большевиків. То ж не дивно, що дня 21. III 1945 року перші наставляють свої груди великій большевицькій навалі. Було це так:

20. III. 45 р. вечером сотенний Веселий поїхав до курінного к-ра по накази, а на своє місце в заступстві залишив курінного адютанта Біра. Повернувся до сотні вночі та сказав, що до Тісної приїхало 200 авт большевиків на облави. Він сейчас прикликав чотових і зарядив гостре поготівля. Всі ждали нетерпеливо до ранка у повнім виряді. 6.30 рано було цілком спокійно. Щойно о год. 7-ій рано прибігли наші розвідчики, які були цілий час у селі Присліп на розвідці та зголосили сотенному, що большевики з поляками вже в селі Криве.

По хвилині наради з адютантом Біром, лікарем Гореславом та розвідником Білим, сотенний вирішив стати до бою, щоб у перший день весни дати ворогам доброго прочуханця. Прийmemo сьогодні ворога, що пхається у наші гори, у нашу лемківщину — градом олова. Не дамо безборонно тероризувати українського населення. Сотенний Веселий зарядив, щоб усі зайняли становища до бою. Весело й швидко бігли хлопці на поле бою, мов би тішились цією зустріччю з ворогом. Приємно було бачити таке стрілецтво, усміхнене, жартуючи: „От попадеться

нині ворогам“. Вибігли за село та зайняли гірку між Струбовиськами а Прислупом, від дороги аж до ліса. Всіх нас в сотні було в тому часі 85 готових до бою. Друга половина сотні лежала хвора на плямистий тиф. Мимо того не відстрашувала стрільців від бою така мала скількість. — Кождий ждав на наказ сотенного, який лежав у лінії між правим крилом, а серединою, не сподіваючись, що така велика сила йде проти нас.

Ждемо в снігах майже дві години. Нічого не видко. Почались між стрільцями жарти та сміхи, що прийдеться вертатись до хати без стрілу. Щойно о годині 9.30 почули ми перші стріли з Прислупа й самооборони цього села, яка відступала. По хвилині показалися на вершкуні гори ворожа „шпіца“. За нею почали наступати розстрільною большевики. Заграла кров стрільцям. Почали ще більше жартувати та виговорювати один одному: „заклич, заклич цього вражого сина, нехай ще ближче підійє, нехай ще ліпше подивлюсь на нього“. Коли вже перша лавка большевиків показалася з ліва, тоді сотенний видав наказ починати бій. Увесь тягар упав майже на праве крило, де стояла чота Вовка. Большевики наступали на неї з ліса, від Кальної і Прислупа.

Загнали кулемети та гукнули кріси й видко було лише, як котились лавою на землю вороги. Чути було зойки та крики ворогів: „вперьод“. Не зважаючи на трупи, большевики лавами, другою, третьою і четвертою дальше наступали. Хлопці тішились, бо косили їх кулеметами та крісами мов бур'ян, так міряючи свої сили. Ворог теж не відступав. Його було в десятеро більше, бачучи, що мимо цього не дасть ради, почав підтягати міномета та „максима“ Хлопці не тратили надії та відповідали кулеметами і крісами. Хоч падав ворог, як мухи, та приказ „вперьод“ його поганячів гнав його дальше.

Тим часом ворог підсунувся на край села й почав палити хати. Наші загнали ручними автоматами. Бойовий вогонь негвавав. Хлопці боронились, як льви. Коли впав хот. Вовк та ройовий Сова, відбиваючи наступ большевиків, сотенний дав наказ правому крилові відступати. Тоді приймає бій середина, де ко-

мандував бунчужний Хитроліс. За його наказом обстріляно ворогів та улегшено відступ правому крилові. На лівому крилі вогонь тривав далше. Хлопці тримались у бою завзято. Однак давались чути голоси, що бракує муніції до кулеметів. Від початку бою минуло вже чотири години. Тоді адютант курінного вислав зв'язкового Олеся, щоб нав'язав зв'язок зі серединою і правим крилом. Цей вернувся з половини дороги й сказав, що праве крило вже відступило, а середина відступає. Ще раз заграли кулемети. Чотовий Грань і ройовий Грім кричать до кулеметчика: „цільно стріляй, бо шкода кожної кулі“. Ще не докінчив він речення, як почув хряскіт та ломання суччя, а на виднім місці показалося двох большевиків. На хвилину здержались вони та дали знак своїм, щоби підходили, а самі підняли „папашки“ та хотіли вдарити по нас із заду. Ще добре невіднесли вони своєї зброї, як політвиховник зі своєї „папашки“ одним відрухом перечеркнув їхні пляни — вбиваючи їх на місці. Большевики наступали далше та оточували наше ліве крило з трьох сторін.

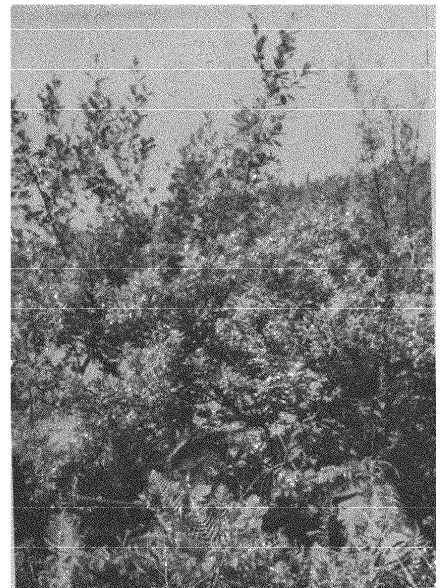
Наказ куріного адютанта, щоби відступати! Одні продираються прямо в гори, у ліс. А другі краєм ліса попри яр. Крок за кроком наступають большевики. Щойно під вечір долучили стрільці в означені з гори місця у Смеречанськiм лісі, звідки перейшла ціла сотня і самооборона на Бескидник.

Хто тільки не втік із села, того большевицькі звірі-людоїди катували й мордували. Замордували вони того дня 33 особи з-поміж безборонного цивільного населення і спалили ціле село. Залишилось тільки 6 хат. . . Так визволили „червоні“ спасителі українську Лемківщину.

Але ця кров мучеників лялась не надармо. Українські повстанці помстили її, бо того самого дня впав у бою большевицький капітан і його 86 бійців, а ще раз стільки большевики мали ранених. Наша сотня мала 14 вбитих і одного раненого.

Є десь така повість: „Гори говорять“. А тут говорили українські гори вогнем і залізом. Говорили і зойками мучених селян та вмивались свіжою кров'ю їхніх синів-борців і кров'ю ворога, що наступав на них. Вони будуть говорити по вік про тих

вірлів, що вийшли зі зброєю на їхні верхи та не дали їх нікому. Зганьбитим не дозволили, щоби по них лялась тільки кров мучеників, але зажадали та виточили і ворожої крові. Кров за кров!

Застава відділу к-ра Мирона. Лемківщина.
Весна 1946 року.

В. К.

П Р О Р И В

Вже у віддалі 25-30 кілометрів на північ від Львова починається ланцюг лісів, поперерваний тільки вузькими то ширшими поясами густіше заселених теренів, розположених передусім вздовж залізничних шляхів, автострад та містечок. У період німецької окупації численні повстанські відділи на цих теренах не давали спокою гестапівцям та їх вислужникам, а зараз вони теж тут непокоять сталінських окупантів.

Після довгих перемаршів, доходячи аж до советсько-польського кордону, сотня Української Повстанської Армії „Галайда І“ під команду сотенного командира Перемоги дня 20 березня 1945 року добрела до села Верини (район Куликів, обл. Львів). На південь від цього села, по середині віддалі між містами Жовква і Кам'янка Бузька простягається ліс Зіболщина. Сотня „Галайда І“ на день виходила із села до ліса, щоб не розконспірувати свого місця побуту перед численними большевицькими розвідниками.

Вечером, дня 21 березня 1945 року большевики стягнули поважні сили в довколишні села, а нічку довкола лісу Зіболщина поробили численні застави. Було ясно, що ворог задумує, за своєю уже давно усталеною практикою, прошукати ліс.

Дня 22 березня 1945 року над ранком уже о год. 5-й повстанська сотня відступила до ліса й там одразу вибрала відповідні становища й почала їх укріплювати. Треба було приготувитися до тривалішого бою, бо ліс на весну, не покритий ще густим листям, не дає доброї можливості зручно маневрувати по між ворожі угрупування, тим більше, що ворог діє переважними силами.

Становища відділу були добре вибрані. Відділ примістився у лісі в закритому терені, на південь від села Верини. На північ від повстанських становищ досить велика поляна, яка дала можливість скоро зауважити ворога. На схід від становищ, у напрямі на село Воля Жовтанецька був зруб, який теж з цього боку унеможлилював ворогові провадити безкарно наступ на повстанську сотню.

У відділі „Галайда І“ було тоді 167 повстанців. Ділився він на три чоти, кулеметну та гарматну ланки і рій розвідників. Більшість сил відділу вміщено для оборони північного становища, бо звідтам найскоріше треба було сподіватися ворога. Тут від північного заходу зайняла становище чота Лісового, а від північного сходу чота Ігоря. Чота Сивого заняла становища від південного заходу. Решта відділу остала в запасі. Повстанці вбудували окопи та очікували на ворога.

Дані, що їх приносила розвідка, та часті стріли большевиків зорієнтували повстанський відділ, що ворог почав уже концентричне перешукування ліса, виходячи із сіл: Верини (із півночі,) Воля Жовтанецька (від сходу), Зіболки (від півдня), Передиміхи Малі (від південного заходу) та Білий Ліс (захід).

Як пізніше стало відомо, в обляві на цей ліс брала участь одна большевицька дивізія (біля 6 тисяч чоловік) внутрішніх військ НКВД, у тім свіжозмобілізовані рекрути. Штаб цієї дивізії з якимсь генералом містився у селі Воля Жовтанецька. Большевики йшли кількома лавами. На переді йшли рекрути, а в останній лаві загорілі чекісти, які підганяли попередні лави.

О годині 11-й одна ворожа групка у силі 20 чоловік вийшла з ліса на галявину, просто становищ чоти Лісового. Командир Перемога дав наказ: вогня. Майже ціла передня групка ворогів упала від повстанського кулеметного вогню. В передніх большевицьких лавах почувся нелюдський зойк, а за тим і вороги почали відступати. Тут енкаведисти змусили передні свої лави до нового наступу. За декілька хвилин цілий повстанський відділ зі всіх сторін оточено. Большевики підтягали безнастанно свої сили і раз за разом кидали їх до масових атак. Ворогів було так багато, що безнастанні серії повстанських кулеметів (МГ 42) не давали собі ради з їх великим числом. На місці тих, що впали, негайно появлялись нові большевицькі вояки.

О годині 12-й дістав поранення в праву грудь сотенний командир, друг Перемога. Він продовжував дальше командувати боєм, щоб недопровадити до будь якого замішання чи заламання серед повстанців. Доперва пізніше, вже цілковито перемучений, передав команду чотовому командирові Сивому, але дальше не переставав подавати бойові поради.

Сили ворогів зросли до такого ступеня, що вони вже почали вдиратися на повстанські становища. Повстанці по-геройськи відбили большевиків рукопашним боєм, кололи їх штиками, багнетами, били прикладами.

На відтинку чотового командира Ігоря кипів теж завзятий бій. Але тут його чота мала дуже гарне становище, від півночі

полянку, від сходу зруб. Ворог не міг до неї підступити цілком близько.

Енкаведисти найбільше натискали на становище чоти Лісового. В кульмінаційнім пункті бою вислано їй на підкріплення гарматню ланку, а опісля ще й кулеметню. Мимо того ворог наступав сильно й часто. Кожної хвилини грозило перервання оборонних повстанських становищ.

Критична хвилина бою що-раз то наближувалася. Командир Перемога узяв під увагу свої сили та переважаючі сили ворога, а тсж малий запас муніції, що їй при собі мали повстанці. Він постановив усякими способами не допустити до кризи та врятувати повстанські відділи перед розбиттям.

Видано вже остаточний наказ повстанцям прориватися боєм через вороже кільце. Власне у цій хвилині ворог прорвав становища чоти Лісового. Найгіршим було те, що не можна було повідомити чотового командира Ігоря про плянований прорив та відступ. На полі бою пало двох зв'язкових, що їх вислав к-р Перемога до Ігоря. Дещо пізніше вислано в тому ж напрямі й бунчужного сотні, друга Крука. Але ворожа куля ранила і його. Він мусив на полі бою дострілитися, щоб не попасти живим у ворожі катівські руки.

Було вже після години 14-ої. Дві чоти приготувалися до прориву. Повстанці рушили в одному напрямі. Це побачив ворог і негайно у тій місці скупив свої сили. Тоді повстанські чоти рушили в цілком іншому напрямі. Першою прорвалася через три ворожих лави чота Сивого, а відтак Лісового. Чота Сивого гурганним вогнем прорвала в однім місці угруповання ворога, завдаючи йому важких втрат. Але прорив і повстанцям приніс жертви. Згинув тут смертю героїв чотовий командир Лісовий та став поранений чотовий к-р Сивий.

Чота Ігоря, віддалена дещо на схід від інших повстанських чот не зауважила прориву повстанців та дальше продовжувала бій. Доперва тоді коли пробувано нав'язатися з командиром Перемогою, зауважено, що ворог посилив свої атаки власне з тих сторін, де перед тим стояли сусідні повстанські чоти. К-р Ігор

додумався про те, що вже сталося, і тому постановив прорватися в східному напрямі через зруб, перед своїми становищами Ворог власне заляг перед зрубом. Але іншого виходу для оточеної повстанської чоти не було. Чота Ігоря сипнула по ворогові густим вогнем, а відтак з окликом „Слава! кинулася на ворожі становища. Мимо сильного ворожого контрвогню повстанці прорвалися через ворожі становища в бажаному напрямі.

Негайно після прориву двох чот к-р Перемога задержав повстанський відділ, зорієнтувався, що чота Ігоря не зауважила його прориву. Для допомоги ще оточеній чоті повстанці заатакували большевицький перстень із заду, в його ліве крило. Це власне в дуже великому ступені допомогло чоті Ігоря прорватися через сильні ворожі лави.

Негайно після прориву повстанців большевики панічно відступили аж до села Колонія. Там наткнулися вони на нові большевицькі частини, що йшли своїм з допомогою. Не зорієнтувалися, що це можуть бути їхні відділи, і почали стрілянину. Тоді, в селі Колонії, з обох большевицьких сторін впало багато окупантських посіпак.

Зате повстанцям після цього майже все пішло щасливо. Дві чоти з к-р Перемогою рушили з місця бою в південно-східному напрямі, щоб получитися з чотою Ігоря. Але їм важко було віднайти. Зате за дорогою Верини-Зіболки командир Перемога зустрів дві інші повстанські чоти з відділу „Галайда II“. Ці дві чоти допомогли нести ранених повстанців, яких було 12. Під дорогою Зіболки-Воля Жовтанецька ці два повстанські відділи відпочали, перев'язали ранених та приладили для них відповідні ноші.

Вже вечоріло, коли повернулися розіслані стежі та повідомили, що ворог стягнув свої сили із ліса в села. Треба було ще вночі опустити Зібольщину, щоб не мати діла з новими облавами.

Ніччю повстанські чоти рушили на захід, перейшли за шосе Кам'янка Бузька — Мости Великі й там у лісах віднайшли повстанського лікаря. Ранених, між ними командира Перемогу, віддано під лікарську опіку. Команду над сотнею перебрав тимчасово сотенний писар друг Аміль.

Чота Ігоря після прориву подалася через шосе Жовква-Кам'янка Бузька аж під село Дальнич-Заріччя. Там перемучені повстанці зустріли одну чоту з відділу „Галайда II“. Із зміцненою бойовою силою повстанці відпочили, а відтак подалися на побоевище під село Верини. Там поховали поляглих повстанських героїв.

В часі бою згинув сорок повстанців, а 18 було ранених. Жоден повстанець не попав ворогові живим у полон. Легко ранені повстанці продовжували безнастанну боротьбу, а тяжко ранені, як що не можна було їх підібрати з поля бою, дострілювалися або розривали себе гранатами. У повстанськiм відділі служило двох рідних братів. Один з них в часі бою був смертельно ранений. Другий брат хотів його, наражаючись на ворожий вогонь, підібрати та винести з поля бою. Ранений брат на це не дозволив і ще попросов себе дострілити, бо він вже й так був смертельно ранений. Зі сльозами на очах здоровий брат виконав останню повстанську прислугу своєму братові.

Зате большевики мали багато більше втрат, а саме понад 470 вбитими і раненими. На другий день після бою большевики поховали в місті Жовкві 38 своїх вбитих офіцерів. Між вбитими офіцерами були 2 полковники, 3 майори (між ними майор-лікар).

Большевики ще декілька днів товклися по сусідніх лісах і гайках, шукаючи за повстанськими відділами. 25 березня 1945 року в часі перешукування лісу Сто Морги (недалеко міста Мости Великі) наскочили червоні людозвірі на рій друга Сокола, що в часі прориву під селом Верини відбився від повстанських чот. В часі перестрілки згинули ройовий командир друг Сокол та ще один повстанець. Решта повстанського роя продерлася через ворожі війська.

1 квітня 1945 року до сотні повернувся її командир-друг Перемога, хоча ще цілковито не виздоровів. Він негайно паладнав свою сотню, яка в часі прориву була розділилася на окремі частини. Незадовго потім відділ „Галайда I“ повернувся до своєї бойової форми та по збільшенню своїх проріджених кад-

рів брав участь у багатьох нових боях. В часі наскоку на місто Радохів (26. IV. 1945 р.) та в часі бою в лісі під селом Радванці (28. IV. 1945 р.) повстанці друга Перемоги не засоромили імени свого командира.

Не зважаючи на свої жертви, по-геройськи прямують українські повстанці до перемоги над окупантами. Ідея Вільної Самостійної України — сильніша у них від усіх трудів, небезпек і жертв.

Санітарний пункт у лісі біля Перемишля. Весна 1947 року.

ПО — КОЗАЦЬКИ

Ворог шукав пімсти. За знаними чекістськими, гестапівськими, нелюдськими способами проклятий ворог-сталінський окупант застосував на наших родичах і приятелях збірну відповідальність. Понад двісті дорогих нам осіб із рідних наших сіл силою захопив та їх у місті Радохові (Львівська область) у збірнім таборі помістив і на Сибір приготував вивезти. З вивезенням

йому так дуже скоро не йшло, бо неспівали чекісти відповідної кількості невинних людей п'яраштувати, щоб ними кілька-десять вагонів сибірського залізничного транспорту тісно напакувати.

Сумні вістки про знущання ворога над нашими рідними в концтаборі доходили час від часу і до нас. Вирвався хто до міста, вдалося там кому підійти до табору, крадькома через колючі драти із родичем своїм пару слів переказати, сестрі чи матері своїй щось з харчів чи одєжі передати — то вже цілими днями після того по селах, серед рядів не було кінця розмовам про них, цих наших рідних, що в кігтях большевицького окупанта, за дротами, під зірким караулом енкаведиста ждуть на вивезення в країну мук, страшні тайги Сибіру чи пустині Казахстану.

Наші повстанські серця накупали жадобою визволити цих наших рідних з рук кривавих катів. Кожного дня про це ми згадували що-раз частіше у розмовах між собою. Та знали ми вояцьке діло й спокійно вижидали наказів наших командирів.

Наш повстанський відділ „Галайда І“ дня 25 квітня 1945 року радощам не мав кінця. Ми відразу відчули, що заноситься на щось гарячого. Наш командир друг Перемога мав тоді багато біганини. Бо треба ж було прийняти та заквартирувати гостей. До нашого повстанського табору прибуло перш за все кілька вищих командирів, між ними командир нашого відтинка, друг Б., а теж провідники місцевого підпілля. Дальше почали прибувати до нас знакомі нам повстанські відділи.

Прибув відділ „Перебийніс“ під командою сот. командира Шумського. Дальше „Тигри“ із сотенним к-ром Ромком. Недавно, 12 квітня, „Тигри“ добре перебили большевиків у селі Барані Перетоки, що є положене зараз на північ від міста Сокаля. Від так прибув до нас відділ „Пролом“ (сот. к-р Черник), який, дня 8 квітня 1945 року, в часі облати на ліс під Кам'янкою Струмиловою, так славно пробився через ворожі застави. Вкінці „Кочовики“ зі сот. к-ром Штилем та бойова група Служби Безпеки друга Кляса. Ростут чим раз більше повстанські настрої,

коли так багато українського підпільного війська бачиться разом.

Скликано командирів усіх відділів на нараду. Всі вже й знали, що пригтовляється наскок на енкаведистів у місті Радехові. Обговорено детально плани. Розглянено плани розміщення ворогів у місті, за даними, що їх подала місцева підпільна розвідка. Окремі повстанські відділи порозсилали по одному свому роеві на сусідні села, щоб пригтовити відповідну тяжку зброю, міномети, муніцію міни та гранати.

На другий день, 26 квітня, повстанцям тяжко було дочекатися до вечора. Тільки холоднокровна постава наших командирів пригадувала нам безнастанно, що не треба безпотрібно гарячитися, а за те, треба тверезо до діла пригтовитись. Кожний з повстанців перш за все чистив зброю, провірював чи набой не позамокали, понаправлявав дещо в своїому виряді, щоб усе добре держалось, не дзвонило в дорозі, не перешкоджало маршувати.

А наші командири все щось обговорювали, нараджувалися.

Вкінці, коли вже вечір наближався, наказано пригтовитись до відходу. Заметушилося вояцтво. За кілька минут появилися серед густого ліса прямі, регулярні лави повстанського війка України. Настрій був бадьорий.

О годині 19-ій всі вирушили в похід на Радехів. Довгим стрілецьким рядком, безшумно витягнулися повстанські сотні. Відтак і вони порозділювалися кожна за своїм призначенням.

На всіх шосейних шляхах і залізничних дорогах, що ведуть до міста Радехова, повстанські відділи поробили бойові застави, щоб ворог у часі бою не стягнув собі допомоги з інших своїх залог.

„Перебийніс“ держав заставу на шосе і залізниці, що ведуть із міст Стоянова і Луцька (від північного сходу). Одна чота відділу „Кочовики“ під командою чотового командира Гайдюка стояла на шляхах, що ведуть із міст Кам'янки Струмилової і Львова (від південного заходу). Відділ „Пролом“ заняв становища на шляху від містечка Лопатина (від сходу). „Тигри“ опинилися під містечком Новий Витків і там у лісі на шосе, що веде до Кристинополя (на захід) поробили завали з лісних колод.

Хорунжий Іванчук позамінував всі залізничні шляхи.

Сотенний к-р Перемога примістився з гранатометом під самим містом, на залізничній шляху, що веде до Львова. К-р відтинка В. з охоронним роєм обняв командний пункт, положений у віддалі одного кілометра від міста.

В саму північ повстанці увійшли до міста. Три хвилини перед початком наскоку перервано ворожі телеграфічні й телефонаційні połącнення.

Одна група, а це одна чота з нашого відділу, один рій з відділу „Перебийніс“, який орієнтувався добре в терені та бойова група СБ під загальною командою булавного Ігоря, попрямувала на будинки відділів НКГБ і НКВД. Все відбулося тихо, справно, щоб заскочити нагло ворога, О год. 1.30 перший вистріл перервав нічну тишу. Це рой к-р Хмара вистрілив з протипанцерної труби („офенрор“) у вікно приміщення НКВД. Після цього Повстанці взяли приступом будинки відділів НКГБ-НКВД та цілком здемолювали чекістські кубла. Друга група, а це частина відділу „Кочовики“ під командуванням хорунжого Штиля дістала завдання звільнити в'язнів з концтабору. Нигайно по першій вистрілі друга Хмари, чот. к-р Довбуш вистрілив теж з протипанцерної труби на електривню. Таким способом позбавлено місто світла. Одночасно почався наступ на охорону концтабору. Перестрашені енкаведівські лакеї скоро повтікали звідтам та поховалися по різних криївках.

Тут наступила незабутня сцена. В'язні почали виходити з концтабору. Вони кидалися повстанцям на шиї, обнімали їх та цілували. Багато серед них було рідних, знайомих. Почалися розповідання, поплакування.

Та командир групи не дозволив баритися. Він наказав кільком повстанцям вивести звільнених в'язнів за місто дорогами, їм були обставлені нашим вояцтвом. За містом недавні кандидати на сибірських каторжників порозходилися домів кожний у свою сторону.

Інші повстанці заняли бровар та забрали звідтам кілька бочок пива. Возами вивезено бочки з пивом до призначеного місця.

На горищі концтабору поховалися большевики. Тяжко було їх звідтам викурити. Та на це порадили повстанські гарматки. Цільними стрілами знищили вони укритего ворога.

Вже була година третя. Прийшов наказ негайно відступити з міста. Ворог, який заховався частинно у своїх укріплених бункерах, старався ще нам хоча перед відступом перешкодити. Він почав обстрілювати кулеметним вогнем вулиці. Ройовий к-р П. кількома стрілами з 82-мм гранатомета обороняв наш відступ. Ракетою дано знак для відділів, що стояли на бойових заставах, щоб відійшли в умовлене місце збірки.

Коли встало сонце, то вже нікого з повстанців не було видно на відкритих теренах. Тільки окупант у місті Радехові не дочислявав своїх. Під час нашого наскоку убито більш, як 20 большевиків, а 15 ранено.

Наші втрати були малі: тільки 5 ранених. Ми відбили у ворога понад 200 в'язнів з концтабору.

Козацьке діло по — козацьки виконали повстанці.

(Із оповідання повстанця в.д. „Галайда І“)

Відділ Бурлаки в лісі на посту. Весна 1947 року.

ЛЕНТА ЗА ЛЕНТОЮ

Наш наскок на райцентр Радехів допровадив сталінських собак до скаженої люті. Ми знали: тепер кинуться вони за нами з подвійною силою. Пожене їх і скажена лютя, що вони безсильні в боротьбі з українськими повстанцями, які розбивають їм навіть райцентри та виполошують їх з тих гнізд. І пожене їх страх перед найстаршим кремлівським собачим батьком, який їм прижме хвоста за те, що неможуть дати нам ради.

Отож треба було сподіватися ще більшої погоні й облати ніж бували досі.

Негайно після наскоку ми зібрались у т. зв. Радванецьких лісах, (положені на півдні трикутника залізничних шляхів Кам'янка Стумилова — Сокаль та Кам'янка Стр. — Радехів). Після полудня наші три відділи „Галайда І“, „Перебийніс“ та „Кочовики“ підтягнулись до села Яструбич на вечерю. Повстанські відділи „Тигри“ і „Пролом“ відлучились від нашої групи і пішли в іншу сторону. Їм удалось щасливо обійти всі большевицькі застави. Не так пощастило нам.

Вже перед селом натрапили ми на ворожу заставу, яка привітала нас вогнем кулеметів. Значить вже віднайшли нас. Скоро! Треба відступати.

Після короткої наради вирішено, що всі три відділи переправляться через Буг, щоб податися далше на захід. Але й тут нам не пощастило. На причілку Збиця, що належить до Яструбич, де ми хотіли переправитись через Буг, не було човнів. Треба було шукати іншого переходу. Всі відділи подались на північ, щоб перейти Буг мостом у селі Городище, безпосередньо на південь від міста Сокаля.

Але тут вже була теж сильна заставка у поготівлі. Вона зі засідки привітала нас вогнем кулеметів. Та попеклась здорово на цьому. Наш ройовий Калина з відділу „Кочовики“ відповів негайно на ворожий вогонь своїм кулеметом так цільно, що положив 15 сталінських посіпак. Ми не мали жодних втрат (крім вистріляних набойів). Однак від переходу в цьому місці треба бу-

ло відступити, бо брати міст чоловою атакою в партизанській тактиці не вказано. Коли ворог приготував там свої сили, то хай сидить і чекає. Ми знайдемо його тоді, коли нам догідно.

Нам стало ясне, що комплекс лісу вже обствлений з усіх сторін. Скоро почнеться безпосередня ворожа акція на ліс. Як пізніше ми довідалися, ворог стягнув у тому часі на акцію проти наших відділів у цьому відтинку 4 тисячі своїх вишколених людоловів. Півтори тисячі перешукувало ліс, а решта його блокувала довкруги заставами й засідками.

Значить, нам треба приготуватись до оборони, бо нема вже часу на виманеврування зі загроженого терену. Було це 28 квітня 1945 року, другий день після нашого славного бойового наскоку на Радехів. Наші відділи підбрали найкраще місце до оборони, це є гору між селами Тишиця і Воля Радванецька. Ми взялись скоро до копання окопів. Тут чекає нас мабуть сьогодні довгий і затяжний бій. Хай ворог ломить собі зуби на наших окопах.

Відділи заняли становища. Усе готове. Чекаємо.

— Цілістю командує к-р відділу „Галайда І“ сотенний Перемога. — А тимчасом в душі міняються почування і думки одні за одними. Одні кажуть: держись, брате! Не дайться, хлопці! Пригадайте всі знущання над нашим народом. Гляньте на неволю рідної землі! Бийтесь, мстїть, не вагайтесь, не дивїться, що їх тисячі, що Ви окружені! —

— А другі питають, чи буде з нами сьогодні перемога? Чи виведе нас, наш славний командир Перемога ще раз до перемоги? Ми ж окружені. . . Та дарма думати. Не час думкам. Краще зброю ще раз переглянути. Бо вже ось-ось і ворог.

Ранком сталінські людолови почали систематичне перешукування лісу. Довго тривало, заки нас віднайшли. Не легко видно було це їм. Біля години 14,30 ворожа група наткнулася на нас. Перший наступ цієї групи ми негайно відбили. Тоді ворог підтягнув далше сили. Тепер вже має він нас в оточенні, у безпосередньому бойовому контакті. Старші сталінські собачники мріють вже левне про нові ордени й жалування з Кремля. Женуть

отже зграї своїх людоловів хмарою на нас. Наступ за наступом! Що одна лава заломлюється, то вже друга жене під укіс наших цільних повстанських куль. Кілька разів уже доходять до наших становищ і намагаються виперти нас. Та дарма. Не вдається. Перед нами за те росте гора ворожих трупів. Бо це не з німаками маєте до діла, які свідомі своїх злочинів, биті всіма, втікали з нашої землі. Наша земля сама горіла їм під ногами, пекла, давила. А тут перед вами українські повстанці. Ті самі, які так славно били німоту й тепер б'ють сталінську зграю. Заки крок поступиш — трупом впадеш. Або він сам впаде, або ти впадеш, але добровільно окупанта жодного український повсталець на свою землю не пустить.

Розлючений нашою завзятою, незломною обороною ворог підтягає нові сили. Приносять два важкі кулемети — „максими“ чотири 82 мм. гранатомети і гарматки.

Ворожі групи порозуміваються ракетами й о годині 18-й починають проти нас гураганний вогонь з усіх родів зброї. Однак безуспішно. Глибокі окопи які ми приготували собі старано, хоронять доволі успішно перед стрільнями.

У найбільш гарячому моменті к-р Перемога вистрілив кілька ракет, щоб змити ворога, який, як ми зорієнтувались, ракетами порозумівся і давав знаки про розположення своїх і наших становщ та керував відповідно до цього напрям вогню. — Підступ удався знаменито! Головні вогневі гнізда ворога почали обстрілювати власні наступаючі лави. Від несподіваного вогню з боків упало багато большевиків і витворилось на деякий час у ворожих лавах велике замішання.

Тоді розлючений ворог пробує запалити ліс, щоб нас вкурити з наших оборонних становищ. Та ми не злякались і того, що ліс біля нас починає горіти. Втім, — сама природа прийшла нам з допомогою. Зірвався вітер і за хвилину хлюнув дощ та погасив ще добре не розшалілий пожар. Нам здавалось тоді, що з нами усі добрі сили, і ми почувлись на хвилину вже переможцями. Бо ось вечір, ніч — повстанська мати. Вже недалеко.

Провідник ОУН Лемківщини із своїми працівниками під час перевірки терену. Весна 1947 року, повіт Сянік.

Та ворог не вступається. Сталінським собакам немає відступу. Бо ззаду на них чигає і слідить безупину недовірчиве, злюще око самого найстаршого собачника. Він їм не пропустить не помилує. Вони мусять наступати й загинати, бо на це й вони людолови-собаки, на те він їх держить, годує і гонить та тренує у людоловлі. Лихо тільки, що десь узялись ті кляті повстанці — „бандьори“, що не дають їм так, як давніше спокійно гуляти і їздити по головах безборонного, нещасного, закріпощеного люду. От і тепер не йде. Треба з ними битись. Треба й загинати. Бо це бандерівське насіння таке завзятує й тверде, що ніяк його не зімнеш, не розкусиш, ні не обманеш. Жодні підступи, жодні обіцянки, жодні хитрощі й примани не допомагають. Треба таки битись. А й це з ними, не легка, дуже не легка штука, — думали червоні командири, рвали собі волосся з голови, що вже близько ніч, а вони ще нічого не „сделали“. — Не тільки пропадуть ордени, але й їм попаде.

Отже давай, ревноли на своїх ребят-собаченят, — вперёд, ще раз до наступу! Так почався, перед самим вечером, ще один, уже сьомий з черги, та тим разом найбільший і найгірніший наступ ворога на наші становища.

Повстанці прийняли ворожий натиск, немов непорушний мур. Ніхто й не подумав про небезпеку. Де нам тепер до таких думок. Ворог перд нами, — скажений, лютий, впертий, рветься на нас, паде, і пхається знову. Напружуємо всю увагу. В очах сам вогонь, збіглись усі нерви разом у напрузі, — щоб не переочити, не схибити, — ціляти, ціляти цільно стріляти, не підпустити за близько! Руки самі, неначе механізм, докладно й точно виконують те, що напруга всієї уваги й сили волі наказує їм.

А в тім — що це? Пісня? Спів?

Так, наша пісня! Наша повстанська пісня!

Це муніційний Цимбрин подав кулеметчикові Гірка нову ленту набоїв, і оба заспівали улюблену повстанську пісню:

„Вже вечір вечеріє повстанське серце б'є,

То лента набої поспішно подає.“

Ми всі підхопили з одушевленням рефрен:

„Ох лента за лентою набої подавай,

Український повстанче в бою не відступай!“

— Лента за лентою набої подавай, український повстанче в бою не відступай — несеться ще раз і ще раз могутнім відгомоном по лісі. Співають, здається, самі стрілецькі рови з нами, співають у дивному захопленні й наші легше ранені друзі, а мертві, вбиті своїми тілами свідчать виконання цього заклик до останнього.

І ця атака ворога заломилася. Ми відбили її з піснею на устах.

О годині 21.45, коли вже добре темніло, к-р Перемога зібрав скоро всі відділи в одному місці в кулак. Наглим ударом в одному місці по ворогові — прориваємо кільце оточення. Ворог змучений, скривавлений, здивований нашою поставою, заскочений нашим ударом, навіть не пробує безпосередньої нагоні, тільки послає за нами одне за одним гранатометні стрільна.

Криваве жниво зібрав Бог війни цього дня. Біля двох сотень сталінських собак лягло трупами, а сотня ранених. З нашої сторони впало тільки п'ятьох вбитими, з того трьох з відділу „Галайда“ та двох з відділу „Кочовики“. Крім того ми мали 10-х ранених, чотирьох з вд. „Галайда I“, чотирьох з відділу „Кочовики“ і двох з бойової групи СБ, яка брала участь в бою разом з нами. Усіх ранених ми віддали пізніше під опіку клітин підпільного Українського Червоного Хреста.

Ми самі, безпосередньо після останнього бою і проламання ворожого оточувального кільця вийшли щасливо поза терен обнятий у тому часі ворожою акцією і зникли на деякий час ворогові з очей, щоб приготувитись до нових бойових дій.

Ще й сьогодні, коли співаємо нашу пісню „Лента за лентою“, пригадується кожному з нас незабутній славний бій у Радванецьких лісах, а слова цієї пісні плывуть тоді ще любіше й миліше, з самої глибини серця.

(Із оповідання повстанця відділу „Галайда“)

Боян

С Л А В К О

Досить почути кілька слів з його уст, щоб одразу пізнати, що його українська мова дещо різниться від мови інших повстанців. Товариші негайно поясняють тобі, що це Славко, родом з Югославії, один з найкращих кулеметчиків повстанської сотні Чорноти. Тоді ти з більшою вже увагою почнеш приглядатися цьому вічно усміхненному слов'янинові з півдня Європи. Він же ж далеко від батьківщини в рядах Української Повстанської Армії бореться проти большевицьких окупантів. Його ж Югославія теж стогне в сталінській неволі.

Не раз згадується йому барвне та суворе минуле. Не довго потішив він своє молоде життя мирною працею на фабриці у своїй Батьківщині. Прийшов жорстокий 1940 рік. Вільній його Батьківщині загрозили чорні полчища німецьких військ. Треба було одягнути військовий мундир та обороняти рідний Край. Але не стало сили. . .

А незабаром, коли Югославія опинилася під повною окупацією збожеволілих „готів“, то нашого Славка запроторено в катівські німецькі лагри. Там він разом з тисячами інших, у тім з багатьма українцями, о хлібі і воді мусів гнути свою спину на каторжних роботах. За сітками колючих дротів підводилася ненависть.

Забракло німоті гарматного м'яса. Потворила вона чужо-земні легіони і силою загнала до них тисячі недавніх каторжників. Між ними і Славко в хуртовинах східних побоевищ, під мурами Сталінграду і в баталіях під Воронежем „Громив руса“.

От так доля дозволила йому приглянутися і поговорити з мешканцями недавнього большевицького „раю“. Славко пізнав нещасну долю українських придніпрянських степів. Часто згадує він: „Гарна земля, а який добрий народ. Та большевики не дають українцям жити. Поробили сталінські колгоспи, а людей в них наймитами“.

Так минув йому 1943 рік.

Весною 1944 року втікали з України німці закривавленими побоевищами. І Славко, силою гнаний з ними, опинився аж в українських Карпатах, в Станиславівській області. Ціла Станиславівська область, всі українські Карпати, вся Україна жила тоді ростом і славою своїх повстанських загонів. Почув теж і Славко про це підпільне українське військо, що б'є і гітлерівських і сталінських окупантів, що за волю кожної людини, що за волю українського народу та інших поневолених народів воює проти жорстоких тиранів. Покинув тоді Славко німаків та став українським повстанцем, неофітом національних революцій Сходу Європи.

Разом з іншими українськими повстанцями ходив Славко по карпатських верхах та полонинах, не давав спокою проклятим гестапівцям та гітлерівцям. „Хоч втікає німота, але жарю її по штанах! Нехай скоріше забирається з України! — говорив тоді він. Своім мистецтвом володіння зброї немало він причинився до погрому німдцьких окупантів.

Пропоновано йому вертатись в Югославію. Але він не захотів та так відповів: „Там ще німці, а незадовго будуть боль-

шевики. Як цей так і той ворог! Воювати з ворогом, все одно де! До большевика Тіта служити не підуд!“

А відтак прийшла нова жорстокіша дійсність. Цілу Україну, Югославію окупували большевики. Ще з більшим завзяттям пішли повстанці до боротьби проти нового окупанта. Славко відних не відставав ані на крок. При кожній зустрічі зі сталінськими лакеями він „жарить“ їх „по штанах“ із свого кулемета МГ 44, що його він ще здобув у бою проти німаків. Він же говорить: „Знищу тут большевика, то вже не піде він у мою Югославію. Не будуть з ним мати вже діла югослав'янські хлопці!“

В бою проти большевиків під селом Велесниця (район Оти-нія, обл. Станиславів), дня 12 грудня 1944 року Славко перший вдарив по большевиках із свого кулемета. Поклав він тоді трупом десять людодів. Ніщо його не лякало, ні гук гранатометів, ні свист ворожих куль. Треба було відступати, бо большевикам надходила переважаюча допомога. Але Славка не можна було вговорити. „Мушу ще увидіти скільки большевиків є побитих!“

— говорив він на переконування своїх бойових друзів. Після тих слів він підповз до большевицьких становищ, закидав їх гранатами та порохував побитих ворогів.

У листопаді 1944 року повстанські сотні Крука і Чорноти зробили наскок на большевицьку залогу в місті Товмачі (на схід від Станиславова). Після наскоку большевицькі окупанти розпочали погоню за смілими повстанськими сотнями. Друг Славко був на заднім забезпеченні. Сотку большевиків розігнав він із свого кулемета, Добре „жарнув“ їм він тоді „по штанах“.

У березні 1945 року, в часі наскоку большевиків на постій повстанців у селі Майдашик (біля Станиславова) Славко ще з кількома друзями з кулеметної ланки відбив атаку ворога та вбив при тім п'ять сталінців. Бойовий хлопець, цей Славко з Югославії.

Взагалі Славко не мав ні одного такого бою, де не відзначився б чимсь. За свої бойові заслуги дістав від Командування Української Повстанської Армії Хрест Заслуги, а від к-ра цього відтинка, де він воює, кілька похвал у наказах.

У вільні від занять хвилини Славко любить розмовляти з політвиховником відділу. Радо вивчає теж він історію України, історію найновішого українського визвольного руху, історію УПА. Він вже тепер плянує собі, що як повернеться до Югославії, то розкаже своїм землякам про все те, що бачив та навчився в Україні.

Всі повстанці люблять відвагу і дотепність свого друга Славка. В тяжких хвилинах большевицьких блокад зживаються ще тісніше. Славко залюбки розказує своїм українським друзям про народи Югославії та їх життя, про українців, що живуть в Югославії та інше. Часто теж співає він прегарні словенські пісні, як: „Прилінна Філомена“, „Ми словіні“, „Жівіо“ та інші. А вечорами при повстанській варті разом зі всіма повстанцями співає повстанські та інші українські пісні. Неначе в своїй рідній сім'ї живе Славко у повстанській сотні.

Часом, коли серед притишеного гамору повстанського лісового життя, нагло залунають близькі стріли большевиків, то Славко ні трохи небентежить. Він спокійно підійде до свого сотенного командира, стане на „струнко“ та службово попросить: „друже командире! Прошу дозволити піти та жарнути цю наволоч по штанях. Нехай знають прокляті, як повстанці вміють бити!“

Вояк УПА зліва розмовляє з вояком польського підпілля. Лемківщина. Літо 1947 р.

Так живе і воює в українському війську в сотні Чортоти куреня „Дзвони“ під командою к-ра Хмари проти большевицьких людозвірів молодий син Югославії, фабричний робітник, а тепер повстанець — Славко.

Босфор

ВАРЯЖ

В ліску недалеко одного села притасний, ледве чутий гомін. Багато озброєних людей, одягнутих в большевицькі, польські чи німецькі уніформи, оживлено розмовляють між собою. Не дармо ж їх усіх скликано. Це українські повстанці, зібрані тут за дорученням своїх командирів, очікують дальших наказів.

На більш виднім місці позвляється командир Ягода-Черник. Заряджує збірку. Стають у довгі стрілецькі лави завязті повстанці.

Командир Ягода-Черник ясно й виразно пояснює, в якій цілі всі тут зібралися. Поставлено завдання знищити дві станиці большевицько-польської міліції, — в містечку Варяж і в Хороброві. Треба покарати бандитів за їхні злочини, за спалені хати, за палення живцем людей, за грабежі, за невинно пролляту кров.

Повстанцям не треба цього два рази повторяти. Вони самі знають, чому, кого, за що йдуть сьогодні карати. Нема в Холмщині, нема в Грубешівщині ні одного села де би скажені, тупоголові польські шовіністи імперіялісти, що пішли тепер ще й на службу червоному кремлівському люциперові, — не нападали, не палили, грабували, били, мордували, вбивали. Немає ні одного дня без сліз і крові, без зойків і мук безборонних жертв, без пожарів і клубів диму, що встеляють наші рідні села. Тут вже роками йде нечуваний скажений наступ на життя українського народу, на життя кожної української людини. — І тут іде безперервно завязата оборонна війна українського народу. Українські повстанці відбили вже не один наступ, покварали не одних злочинців-бандитів. Сьогодні черга на польсько-большевицькі міліції у Варяжі і Хороброві. Знищимо їх! — рвалися повстанці.

Командир Черник пояснює план, за яким має відбутися наскок. Ввесь повстанський відділ розділено на ок-

ремі бойові групки. Кожна група дістає окреме завдання. Одні стануть на заставах по різних боках містечка, щоб забезпечити повстанців від несподіваного наскоку інших ворожих залог. Головна група під командою самого Черника має знищити станицю міліції в м. Варяж. Інша група під командою чотового к-ра Дуди зробить те саме із станицею міліції в недалекому Хороброві. Групи, що відходять на заставу, відійдуть негайно, а група Черника і Дуди смерком.

Поволі вечоріє. Повстанцям важко виждати до вечора. Всі з нетерпеливістю споглядають на ще ясне небо, на ще світлі проміння заходячого сонця. Деякі розказують своїм товаришам про те, як найкраще дійти до міста Варяжа, де положена міліція, куди які вулиці й будинки.

Нарешті виходять. Довгий у деяких місцях перерваний, вузь повстанців тягнеться з ліса. Він базуцинно порушусться. Голова вужа й передне маршове забезпечення з готовими до стрілу крісами та автоматами вказує всім іншим частинам напрям на містечко. Всі йдуть сіножатами, щоб ворог заскоро не побачив. М'яка, зелена, але досить висока травиця вгинається, толочиться під безчисленими ногами. Комашня весело облітає довгий стрілецький рядок. Дивується, мабуть, чому повстанці вишли з ліса на відкриті луки.

Рівним кроком, ніде не зупиняючись, йдуть відважні українські партизани. Треба йти скоро, непомітно. Якщо кому що долягає, то він ні словом не писне й на лиці не скривиться. На це тепер немає часу й товариші висміяли б. Зараз же стануть перед „обличчям“ ворога-варвара з рахунком заплати за його злочин.

Йдуть понад річкою, овісла доріжкою між численними ровами. До станиці міліції не можна зайти через містечко від південно-східної сторони, бо там ворог має добре поле обстрілу. Треба зайти таки від сторони сіножатей, від півдня.

Недалеко вже ворожа стійка. Цікаво, як вона буде заховуватись? Втіче? Піддасться? Ні, побоїться кари за свої злочини. Врешті ворог уже цілком близько. Чому ж він нічого не говорить?

Нагло стріл! Наш кулеметчик Явір ранений в рам'я. Добре вицілив клятий. Але друг Явір йому цього не да-

рує! Скоро знімає свого кулемета та пускає кілька серій за нахабним ворожим стійковим. Цей панічно втікає.

Ворог на станиці вже заалармований стрілами. Тому усім повстанським групкам слідуже починати діло. Командир Черник дав наказ вистрілити дві ракети: білу і зелену. Це знак, щоб група Дуди починала наскок на станицю міліції в селі Хороброві, а інші групи щоб зайняли свої становища на призначених їм заставах. Ворог може пробувати втікати. Треба було б його завчасу здержати вогнем. Як діло, то діло; як кара, то кара!

Наказ — до наступу! Впали перші, якое дивно глибокий рив і... вже перед самою станицею. Скоро зайняли бойові становища.

Міліціанти опинились нагло перед маревом кари. Чують, що це приходить кінець їхньому розбишацькому свавіллю. Щоб дати собі „відваги“, кидаються пити запаси горілки. Бо в них і на станиці горілка. Вони ж з нею ніколи не розставались. Пили й мордували, і знову пили. П'ють і тепер, — але це вже востаннє... Бо тепер мають перед собою не безборонних жінок і дітей, — а повстанців — месників народніх кривд.

Тарахкочуть кулемети, рвуть повітря гранати. Повстанці штурмують вороже кубло. Зі станиці доноситься п'яний, божевільно-дикий спів. Не знати, чи це розпука, чи тільки маєсвр ворога. Мабуть чорт уже перед смертю опанував йому призначені душі. Деякі п'яні міліціанти виходять на вулицю і щось белькотять.

Якийсь п'яний міліціант підходить до вікна і говорить: „Браце не стшеляй, не відзін, ск... сину, же то свої“. А від так знову лунає спів. Гук гранат час від часу перебиває цей дикий передсмертний шал. Якийсь ворожий підофіцер вибіг на вулицю і почав кричати до повстанця Сойки, одягнутого в польський військовий однострій: „Не стшеляй, бо зрадзін становіска“. Але це були його останні слова... Не помогла ворогові й горілка.

Вороже кубло, це одноповерхова кам'яниця, положена недалеко церкви. Чи ворог надіявся на грубі мури й висоту свого схоронища!? Чи може вичікував допомоги? Може надіявся, що чортів брат Сталін ескадриліями літаків, або хоча товпами пограничників з-над Солоккі вирятують його? Бо ж це не жарти! Постаті народніх мес-

ників стоять непохитно перед їхнім кублом. Не віряться ворогові, що це дійсність, а не сон.

Врешті сповнилося. Зашуміло, загуло й роздався страшенний гук. Всім мало вуха не потріскали. Ринула миттю одноповерхова кам'яниця. Завалилася, а під собою причавила порозривані в куски тіла большевицьких гайдуків. Не стало міліційної станиці. Осталися тільки руїни. Хмара диму та пилу, що вдарила високо вгору, поволі опадає. Не стало ворожого кубла, не стало і його немодських мешканців. Це робота повстанської торпеди.

Польське населення містечка дивиться з переляком на руїни „твердзи“ і на розгорячених боєм повстанців, що по них струмками ллється піт. Бояться кари за тисячі невинно помордованих в Грубешівщині українських селян та інтелегентів. Вони знають, що багатьом їм та кара слушно належить. Але повстанці вносять, що не зачіпають цивільного населення, тільки карають безпосередніх стверджених злочинців. Вносять дальше, що поляки тепер також у большевицькій неволі й повинні пізнати свої блуди та лучитись з нами у визвольній боротьбі. При цьому роздають листівки.

Тимчасом повстанцям вже час у дальшу дорогу. З Хороброва чути безперервний клекіт бою. Мабуть важко приходить командирові Дуді здобувати це гніздо польських сталінських бандитів. Треба йти на поміч.

* *
*
*

Станиця міліції в Хороброві містилася в двоповерховій кам'яниці недалеско костела. Кам'яниця це стара, будована ще тоді, як костел. Приперта південним боком до костела, уможлиблювала доступ до себе тільки з південно-східного боку, де перед нею стояв високий на вісім метрів будинок гуртожитку. Власне звідси командир Дуда провадив наступ.

Оточені міліціанти тут не були п'яними й вірили, що справді грубі мури та вогонь їхніх численних кулеметів не допустять нікого, заки надійде їм допомога.

Чота к-ра Дуди кілька разів атакувала. Але ворог мав добре поле обстрілу. Безділним було наражати життя багатьох повстанців. Треба було скритися за будинком

гуртожитку й звідтам обстрілювати ворога. Але й це не було легкою справою. Ворожі кулі безвинно дзенькотіли об стіни, роями перелітали понад будинок, рикошетом відбивалися від твердих стін та, мов оси, кидалися довкруги. Годі було дещо виставити голову із за-муру. Ціла справа затягалася на довше.

Саме в той момент надходить командир Черник зі своєю групою. Число повстанської бойової сили таким способом збільшується. Свіжопринесені кулемети йдуть на становища. Серії стрілів падають у ворожі вікна. За наказом к-ра повстанці витягають торпеду на дах гуртожитку. Це коштує багато зусиль. Мимо того важко, понад 100-кілограмова торпеда поволі та певно дістається на високий дах. Стрільці негайно приготують її і запалюють.

Тепер дістанете за свої злочини!... Але що це? Всі ждуть... а торпеда не вибухає! Порох згорів, а вона осталася на місці. Мабуть замкнули вибухові речовини. Ще кілька разів підсипається порох: вислід цей самий. А ситуація стає щораз гіршою. Ворог зауважує рухи повстанців на дах і б'є по гуртожитковій мов опалілий.

Повстанці проте не втрачають надії. Кількох розбігається по сусідніх господарствах та приносить солому. Одчайдушний буковинець, друг Заєць наладовує на себе всю цю солому, вилазить на дах і миттю приступає до торпеди, ще раз добре спрямовує її у напрямку міліційної станиці й обкладає непослушну соломою та підпалює. Не поміг порох, може допоможе солома... Українські повстанці вміють різні штуки... Стріляють навіть при помочі солами.

Ворог безнастанно стріляє в сторону відважного буковинця. Але цей на те не зважає. Вогонь чимраз більше огортає солому та торпеду. На дахі вже видніє велике полум'я. Невгамовний буковинець підводиться і весь обгарений відблисками вогню, кричить до ворогів: „Зараз вам, сталінські слуги, прийде кінець!“ Розлючені сталінці сипнули в сторону друга Заєця ще густішим вогнем. Та цей дальше насміхається з них. Щойно крик повстанців, що торпеда негайно вибухне, змушують його зійти на долину.

Незгамовно клекотять кулемети, фінки та кріси. Увесь цей гамір перериває страшний шум зі свистом. Це лекольна машина торпеди розбиває грубий мур больше-

вицької кріпости й з величезною силою розривається в її нутрі. Хмари диму разом з відламками цегол і пірваними на куски польсько-сталінськими бандитами піднімаються високо вгору.

У вухах ще шумить. Пил поволі вкриває все довкруги. Самі повстанці з подивом дивляться на своє діло. Не стало вже ні сліду з недавніх нелюдів. Це відплата за тих, що живцем пеклися у вогні, що під руками катів передчасно кінчали своє життя, що в темних в'язницях без кусника хліба в розпачі очікували свого останнього дня. Це кара за тих, які вийшли з рук катів, але скатовані, окалічені й обезсилені не могли вже провадити життя. Так, кат дістав заслужену кару. Може тільки подякувати за те, що смерть його не була такою, як катованих ним жертв. Може тільки подякувати за те, що його смерть стала наглою та скорою.

* * *

У пивницях міліційної станиці тривожаться. Безнастанні клетотиння кулеметів, які тільки глухо пробиваються через грубі стіни, дають ув'язненим надію на визволення. Скатовані, вимучені голодом і холодом, ледве живі від безнастанних побоїв сталінських посіпака, ув'язнені тільки за те, що не хотіли опустити своїх власних господарств, за те, що не хотіли добровільно виїхати із своєї рідної землі в советський „рай“, чи за те, що дали з'їсти своєму рідному синові-повстанцеві, тепер власне вірять у силу своїх молитов. Цілими ж днями й ночами молилися, щоб Госнодь дав силу повстанцям, щоб Госнодь вивів повстанськими руками невинних в'язнів з катівських рук. Одначе й тривога переймає їх. Можуть же озвірілі сталінці в обличчі своєї смерті повбивати і свої невинні жертви. Тепер власне приходить рішення хвилина.

Ці тривожні, переплітані падією міркування перебиває якийсь жахливий гук. Що це? Здається, що ось-ось від сили цього гуку завалиться стеля пивниці та причаєть під собою і невинні душі. Тривога скоро проминула, бо тільки задрижали грубі стінні, а все скоро втихло.

Непевні хвилини дальшого вичікування на ласку долі чи недолі не тривають довго. Повстанці не дають дов-

го ждати на себе. Кілька хвилин після вибуху ув'язнені чують, як штаби на дверях пивниці тріскають від важких нервових ударів. Це ж напевно свої, бо не відчиняють ключами.

Настає коротка зупинка в роботі. Двері відхиляються. До пивниці паде сніп сірого нічного „світла“. А на тлі цього усміхнені, опилені знайомі обличчя. Це ж прийшла воля!!!

Вісімдесят чоловік, жінок та дівчат скоро опускають підземелля та кидаються з плачем радості цілувати своїх визволителів. Але задоволені та горді від успіхів повстанці не піддаються м'якосердним почуттям. Притиснений гамір радості скоро перебивають три розприскові ракети. Це к-р Черняк дає знак до збірки. Робота скінчена — а час не стоїть.

Повстанці вже готові. Нагло паде стріл. Це повстанець Сойка проходив попри костел та тут дістав постріл в груди. Повстанці негайно зголошують це командирові. Якийсь польський сталінський посіпака скрився між цивільним населенням у костелі та звідти стрілив до друга Сойка. Це ворог провокує повстанців до акції проти цивільного населення в костелі. Але ці не даються взяти на підступ. Підбирають свого раненого та відходять.

По містечку тут і там валяються трупи катів. На грудях кожного трупа видніє положена повстанцями біла карточка з написом: „Заслужена кара за злочини, за масові вбивства, грабежі, палення українських сел, кидання в огонь невинних дітей, жінок, та за інші звіродні вчинки, що ти їх поповнив на Українському народі!“

Нехай знають кати, хто і за що їх карає. Хай довго пам'ятають свою заслужену криваву купіль в містечку Варяжі.

* * *

Бадьоро і весело, вкриті славою, окрилені легсдами і вдячністю Народу вертаються повстанці командира Ягоди-Черника на свої постой і співають із глибини душі:

По Холмщині, понад тихим Бугом,
Де чайка об воду черкає крилом,
Там пісня лунає про Ягуду-Друга,
Там слава про нього літає орлом.

Його пам'ятає Посадів і Набрж,
Діброва, Черничин, і Мірче й Крилів;
Його пам'ятає Махнівок і Варяж,
Він всюди нещадно громить ворогів.

Лети, наша пісне, по холмських руїнах,
По галицьких селах, волинських лісах,
Лети, наша пісне, по всій Україні,
В зелених Карпатах, донецьких степах.

До бою правого, до бою ставаймо,
Бо помсти жадають повстанські серця,
Про Ягоду пісно в бою заспіваймо,
Про Ягоду - батька, героя - бійця.

(Вище описаний наскок на м. Варяж і Хоробрів відбувся 26 травня 1945 року.
Опис подав булавний Босфор, пісня укладу вістуня Тараса).

Полева жандармерія відділу Бурлаки. Весна 1947 року.

Берест

„НЕ ЗРАДЖУ“

Уже під сімдесятку було Юрі. Увесь його світ — це річка Дідушкова, Магура, Жаб'є та полонина Скупова. Душа Юрі оживала по св. Юрі, як збирав він гуцульську маржинку в полонинський хід, а завмирала осінню, як сходяв зі Скупови й повертав до свого сина на піч, як прощався зі своїм стадом. Тоді застромляв він свою голосну сопілку поза два клиночки під самою стелею попри сволок і, здається, обоє завмирало на зиму — і сопілка, і Юра. Засипляли, як засипляє на зиму медвідь, і борсук, і стая на Скуповій, як засипляє вся полонина.

Колись бондарив ще зимою. Та тепер при цій роботі вже руки трясуться. Лиш писаву люльку Юра пакав та тютюн собі кришив. Піде в колешню, принесе скритлик тютюнового листа, візьме яворову дощечку та ножика гострого-гострого з-поза череса (з коси собі виробив) та й заходить ся краяти „кюкюн“ — одиноку зимову розраду.

І пакає Юра на печі свою писану люльку і кріз дим бачить свою Скупову, і болгарів, і вівці... вівці... вівці... Гезде чорна вівця з білою цяточкою на вусі — це мочарникова, а це — Ількава, а це — ой, Чугайстир пролетів попри ліс і не дав йому любитися вівцями, а за ним лісна скочила, лиш вінкнула...

Ген по склоні полонини сопілка коломийкою постелилася...

* *

*

А цього літа полонина скорострілами заграла, легінями заройлася.

Ген, у Жаб'ю і Криворівні малярів, — кажуть, — малярів, — а гезде сотні легенів лиш: струнко! та розстрільна, та праве крило стрибком вперед!.. Учеси, аби Вкраїну здобувати — кажуть.

Як пішов Юра зі своєю маржиною зі Скупови, то малярів не стало, а в Жаб'ю большевики загніздилися.

— Одно лихо вступилося, а друге прибилося, — передав Василь Юрі, а Юра — груневі, а грунь лісові, а ліс—

плаєві... Загуділа верховина... — І пакає Юра писану люльку на печі тай позирас крізь маленьке вікно на той замерзлий моріг, що кругом хати та оборога, та й на зеліспі гаджуджки смерічані...

В хаті лиш Юра, та невістка Гафійка, та внук Петрик. Сина німці зловили, як голодного року пішов був у „поле“ кокорудзів роздобути. Вліті ще писав з Німеччини, на роботі десь там його присилили.

— Ци чували ви, Юро, ек у понеділок папали болшівники на магуру та вбили Петра Дідушка, ек тут утік до лісу. Та запалили одну хату, та взєло дві коровки, — каже сусід Ілко.

— А деж наше вєсько тоді було? — питає Юра.

— Та дес не було їх на Чорній Річці, дес під Крєнту пішли були на засідку, ци шьо, — на того Юрі Ілко.

— Відай хтос таки мусів їм доповісти, шьо наших гездички нема, — покивав жалєсливо головою Юра і пакнув своєю писану люльку.

— Бізівно, шьо так. А хіба ж ви не чували, шьо то-ту большівню водить по горах Митька з Голов.

— Ек? Тот, шьо за Полші sklep мав, та з папиче-ма пив? Дивіт-но си, дивіт! — дивувався Юра.

— А є. Ото ше до недавна то ходили тоті вороги лиш потоками. То як наші вдарют у шини, то зараз передают люди з хати до хати, з ґруні на ґрунь і всі наші мужшини мали час спретатися. А теперечка то та зара-за почєла вже по ґрунях лазити. То вам кажу так не-сподівано, шьо лиш вискочит з ліса і вже перед вами. А всьо через того кєстєтого пєса з Голов, шьо всі плаї та стежки знає.

— А Бог би му ноги відоймив, — заклєв з притиском Юра. — Ой, варівко тепер нам сокотити си, коли свої на своїх ворога водят!...

І пакали старі гадзи люльки.

* * *

*

Не спить ся старому Юрі на печі. Що за день почує, як тепер гори важко дишуть, то вночі ще раз передумє.

Аді, ніхто тоту погань большівницку ані не кликав, ані не просив. Сама тота саранче влізла в наші гори і ганєється за нашими людьми ек ті вовки. Ой, коби то

Господь допоміг нашим витовчи тоту заразу в наших горах.

Нагло — стук... стук... стук у вікно.

— Гафійко, Гафійко, відчиняй, пускай нас у хату! Гєзде Николай. — Запуміло, задудніло кільканадцять пар віг під хатою.

— Гафійко, Гафійко, Николай під вікном. Шож важно-го мусить бутц, ек він у такий час стучит у вікно.

Гафійка засвітила кліпку і відчинила хоромні двері. У хату ввійшов Гафійчин брат Николай в однострою і з крісом. За ним внесли стрільця і положили на постіль.

— Ек дужі, Гафійко, та й ви, діду?

— Декувать. Ек ти, Николаю, та й твої легєні? — від-повіли і Гафійка і Юра.

— Привимай, Гафійко, і ви, діду Юро, ранєного на-шого стрільця, Сокола. В ногу ранєний.

— А безпєшно йому будє в наші хаті? — спитала Гафійка.

— Безпєшно, Гафійко, — заспокоїв її Никола. — Ха-та далеко від потока і від верха ще далеко. Та не знає-те, шьо недалеко нас гєзде за царинкою, в лісі бункєр є в берєзі. Ек будє шьош небезпєсного, завєдєте ранєного там, приложитє каменєм і замаскуєте мохом та й усє гара-зд будє. А до ранєного мє виходити санітарка.

— Виздоровлюй, друже Соколе! Аби ви здорові, ді-до і Гафійко!

— Шієсливо вам! Воюйтє крєпко, та відбивайтє тоту болшєвню! — прорік дід Юра і навздогінці поблагословив їх.

* * *

*

— Но, а принєси по гарніки з вижної хати. Там у торбині висить на миснику — каже Юра малому Петрикові. Дід Юра і Петрик широ заходилися коло ранєного. Юра варив гарніку і напаром вимивав рану та завивав зіпраним старим полотном. А Петрик тримав миску з на-паром, помагав дідові. А стрільцеві — молоко та буриш-ку з маслом.

Гафійка газдувала в хаті і поза хатою.

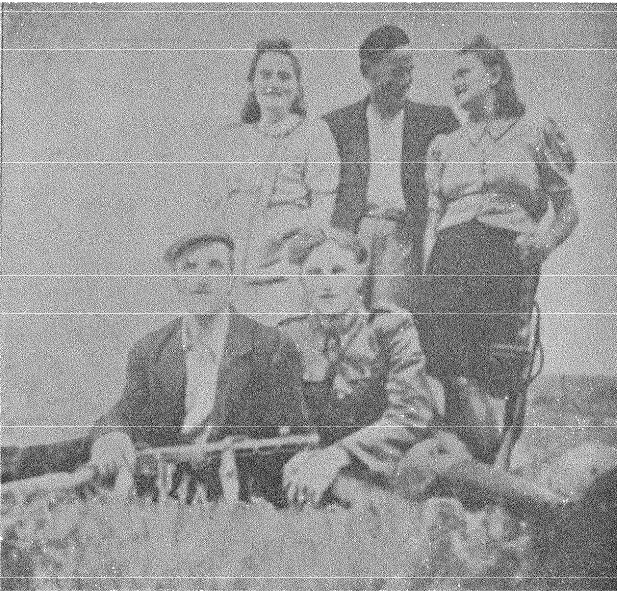
Стрільєць набрав сили і крові, а рана ропу зі сере-дини викидала, гоїлася. Внєдовзі Сікол вже і на ногу ста-вав, підпираючись клябукою, робив декілька кроків по хаті.

* * *

Уже сонце високо піднеслося понад ліс і Юрину хату.

Кинуло воно свої проміння на чорногорські шпилі і ярко виступили, здавалось, так недалеко, ось тут, і Скупова, і Крента, і Костриці за Жаб'єм.

Працівники ОУН р-ну Б.

Гафійка пішла до сусіди кукурудзи на жорнах моти. Петрик подався у верх штафети на дальші руки подати. У хаті сам Юра газдав: стрільцеві ногу перев'язав і заходився бануш йому на снідання заготовити.

Петрик прожогом влетів до хати.

— Діду, болшевики на ґруні, гезде недалеко. Десь зо сотка їх!

— Соколе, підмайси. Тікаймо до ліса в бункер, — наглив Юра, накинув на стрільця сердак. Сокіл оперся одною рукою на Юру, а другою на палицю, і подалися мерщій через царинку в сторону ліса. Тернів біль Сокіл і шкутильгав. А Юра всі сили свої збирав, щоб підперти Сокола і прискіпити ходу.

— Борше, борше, аби лиш за черні смереки! Пе', біжи наперед, відкривай вхід! — сопів Юра і наглив.

Ще, ще, ще трохи і ось-ось вже смерік досягнуть. Обняв Юра Сокола за стан, зібрав усі свої старечі сили і поніс стрільця в смереки.

У смереках відітхнули. Юра зняв крисаню, обгер піт з чола.

— Дскувать Тобі, Господи, шьо ми вже гезде! — і звільненною ходою кріз гущу потяглися до бункру в берег.

— Пе', ти лишиси з Соколом в бункрі, а я вас закрию Будешго сокотити.

Повільним кроком вертає Юра до дому. Віддихає, бо таки добре змучила ця біганна.

Дскувать Богові свстому, шьо поміг заховати в безпешне місце нашу зранену молоду силу. Гей — гей! Тото ми тепер, ек тота маржинка на полонині, шьо на неї вовки вночі нападают, та непокоют, та кервавлют її... Відай, ми не маємо жити, ек не мемо їх стрілети, ек вовків з полонини. — Думає Юра теперішню важку гуцудьску думу і поволі ступав у верх д'своїй хати.

Аж з-за оборога: — Стой, руки ввійорх!

Юра підвів задуману голову. Перед ним з десять їх, а на переді якийсь з пагонами.

— Шьо тобі треба? — кинув, не задержуючись.

— Стой, бандіт! Ні шага впріод! Где е тот бандіт, што ти сво провожал!?

— Не знаю нічьо.

— Врйощ бандіт! — Важко вправ приклад на похилені плечі Юри. Удар п'ястуком в лице. В голові задзвеніло. Захитався старий і вправ на коліна. Сором пекучий обняв його. Це вперше — його, гордого сина Верховини — безкарно хтось посмів вдарити. Могутнім зусиллям підняв-

ся на ноги. Випрямився. Зір, палаючий ненавистю, вляпав у ворога.

— Чьо б'єш, паршеку? — Чос увезавси, як гнида! Кажу ті — не знаю нічо. Вступайси, заразо, з очей, щезай в дебри, та в болото.

— Агвечай, ілі застрелю как сабаку! — викинув зі себе пайдьошник і справив до грудей автомата.

Юра мовчав.

Черкнула коротка черга, трьома пекучими вугликами вгязлася в груди Юрі. Підкосилися ноги, і старий впав як підстрелений олень на замерзлу землю. Припіднявся на ліктях і разом з кров'ю викидав з прострелених грудей палаючі ненавистю слова.

— Не скажу, червона заразо. Не зраджу рідної криви. Помстїть її цю наругу, . . . рідна земле, . . . ви, верхи стрімки . . . і ти . . . лісе дзелений . . .

Гукнув стріл. Безсильно впала на землю сива голова. Рідна земля приняла в себе гарячу кров свого сина.

Зі страхом і злістю дивилися на тіло вороги.

Найстарший стрілець УПА в Перемишлянщині — 62 річний Дідо. Весна 1947 року.

— Бандьора! . . . ненависно просичав старший. Хотів штовхнути тіло ногою, та не вдарив. Здавалося йому, що на останній проклин старого відгукнулися гори та ліси, заповідаючи близьку кару за пролиту кров.

Нижком, як гнані голодні вовки, втікали по грунях до свого лігва.

(„Шлях Перемоги“. Рік I, ч. 6-7. 1 серпня 1945 р. Видає Українська Повстанська Армія — „Говерля“. Журнал в об'ємі 26 сторінок. Це оповідання вміщене на сторінці 20-ій).

А. В.

ПІСЛЯ ДВАДЦЯТОГО

Показилися хіба сталінські брехливі собаки вже до решти. День-у-день без перерви, безнастанно гавкають і виють, аж вуха болять: двадцятого липня кінець бандерівцям! Двадцятого липня останній день „терпеливості“ радянської влади. . . По двадцятім, — ну, страшно найстрашніше! Ціла армія, що Європу завоювала, всі літаки і танки та катюші, всі війська з фронту, вся техніка совєтська оберне всю силу проти решток бандерівців! Ніхто живий не вийде. Здавайтесь! Здавайтесь! Всі здаються! Бандеровці йдуть цілими колонами зі зброєю зголошуватись з повинною і просити прощення. Тільки в одній Волинській області, пише „Радянська Україна“, зголошилося протягом місяця 14 тисяч бандерівців разом зі зброєю. Те саме продовжується в Рівенській області та в других областях. — Уряд „Радянської України“ видав ще одне звернення. І знову і ще одне. А комісар „внутренніх дел“ собі — давай такий же наказ! А комісарчуки собі. І знов зарілось. Господи Боже, аж голова крутиться. Усі „звертаюся“, усі закликають, усі грозять, страшать, брешуть, провокують. — Ще тільки 48 годин до 20 липня залишилось, — розкидають по лісах, селах і полях листівки літаки. Ще тільки 24 години, — кидають знову на другий день. — Ідіть, ідіть, спішіть, ще один день „продовжено“ час зголошення, бо вже йде ціла армія з фронту, — тоді буде запізно. Війна в світі скінчена, ще тільки одні бандеровці воюють. Тепер їх зітремо на порох. Рятуйтеся, поки час, і зголошуйтесь.

Здавалось, що хіба тим сказаним безперервним виттям застрашать, забрешуть, загіпнотизують усіх, як вуж даун самим страхом гіпнотизує свою жертву і вона йде йому прямо в пащу.

Та не на таких попали тим разом московські дури-світи. Можуть собі дурияти і за ніс водяти „греків“, „таліянів“, чи французів, що їх не знають, але не нас. Ого, ми не скорі на білі ведмеді! Знаємо вже добре тамтуди дорогу і всі стежки. Тепер хай другі, дурні, пробують цього добра, кому так пахне смачно московська большевицька кваша. А нам буде й того, що вже покушали. Ми добре, що раз взяли за зброю. Не одурять тепер нас! Сказіться, а не зложимо нікому в світі зброї. Ми її здобули своїми руками і більше не пустимо. Ми вже добре знаємо долю безборонного. Буде з нас цього добра.

Так думали і говорили українські повстанці та сміялись з усіх большевицьких погроз. Може де трапився і який дурень-слабодух з-поміж „зпільників“ або т. зв. „околотників“, які тільки ховались, щоб до армії — на фронт їх не взяли, але про революційну боротьбу не думали і тепер мов шурі вилазили дурні на свою власну згубу. Тільки й потіхи, тільки зголошених мали большевики. Але тих, яких вони власне найбільше хотіли дістати у свої руки, — українських повстанців-революціонерів, вони не дістали. Даремно стільки шуму робили, даремно чекали на „обдурених“. Та не обдурили.

Так мивув і двадцятий, а за ним і тридцятий і то вже не один.

* * *

Минув двадцятий і на Гуцульщині. Тихо тут зі „зголошенням“. Ще тихіше, ніж де інде. Бо ж тут довкруги гори — царство непокірних.

Але не сплять сталінські хроби з пропаганди. У них же ж „тьохніка“, у них кіно. Нема зголошених з повинною, так вони їх в кіно показують.

27 липня районне містечко Яблонів має атракцію. В кіно йде фільм про добровільну задачу бандерівців з „повинною“... Бундючно чуються і гордо глядять по залі енкаведисти. Майже переможцями чуються. Бо на екрані вже кінець „бандборі“. Виходить його військо з лісів

та лугів і спішить з поклоном советській власті. Горді й щасливі сьогодні сталінські партійці, як ще ніколи. Нарешті мине найбільша небезпека советського союзу. Нарешті скрутять голову тим небезпечним сівачам революції. Ох, яка геніяльна політика нашої партії — хваляться між собою. Жодною зброєю не звоували ми їх, а давай, взялись за хитрість, за пропаганду, і пішло. Глядіть ось, громадяни, пильно на екран. Нескінченим рядом ідуть „бандбори“, складають зброю і клепають та присягають знищити своїх командирів.

А „громадяни“, — жителі містечка, глядять на екран, а в душі іншу думу гадають. Чи ж би на правду так, жалко усе мало скінчитись? Ні, не може бути. Ті, що вчора так славно боролись, сьогодні наплювали б самі на себе? Ті, що досі піде нікому голови не схилили, що всі окупації видержали з піднесеним прапором Самостійної, Соборної, Вільної, мали б тепер власти, мали б зрадити... Серце мало не розірветься, — ні, ні, вірити не хоче! Та ж тут довкруги кожний ліс, кожне дерево шумить таємничо безконечні золсті легенди про тих лицарів-героїв, що встали наче з казки на оборону і визволення народу та сповняють раз-у-раз чуда-діла, неперевершені подвиги, яким рівних не було й немає в світі.

Де ж ти, козацька славо? Де ж ви, хлопці повстанці? Де ж ви, невгнуті революціонери!?

А на екрані, на срібному полотні, йдуть чорні тіні, з похиленими головами... й росте гора зброї...

Здається серце розірветься з жалю, і сорому, і болю... Невжеж...?

А ворог-гад повзе, і шепче, і сичить — ось гляньте тільки на екран, тут вам факти... та втім...

Трррах!... Таррррах!... Тарррррах! — грають грізно серії кулеметів. Не у фільмі, а справжні. Деся близько, от тут, у містечку.

Ррах! — гахнула і стрясла всіма шибами гравата.

Зникла одразу вся маска недавнього тріумфу чекістів. Паніка, переполох, втікають, — бандбори у місті! Пропало кіно!

Це сотня УПА під командуванням друга Мороза прийшла в гості у райцентр, щоб продемонструвати свійого двадцятого. Підійшли під муровані будівлі НКГБ і сипнули по тім лігві кривавого гада з кулеметів і гранат.

Ось маєте, гади і брехуни, нашу відповідь, нашого правдивого двадцятого!

Група членів ОУН в день відходу 10. 7. 1947 року з Лемківщини до УССР. Командант групи д. Буревій.

* *
*

А тепер ще на Жаб'є, в поклін Верховині! Тут цілу осінь і зиму, аж до весни 1945 року наша повстанська гудульська республіка була. Жоден сталінський шур не смів навіть показатися. Але тепер не те... Повстанські курені пішли з весною ген далеко у рейди. Одні на Срібну Закарпатську. Другі на Буковину. Треті ген під Київ, де святий Дніпро. Ще інші ген далеко на захід боронити Лемківщини, і в Словаччину та Чехію, ще інші ген на Білорусь. Треба ж нам всюди бути, треба нести вогонь нашої революції широко й далеко.

А тут тимчасом, вже й у нашу, нескорену досі Гудульщину повно червоних шурів налізло. І Жаб'є, і Бистрець, і Краснолію, і Голови обсіли та мало не заїдять.

Давай налоги і продналоги! Давай поставки! Давай позики за позикою! Давай добавки, давай молоко, давай худобу, давай і давай. А то до того ще й самі беруть, грабують і крадуть. Та й того мало. Давай їм ще своїх синів і дочок, давай, видавай, зраджуй свою рідну кров. Обігнатися не можна від тої напасти. Згадують гудули минулу зиму, коли тут була повстансько-козацька воля, і тільки з того зітхають, — одні показують при цьому, а другі затискають п'ястукі. Нема десь довго наших синів-легінів... Пішли кудись великою силою і щось довго забарились соколи наші.

А може?... Бо й тут товчуть у червоній ступі про двадцятого... Не дай, Господи, ще й сорому такого на нашу славу Гудульщину...

Тим часом горами і долинами, ярутами і потоками, верхом і лісом, в зеленім покривалі лісів підходять якісь постаті. 9 серпня раненько над долинами Чорного Черемоша задокотили знову кулемети.

— Йой, наші, Бігме наші, — летіло з хати до хати по широко розкиненому прекрасному чудовому Жаб'ю.

Кулі свищать довкруги, але дівчата, а за ними діти таки не видержали. Де там, вони вже на дворі, бігають, заглядають, тішаться аж плачуть. — Прийшли таки наші хлопці, вернулись. А статочні г'зди тільки приглядаються, як втікають у паніці червоні шурі, і підсміхуються. Чекайте, ось дістанете свою позику!

А там на горбах докотять кулемети і стукочуть. Так само міцно молоді, стрілецькі серця. Вони пильно дивляться, щоб добре ціляти, щоб не сікти по селянських хатах, по дітворі, ну й по дівчатах. Бо вони знають, що їм заглядають нишком з кожного вікна і з-за кожного вугла.

Добре б'ють наші славні хлопці. Онде на вулицях вже валяються скрізь трупи сталінських посіпак. А „самий головний“ кат — майор НКГБ так втікав стрімголов до пивниці-бункру, що з перестрашу гепнув головою до муру так здорово, що по трьох днях помер.

Тимчасом з-поза верхів чути також густу, щораз гущішу стрілянину. Це підвідділи сотні Мороза ліквідують ворожі станиці в Головах, Бистреці і Краснолілі. Одразу очистили від червоних шурів і гадів одного дня кілька сіл.

Радіє ціла Верховина. Живуть наші діти! Живе наша слава! Славні легені!
 Радіє і ціла Україна.
 Бо таки не здались, не зголосились, не покорились.
 Брехали червоні гади про двадцятого!
 Ось далі грають всюди кулемети. Вони співають про волю. Вона живе! Вона прийде!

Старшини УПА і працівники ОУН в Комарницькому лісі на відправі перед акцією на місто Днів 12. XI. 1946. року.

НЕ ПОСОРОМИЛИ ЗБРОЇ

„Я впевнений, що зброї, яку Ви одержали з рук Нації, не посоромите і прийдешнім поколінням передасте своє ім'я, вкрите безсмертною славою“.

(З наказу Головного Командира УПА, Тараса Чупринки, „до бійців і командирів Української Повстанської Армії“ —травень 1945 р.)

Зтирали руки з радості чекістські генерали. Увижалися їм уже нові ордени, медалі, тисячки рублів нагорода, місяці відпочинку в курортах, признання самого Берія, а навіть Сталіна. Успіх в сто відсотках певний:

— „От попалися, „бандьоровщики“. Дамо вам, геть вас знищимо. Но й розвідка наша не надурно ж стільки по ночах налазилася, не дурно ж мільони рубличків видано. Не дурно ж і наші чекісти-сталінці повстанців по селах вдавали, від легковірних „хахолок“ про постої та переходи „Галайди І“ довідувалися. Так і вислідили вас нарешті, вислідили й докладно оточили. Тепер уже нас ніде не прохитрите, бо кожна стежинка, кожний горбик обставлений хоршими бійцями, самими гвардійцями, максимами новенькими, артилерією та гранатометами. Всі села, всі дороги, геть далеко вздовж і вширш обложили ми напими військами. Здусимо вас у цьому вашому клятому лісі: нас же десятки тисяч, а вас сотня. Еге ж, спіймаємо вас нарешті. Не висмакнетеся нам нікуди, бо сталінські соколи літаки приготували. Всюди вас вислідимо і доженемо. Не вдасться вам ні в яворівські ліси утекти, ні в Холмищину пробитись. Там наші пограничні застави день і ніч невтомно зорять, на вас ждуть і порядно вас привітають“.

Так тішалися вороги-нелюди хвалькуваті.

Це другого вересня 1945 року повстанська сотня „Галайда І“ попала в большевидьке оточення в лісі біля села Камінські (р-н Магерів, області Львів). Гори львівсько-томапівського Розточчя, які якраз перебігають цим лісом, уможливають повстанцям перед меншими, хоча й переважаючими енкаведівськими силами безпечно маневрувати. Але вже з кількадесять разів переважаючими

силами ворога приходиться гірше, бо цей може тут легко використати всі теренові закриття, створити безліч добре забезпечених вогневих точок. Так і тепер „Галайду I“ оточили сили одної енкаведівської дивізії.

На вибраних заздалегідь становищах повстанці вичікують на ворога. Може ще вдасться обминути цей невигідний бій.

Година 11-та. Ворог таки відкрив місце поствою повстанців. Треба скритися, близько підпустити його та нагло й сильно по нім вдарити. Удар. Ворог пристав і знову видається до атаки. Сильно наступають більшовики. Вперто й безнастанно женуть своїх бійців чекістські командири до бою. Рукопашним боєм їх відбивається. Довго триває навальна битва. Ворог втікає, але скоро може підвести свіжі сили.

Заряджено пляновий відступ. Більшовики можуть наступити із цього напрямку, куди відступають повстанці. Треба на всякий випадок забезпечитися, треба створити нездобути живу і рухому фортецю. Командир сотні Перемога формує з повстанців ромб. Одно гостре вістря цього ромбу звернене в сторону тількищо відбутого бою. Друге гостре вістря становить переднє забезпечення. Тупі вістря становлять бічні забезпечення. В разі наступу з якогось боку — ромб негайно звертає всю свою силу в даний напрям.

„І станемо плечима до плечей, і на чотири боки шаб-лі!“ — пригадуються слова Яновського,

Рухомо повстанська твердиня по-містецьки лавірує по лісі, зручно використовує горбкуватий терен, тут і там відбиває малі більшовицькі групи, що постійно стараються знову намацати відділ та віднайти напрями його маневрів.

Два ворожі літаки безнастанно контролюють поле бою. Повстанці вміло уникають їх погляду, хоча руки сверблять вдарити по них із кулеметів.

Чекісти даліше шукають. Ворожа артилерія та гранатомети через це тратять вартість і не можуть обстрілювати ліса. Так, хоча одного лиха менше!

Ось уже знову віднайшли та відразу підвели свої великі сили. Пахкають крісові стріли. А тепер кулемети. Але повстанці не вступаються. Їхня зброя б'є густо та цільно. Ідуть в рух гранати. Проте ворог трохи чекає.

а відтак лізе вперед. Ще раз-разом усі по нім! Таки мусів відступити.

Повстанці теж осторожно опускають поле бою, бо легко можна бути оточеним.

Вояцтво перетомлене докраю. Від безнастанних маршів ноги стають колодами, від безнастанного зорення очі клеються, горло домагається охолоди, а руки та плечі вже поважно відчують тягар зброї та муніції.

Та ворог з усіх боків, відпочити не дасть.

Повстанці зраджують охоту вибрати найдогідніші становища і там провадити круговий оборонний бій. Це ж був би теж відпочинок після маневрів. Якщо б там дотримали до ночі, то відтак можна б було ворогові вимкнутися.

Якщо ні, а це більш можливе, то підуть усі за прикладом героїв з під Крут: до останнього набою, до своєї смерти битимуть ворога. Згинуть, але несплямити свого імени, імени українського повстанця.

Сотенний к-р Перемога про довгий бій на становищах не хоче й думати. Не по-партизанськи це. Крути? Нам нові Крути не писані. Нам писана перемога. До дальшого життя і до дальшої боротьби піде ще „Галайда I“. Не дасть ворогові тішитися з повстанської поразки. Бо поразки і не сміє бути.

Дано наказ ударити несподівано, сильно та вирішено по енкаведівським персні, розтрити його в однім місці, пробитися поза нього та зникнути безслідно з очей сталінських собак.

Першим кинувся на ворожі лави сам к-р Перемога. Твердий і впертий він у боротьбі. За ним без хвилини й вагання, з могутнім окликом „Слава!“ рушило все його карне повстанське вояцтво. Кільканадцять ранених повстанців, підтримувані товаришами, теж ідуть до пробою. Легше ранені даліше атакують ворога.

Не сподівалися чекісти так могутнього удару. Їхні застави, переконані в безсилості вже кілька разів атакваної горстки повстанців, уперто стояли на своїх становищах. Повстанська атака розторошила їх упень. Навіть не змогли вже відступити. Інші ворожі групки, що були близько місця пробою, на вид гураганного, нестриманого наступу повстанців, панічно втекли геть далеко на боки.

Щасливо пробився „Галайда І“ разом з усіма раненими. Мав він теж і втрату в убитих. Але це ніщо проти втрат ворогів, проти марева заглади, яке грізно стояло перед повстанцями.

Понад сотка чекістів заплатила своїм життям за цю спробу знищити одну повстанську сотню. А ранених ще більше. Не вдалося вам, сталінські собаки. Не поглядить за це вас ваш найстарший собачий батько Сталін.

Не посоромили і не посоромлять зброї українські революціонери.

(За журналом „Стрілецькі Вісті“, видаваним штабом Групи УПА „Буг“. Рік II. ч. 8. — 1945 р.)

Щдслух упівця з собакою. Весна 1947 року.

НА Д Г Р А Н И Ч К О Ю

Майже у кожному селі залога від 30 до 100, або і більше чоловік. Довкола будинку залоги заздалегідь викопані, укріплені безчисленні окопи та кулеметні становища. А далі і колючі дроти.

В поясі до 30 кілометрів звичайній людині тяжко пройти, бо за документами як піchnуть тебе щокрок випитуватись, то й світ цілий обридне. Де тільки не подайсь від свого дому, то вже хтось потихеньку на віддалі стрілу за тобою безнастанно чигає. Прийшов знайомий у твою хату, то вже дим агент НКГБ цікавиться.

По містах у цьому поясі маси танків, танкеток, артилерії, гарнізонів внутрішніх військ НКВД.

Врешті цілком виселений, широкий на один кілометр пояс. Літком цей пояс докладно заорюється та боронується. Ніччю попри цей пояс ходять численні стежі зі собаками та слідкують, чи не появилися свіжі сліди. Зимом, то й боронувати не треба, бо сліди в снігу пре-красно відбиваються. А відтак погоня по слідах.

Що це все такого? Фронт? Околиці фабрики атомної бомби?

Хто хоча трохи жив у Советськiм Союзі, зараз догадається, що це цілком звичайна пригранична полоса.

Так і зараз, хоча практичні кордони сталінської імперії проходять ген аж по ріці Ельбі, то все таки границя ССРСР з Польщею (пересунена дещо на схід лінія Керзона) цілком нічим не відрізняється від якоїбудь справжньої. Дарма, що ця границя розділює тільки окремі сівозміни великої сталінської домени. Дарма, що й економю Хрущов і Берут живуть у згоді, як „брат з братом“.

По обох боках цієї „гранички“, як то її призириливо називає місцеве населення, діють сильні відділи УПА, і сталінці тому власне навіть ще більше старанно повнять приграничну службу. Пограничники-енкаведісти беруть участь у всяких облавах, паціфікаціях, убивствах, підпалах, шантажах, що їх так масово організують всякі районні й обласні відділи НКГБ.

А спробуй перейти „граничку“. Якщо дурний ти, і оставиш на контрольнім поясі сліди, то по твоїх слі-

дах і до 40 кілометрів у Польщу за тобою гнатимуться. Дарма, що це вже виглядає на порушення „суверенності“ іншої „держави“.

Ось таким-то псу-братам-пограничникам утяли раз порядну штуку. Послухайте!

10 жовтня 1945 року. Ніч темна, хоч око виколює. Хтонебудь може підійти до тебе, в лице тобі вимірити, а ти його не пізнаєш.

Справжня партизанська ніч. 25 км. від „гранички“, в районі Кам'янка Струмилова, на присілку Банівка, біля села Сілець-Беньків, по днях гарячої гончої служби відпочиває у своєму укріпленім будинку чота пограничників. Сну їх береже стійковий.

До присілка навмання підсуваються таємничі по-статі. Чорний їхній одяг зливається в одне з доколишньою природною темінню. Нічим, ні зле поставленим кроком, ні шепотом, ні необережним порухом зброї не зраджують себе. Вже недалеко будинку погранзастави. Тепер утворюють правильне бойове півколесо.

Це бойова повстанська група підготовляється до наглого наскоку на кривавих сталінців.

Командир бойової групи Погром ще з одним повстанцем підсувається прямо під ворожу стійку. Десь притаїлася вона, бо не видно її. Обережно ставлять кожний крок безстрашні революціонери, щоб тільки до стійкового непомітно дібратися, то й решта піде гладко.

— „Стой, хто йдьот?“ — репетує ворог. Це стійка. Таки зауважила. Тепер коротка, нестерпна тиша. Чекає на відповідь. Зараз її дістане.

Короткі, вперед обчислені рухи, глухий удар, осліплююче світло і серія стрілів, зойк, гук падаючого тіла і дзвелькіт випущеної з безладних рук зброї. Це командир Погром вистрілив ракету — знак початку концентричного наступу, а його товариш розпрощав з цим світом стійкового ворога.

Світло ракети осяяло все довкруги. Революціонери дістали нагоду докладно зорієнтуватися в положенні. Перед будинком пусті ворожі окопи. А ву, до них! Тепер уже безпечно. Ворог на згубу собі викодав бойові становища.

Гураганний вогонь по будинкові. Могучий, одностайний повстанський оклик „Слава!“ Ворог не відзивається,

не відповідає нічим. Віщує це перемогу? Так!

Тепер запальними кулями. Ось так! Загорілось!

Палахкотить дах, віконні рами і двері. Сталінці пробують утікати, але із усіх боків вітає кулеметний та автоматний вогонь. Можуть відступати тільки в середину будинку. Але там уже немає куди.

Пожежа сичить, кидає вогнем довкруги: це на тлі темної ночі смолоскип перемоги правди над злом.

Ворог пробує відстрілюватися. Відізвася кулемет та автомат. Ух, прокляті! Упав убитим один повстанець. Теж один раненим. Ще перед своєю смертю плюєш, проклятий?

Ще раз гураганно задокотіли кулемети революціонерів.

Рій повстанців непомітно, схилившись, підлазить під сам будинок. Уже під вікнами. А тепер десятки гранат! На додаток! Маєте ще, кати!

В будинку ще метушня. Мов щурі, бігають з кута в кут недобитки чекістів. Деякий спробує десь притаїтися, а відтак нагло вимкнутися. Та зараз його вітають повстанські кулі.

Пробують прориватися. О, не вдається їм. Надто вони бояться смерті, щоб мати щастя вирватися з її лабет. Ага, відступають назад перед вогнем кулеметів. Так, назад, у вогонь!

Минула вже перша година. Станиця пограничників знищена. 60-ох кривавих чекістів упало від повстанських куль або згоріло у непощаднім, караючім вогні. Здаватися побоялись злочинці. Дочекалися пелюди рахунку за свої злочини. І заплатили його.

Десь здалеку гудуть мотори. Це ворогові йде допомога. Запізно трохи, бо не стало вже його. Може хочете ще заскочити повстанців? Ніч-мати не дозволить на це. Дарма, що це над граничкою.

Зникають у темні революціонери. Несуть зі собою трупа свого товариша. Поховають святочно героя. Це данина повстанців для перемоги правди над злом і тьмою неволі.

Далеко на обрії видно ще слабу луку горючого чекістського кубла. А біля нього гудуть танкетки. Так, окупанти-варвари, приглядайтеся, як українська народ-

ня революція карає ваші злочини. Приглядайтесь, вона всіх вас, паразитів-експлуататорів, змете!
Правда переможе!

(За журналом „Стрілецькі Вісті”, видаваним штабом Групи УПА „БУГ. Рік II, ч. 8. — серпень, вересень, жовтень 1945 року.)

Відділ УПА в наступі. Черемшлянщина — весна 1947 року.

В. Г.

СЛАВА СМІЛИВИМ!

Святкують окупанти роковини Жовтневої Революції. Гірше і брехливіше це святкування. Насмішка над підставовими правами робітника чи селянина. Під маскою перемоги над експлуататорами заховалася у тисячі разів гірша, бо безоглядна, невмолима, підтримувана сотнями тисяч чекістів експлуатація. На устах слова про щасливе життя трудящих мас, а в практиці, — гірша від старинної неволя десятків мільйонів. За кивком кровожадного новітнього Нерона Сталіна животноють і мучаться власне ці трудящі маси.

Святкують, шаліють, п'ють і бавляться тільки чекісти всяких мастей, партійні верховоди та їхні вірні виступники. Решта мовчки кориться, а в душах плекає камінь ненависти і відплата всьому большевицькому режимові.

І в другий день сталінського „великодня”, 8 листопада 1945 року шаліли кати. Та деякі з них уже того дня дошпалілися до свого остаточного, невмолимого кінця. Властиво мали щастя, бо не дочекаються загальної масової, народної розплати.

* *
*

При головній залізничній магістралі схід-захід, десять кілометрів на схід від Львова, село Пікулівичі. Більш, як у інших селах гуляють тут чекісти, кровожадні сталінські собаки. Користаються з близької залізничної станції.

День вільний від праці. Большевицькі посіпаки під впливом „празничного” настрою, під впливом випитої ними водки менше вважають, менше слідкують.

У хаті Михайла Мазени робітник ремонтного цеху Володимир Шандровський теж своєрідно користує зі сталінського свята. Не пішов він на вудку виплачуваних енкаведистами юдиних грошей, не заплямив своєї особистої честі, мимо шаптажів та залякувань, брехливим горланням на честь сталінської кліки, але, згідно свого сумління, прямує шляхом нової революції, революції народів за справжнє здійснення соціальних і національних прав.

На столі порозкладані купки розмальованих на великих аркушах паперу лозунгів. Дістав їх Шандровський недавно від одного повстанця. Залюбки приглядається повстанським кличам. Читає: „Смерть червоным фашистам!”, „Хай живе УПА!” та інше. Уже тепер представляє собі, яке враження зроблять ці кличі на його товаришах-робітниках, на місцевих селянах і червоноармійцях, та з якою злобою читатимуть їх та здиратимуть енкагебівські гайдуки. Тепер тільки ще приготувати клей, а смеркне, потихеньку, крадькома повишпугується лозунги вздовж по домах, парканах, на станції, в ремонтнім цеху. Вже знову увижається йому, як

він рано йде вулицями, а люди, оглядаючись, прочитують правдиве протисталінське слово. В голові його буде все повторюватися радісна та горда думка, що це власне він порозліплював ці клячі, що це він не боїться і сили, підступів і шантажів НКГБ.

Рипнули сінешні двері. Певне домашні? Хто ж смів би тепер туди зайти? Та, ні! Рвучко відчинилися і кімнатні двері. А в них, на порозі двох большевиків. Шапки з червоним доквіллям, на руках золоті сталінські зірки зі серпом і молотом. У руках автомати. Енкаведисти!!!

Понурий, грізний, допитливий ворожий погляд по кімнаті. Стільки паперу на столі? Еге, та це не щобудь. Зловили бандерівського пташка на гарячій роботі.

Кипулися посіпаки на робітника-революціонера. Хотіли вхопити його, зловити за руки, зв'язати, зревідувати, заарештувати. А відтак, відомо: катування, допити, вкінці у найкращім разі смерть по довгих муках, або довгі роки животіння і конання в лаграх. Це ж „злочин“ за 54. статтею советського карного кодексу.

Чи має це статися? Ні! Ще є зброя в кишені! Не пощастить чекістам! Ніколи!

Короткий оборонний рух. Нібито старається вимкнутися, а тимчасом уже — пістоля з кишені появляється у твердих, робітничих руках.

І — стріл!

Паде важке тіло чекіста з брязкотом на підлогу. Добре поцілів Шандровський, рана смертельна. Стогне, харчить ще перед смертю один катюга.

Другий пробує ще заатакувати. Не вдається! ще по нім! Знову стріл! Тільки раненим став сталінець. Дальше кінчати з ним нема часу.

Гураганом у двері скочив революціонер. На подвір'я, відтак поміж хати і геть за село.

Спинилась робітнича постать. Із задоволенням перемоги відітхнули задихані груди. Рука пестила холодну цівку вірного товариша-пістоля.

А що дальше? — Дальше? Річ звичайна — в повстапці!

Тут його шлях боротьби — на помсту катом! За волю народу! За краще життя робітників і селян! За волю і долю рідного, збідованого, скатованого, поневоленого українського трудяшого люду!

Вірливів К.

МІСІОНЕРИ „ПРАВОСЛАВ'Я“

До голови „сільсавету“ з райцентру прийшло повідомлення для місцевого пароха, о. Н. негайно явитися в місто Сколе до „райсполкому“ в справах „русско-православної церкви“. Вістка про це скоро розійшлася по селу К., де мешкав о. Н. Люди добре вже знали, що священника знову покликають енкаведисти; конечно стараються вони його „навернути“ на псевдо-православну „віру“. Мовляв, римський папа проти них, то мусиш зірвати з ним. Українські греко-католицькі митрополити (Шептицький, Сліпий) теж не тільки що за Сталіна не хотіли молитися, але й до боротьби проти нього закликали, то мусиш наплювати на них. А ось Алексей — московський патріярх — не тільки Сталіна шанує, але й церковними грішми спомага, вірних своїх компартію шанувати навчає та до боротьби за диктатуру „пролетарів“ з Кремля взиває; з нами по „внутренних делах“ співпрацює, — а сам орден за те і жалування дістає... І, як тут так хорошому батюшці не підчинитися, як тут на свою рідну русську віру не повернуться, русско-православним не стати і ласк НКГБ не заживати...

Та мабуть, не схотів о. Н. сталінських ласк, не явився до райцентру... захворів негайно на вістку про так „миле“ запрошення.

Сильно лютував „уполномочений по делам русской православной церкви“. І як, щоб такі попи не сміли слухати його „запрошень“. Та він їм покаже, та він їх на Сибір. Туди їх, куди пішов митрополит Липківський і всі ті, що то держались вперто якоїсь своєї окремої „самостійної“, „автокефальної“, та ще й „святої православної української церкви“! — В Сибір їх, в Соловки, або прямо в землю! Туди, де й тепер Сліпий і другі ваші митрополити і єпископи. Всі ви кляті „ізмєннікі“, „хахли“, чи православні чи греко-католики, — а всі „самостоятельной ізмєни“ держаться. Та ми вас повчимо, та ми вас посвяtimo таки вашим кропилом, так що не встанете більше! „Нада вам нашево Алексея... вот хороший патріярх. Боліє десяти гадов у нас в НКВД работаєт. Єщо за

ГПУ і Чека секретним офіцером бил“, а тепер, он, як заслужився. Сталін його на патріярха висвятив. Мудрий наш Сталін. І хороший патріярх Алексєй. — „А вас, изменікі, всех перевешаєм!“...

Та ні, треба таки дещо наразі вгамуватись, примаскуватись, треба делікатно до них підійти. Це ж воді цібі націоналістичної зарази, а їх як знепшкідливиш, то й село скоро „православним“, цебто слухняним для НКГБ стане... формально, офіційно треба полагоджувати. Авжеж...

* * *

Начальники НКГБ-НКВД формально „сборчик деканату“ скликають. А практично...

До села К. вїжджає автомашина з озброєними людьми. Алярм, метушня по селу. Дітвора від хати до хати передає: „большевики, москалі, авто!...“ Скрутився і пан-отець. Невжеж це по нього, за те, що запрошення не прийняв? Треба десь геть з дому податись. Та вже запізно. В дверях стоїть большевицький автоматник. „Падеш с нами, батюшка; на машину садись!“ — гукає.

Замовкло село. Таки забрали отця. По всіх селах району священиків забрали. От, антихристи прокляті! Та недовго вони на світі божім побудуть, недовго варвари шалітимуть! Село це виразно передчуває.

Везуть о. Н. автомашиною, везуть у грізне невідоме. Через брами НКВД-НКГБ перехід тільки в невідоме. Ще тільки освіжені полонини гордих карпатських верхів окрилюють, додають відваги. Там десь під ними, в просторах, темних лісах гуляє повстанська воля, додає надії, ручить, що зійде вона з гір в широкі долини, в гучні міста, прожене тьму кромішню сталінських посіпак та правді шлях промостить. Але тимчасом ще цівка большевицького автомата вперто і неподвижно спрямована в груди отця. Палець енкаведиста, що чигає недалеко спускового язичка, провокаційно насміхається зі своєї жертви.

А ось уже і „райсполком“. Стали. По хіднику нетерпеливо ходить „уповномочений“, очікує своїх неофітів. Ось ще один „прибув“. Треба його якось придобрити. О, вже є. Різко кричить він до конвоюючого енкаведиста: „Спусти автомата! Зачем ета вся чепуха! Батюшка до нас только на сборчик приїхал! Панімаєш!“

У селі Стинава не вдалось большевикам. Боялись вони цього села, із острахом до нього входили. Не раз тут по шкурі своїй добре дістали. Автомашину оставили далеко на гостинці і підходили до села на пальцях. Вже й недалеко церкви були і тут заздріли українських повстанців. Двох молоденьких з автоматами! І втекли большевицькі „сердеги“, аж дорога курилася. На автомашині „ходом“ 80-кілометровим до містечка Сколе увігнались. „Уповномоченому“ голосять: „Бандеровців у селі много, не далі свого попа!“

* * *

У великій нетопленій залі вже чекало кількох священиків і нудилося. Тупо споглядали один на одного. Що з ними буде? Сборчик? Чи може суд? Арештування? Сибір? Всіх чейже привезли під конвоєм готових до стрілу автоматів! А може б так втекти...

Ще не починають „сборчику“, бо не половлено ще всіх парохів деканату. Треба, щоб було їх більше, щоб „сборчик“ був „добровільний“ і „стопроцентовий“.

Снуються по залі священики, деякі поволі, непомітно зникають з неї, кружляють вулицями містечка, шукують якогось непомітного переходу, щоб зникнути з очей енкаведистів, що безнастанно з уміркованої віддалі стежать за ними.

Отець У. припадково приїхав до містечка велосипедом. „Запрошений“ до залі, де мається відбутися „сборчик“, скоро пронохав непевну ситуацію. Покрутився дещо по вулицях та непомітно виїхав за місто. Хитрі очі большевицького агента скоро це зауважили. Телефон, і вже погоня готова. Автомашиною женуть сталінські „православні“ місіонери за отцем У. Чимраз ближче! Для повнішого ефекту шей кілька серій з кулемета. Пускають, — от так, „понад голову“... Дігнали!... Не мав щастя того ж дня о. парох У. Мусів „добровільно“ повернутися на „сборчик“.

* * *

На довірочну розмову по одному парохів викликають. Широколиций, з широкими золотими пагонами, хва-

стаючись своїми золотими зубами, епикаведист веде розмову. Спочатку ця „розмова“ спокійна, улеслива, віби легко навчальна, переконлива. Відтак уже нахабна, погрозна, груба, повна лайок, прокльонів, застрашувань. Бкінці грубі обіцянки: „Й...т...м... Панімаєш, все только от тебя зависить. Ти только адін проті стаїш. Все согласни, ти только адін не хатїш. А ти харошее дело поддержи, то все от нас палучїш. Што только хатїш. Водку, сахар, харошую квартиру, красівїє девкі. Панімаєш!“

Польове Богослуження для стрільців УПА на Лемківщині.
С. Криве над Сяном 3. VIII. 1947 р.

* *

*

Почалось. Уполномочений теревенї плете і про папу, і про унію, і про зраду українських національних інтересів уніятами, звиває священників тут зараз на „сборчику“ обговорити всі ці справи, вияснити становище деканату до русско-православної церкви, „делегата“ з-поміж себе „висунути“ та його пізніше на „сбор греко-католицької церкви“ „вислати“.

Не хочуть священники „виступати“. Якже ж, — правди сказати не можна, бо за це відомо... Сибір чи тюрма, а проті брехні душа бунтується, не допустить до неї. Кожний під лавку сховатися хоче. Гірше ніж в'язнями чуються... Бо тут їх ще й на глум змушують зі своїх святощів насміхатися.

А „дей“ таки викликає. По списку! „А“ вот, нехай парох Г. із села А. свою думку вискаже. Піднімається визваний. Неясно, тихо, навмисно поликаючи слова, говорить. Старається нейтральним бути, свого становища не виявити, хитро-мудро час проганти тай так дразливу справу обминути. Що до папи, то бували різні папи; єпископи греко-католицькі між собою сварилися, от, як Хоминин із Шептицьким, то й між ними недобрі бували; священники тільки для Бога й народу служать; нехай так буде, як народ схоче! — компромісово крутить він. А за ним подібно і всі парохі свої „виступи“ прохитрили.

На чолі „уполномоченого“ лінії гніву показуються; очі його кров'ю наливаються, руки відрухово, нервово, погрізливо за нагана хватують. „Ох, прокляті попи; і возись з ними; їх би відразу на Сибір, або під стеньку! Не такі дразливі справи рішали і все харошо пройшло!“ — вовтузиться в його голові.

Виступає старенький декан. Різко виходить з-поміж рядів лавок та на підвищення вступає. Дрижачим, старим голосом рішуче промовляє. Сміло споглядає на своїх священників, чує, що вони на нього очікують, від нього на прямої вказівки ждуть. І він картає себе і їх. Якже ж, присягу нарушити, на свою Церкву наплювати? В тяжких хвилинах своїх єпископів опустити? Зрадником стати? Ніколи!

Тут нагло „уполномочений“ перерву заряджує. Знову хвилини повні напруження. Пошепки, стривожено порозуміваються поміж собою зібрані. Поволі, понуро пливають грізні хвилини...

В залю остентаційно входять два умундировані, узброєні чекисти. Маршовим кроком підходять до декана. Один з них урядово гука: „Ви арестовані! Пайдьом с нами!“

І пішли. І увижаються священникам енкаведівські допити, муки, огратовані вагони, що на Сибір мчать. І конц-

лагер на каналських роботах. І повільна, голодна смерть від виснаження.

Продовжується „сборчик“. „Нужно вже кончать і резолюцію зложити“ — заявляє „уповномочений“. Вже текст „резолюції“ читає. Усе готове. Папу та унію проклинає, а Алексея московського попід небеса вихваляє. Вкінці домагається прізвища „делегата“ на „сбор“. „Тільки фамілію вписати нужно; текст уже готов“ — каже.

Торгуються священники. Поправки тексту хочуть! Дещо бодай змінити! Компромісово підходять! На це „уповномочений“ годиться. Тільки „делегатом“ ніхто не хоче бути. Вкінці заявляють, що церковній ієрархії підчиняться мусять, не можуть поза її плечима делегатів вибирати. Нехай вже декан делегатом буде, бо він і так з „уряду“ ним є.

Довго опирається „уповномочений“; декана „врагом народу і советської власті“ називає. Вкінці по довгій надумі виходить та вкоротці випраджує декана на залю.

Резолюцію прочитано, декана „делегатом“ на „сбор греко-католицької церкви“ „висунено“. А тепер ще треба комусь, яко „президії сборчику“, текст „резолюції“ підписати. І знову всі радо б стались невидимими. Ніхто не хоче „почесного“ титулу голови президії мати.

Скінчилось на тому, що хтось несміло запропонував резолюцію деканові підписати. Інші тимчасом поволі висмикувались, щоб їх не змушено цирографу підписувати.

В залі остався тільки декан з „уповномоченим“ над невідписаною ніким „резолюцією сборчику“ такого то а такого то „деканату, що відбувся то такого то а то такого то дня, місяця грудня 1945 року в місті Сколе“.

Як це вже декан цю преславу „резолюцію“ підписав, чи не підписав, не знають добрі люди, бо він доперва за два тижні з „гостини“ від НКВД на свою парохію повернувся. Коли хто його про переживання питає, то він тільки зуби затисне і руками нервово замахає. Мабуть недовго вже й потягне. Ходить мов тінь давньої людини.

По стахановськи і радикально вив'язуються енкаведисти зі свої ролі місіонерів „руссако православ'я“.

Примітка: Деяких місцевостей і прізвищ в цім репортажі не подається, щоб не наражувати згаданих людей на переслідування чекістів.

Можна бути певним, що т. зв. „сбор греко-католицької церкви“ з місяця березня 1946 року, який „прилучив“ українську греко-католицьку церкву до „русско-православної церкви“, відбувся подібно ж, як вище описаний „сборчик“.

Великодня картка, видана в друкарні УПА на Лемківщині. Праця різьбаря Петра. Великдень 1947 року.

БІРЧА

Тоді, коли в центральних областях України кипить завзята боротьба проти московсько-большевицьких наїзників, не відстають і позаду українські землі за лінією Керона. Ця вітка української землі, відділена штучним

кордоном від решти матірних земель, веде боротьбу проти червоних окупантів та їх польських наймитів. Особлива натуга боїв зросла у час насильного висселення українського населення. На цих землях, а головню в Перемишліні, Бірчанщині і Любачівщині, де ворог кладе найбільший натиск і вводить до боротьби по-раз нові дивізії — розгорілися завзяті, прямо фронтіві бої, що ведуться від перших днів вересня 1945 року по сьогоднішній день. На перше місце виступають кілька боєвих операцій, ведених під командою командира Кояка, який в останній і найбільшій бойовій операції на Бірчу загинув геройською смертю.

Хоч такі бойові операції, як здобування міст і наступ на ворога, схороненого в мурах, укріплених бункрах та при такій концентрації сил тяжкої і легкої зброї, — не покриваються з засадами партизанської тактики, однак розміри боротьби, яка розгорілася в цих теренах, і її вага рвали стрілецьтво до цього, щоб ворога бити не тільки там, де він приходить мордувати, грабувати і насильно викидати з рідних хат наше населення, але щоб ліквідувати його бандитські випадові бази. А такою випадовою базою була власне Бірча. Ворог не міг постійно пенетрувати цілого терену з огляду на присутність наших відділів. Тому він сконцентрував свої сили в кількох укріплених пунктах, а головне в місті Бірчі. В цьому бандитському гнізді відбувалися безперервні бандитські езекуції над українцями, схопленими польським військом і міліцією в час наступів на українські села. Звідти ворог робив безперервні бандитські напади на українське населення і найжорстокішими терористичними методами змушував його до виїзду. Туди звозили польсько-більшевицькі бандити у військових і цивільних мундирах награване українське добро, туди зганяли з цілого терену на муки і катування арештованих українців, над якими виправляли нечувані звірства, тут ломили руки, ребра, вирізували пояси шкіри, пекли вогнем і рубали сокирами живцем наших батьків, сестер, жінок і дітей. На згадку про ці звірства серце кожного повстанця спалахало люття і ненавистю до дикого ворога і горіло жадою пімсти. Стрілецьтво зверталося з просьбами до командування, щоб дозволило їм покарати цих нелюдів і звірів за кривди, заподіяні українському населенню. Кож-

ний катований мужчина чи жінка благали Всевишнього, щоб післав на цих катів караючу руку. Чули цей голос українські повстанці і рвалися до бою, щоб покарати здицлого ворога. Впав наказ: До наступу! Покарати і знищити ворога таки в його бандитському гнізді!

22 жовтня 1945 року більші з'єднання військ УПА, під командою к-ра Прута, смілим гураганним наступом здобули і оволоділи в протягу залога польського війська і міліції, числом понад 500 вояків з легкою і тяжкою зброєю. Не помогли ворогові муровані будівлі, укріплені бункри і перевага в зброї, бо для українських повстанців немає жодних перешкод і неможливостей. Караюча рука українського повстанця досягнула ворога в його бандитському гнізді. Червоні польські вояки, а з ними і їх опікуни-більшевики, що ще опіліли від святих повстанських куль, втікали в білню і босі по замерзлій землі аж до Перемишля (30 км.) і голосили всюди, що там „страшна навала бандеровцув“. — „Насі вписці згненлі, тільки я цудем оцялялем“. Тих, що ставили спротив, змушено зброєю замовчати навки. Бандитську міліцію, що забарикадувалася в поверховій кам'яниці, примушено вогнем нашої тяжкої зброї до капітуляції. По здобуттю міста ще три години кипіла боротьба. — Вислід бою: понад 150 ворогів вбитих, коло 200 ранених та 7-х польських вояків взято в полон і по пропагандивній розмові звільнено. Спалено 40 будівель (в тому числі казарми). З огляду на завязатість бою і обмежений час нашої акції (наближався день) забрано з побовища лише три ворожі кулемети, 20 плашів і 15 пар взуття, а теж деяку кількість муніції. Наші втрати: чотири ранені, з того один у поворотній дорозі помер.

Тої самої ночі відділ УПА під командою хор. Громенка, виконав акцію на другий бандитський осередок — волость Кузьмину, де квартирувала залога польського війська, в числі 350 вояків. Ось що говорить про цю акцію бойове повідомлення:

„Наступ наших відділів розпочався о годині 2-ій. Вже 10 хвилин по розпочатті наступу підвідділ к-ра Бартя здобув і знищив станицю міліції. Ворог відкрив на всіх відтинках гураганний вогонь з кулеметів і гранатометів. У цьому вогні гине по-геройськи к-р середнього

відтинка Барон. Стрільцтво, однак, рванулось до наступу. Боротьба кипіла. Розгорівся рукопашний бій. Повстанці запалили хати, в яких квартирували ворожі вояки. Влучні повстанські кулі косили ворогів, як траву. У ворожому гнізді закипіло і залунали розпучливі крики: „Браце, — даруй жице!“ Повстанці закидали гранатами скупича переполоханих ворогів. На всі сторони летіли розірвані гранатами шматки тіла грабіжників і бандитів. У розгарі бою дістає тяжку рану командуючий відділом хор. Громенко, але перемагає сильною волею бій і загриває повстанців до дальшого бою. Бій триває дві і півгодини. — Зогляду на смерть к-ра Барона і рану к-ра хор. Громенка наказано відворот. Вислід акції: вбито 90 польських грабіжників і понад 100 поранено. Здобуто: кілька кулеметів, крісів, певну кількість муніції, військових плащів і взуття. Наші втрати: 4 вбитих і 9 ранених“.

30 листопада 1945 року відділи УПА під командою к-ра Бурлаки виконали акцію на передмістя міста Бірчі. Ціль акції: звунити осередок постою польських червоних військ, які мимо частинного спалення міста, таки дальше використовували його, як випадову базу в протиукраїнських акціях. За переведенням такої операції промовляло і те, що польське населення, яке замешкувало передмістя Бірчі, безперервно пападало, грабувало і мордувало українців у довколишніх селах. Однак, не дивлячись на це, українські повстанці в час акції поступили з населенням цих сіл дуже оглядно: дозволено забрати їм своє добро і вийти з хат, а щойно тоді спалено забудовання, щоб зліквідувати їм базу у виконуваних бандитських акціях. Нікого не вбито. На питання, поставлені повстанцями польському населенню, чи знають, за що їх карають, поляки відповіли: „Знаємо, знаємо — нам належалося це зробити ще підчас весня“.

В час акції відділи наближалися до міста Бірчі на 500-600 м. У місті стояла залога війська і міліції, числом 580 вояків. Ворог відкрив крісовий, кулеметний і гранатометний вогонь. А коли акція охопила перші забудовання міста, ворог виліз із бункрів та розпочав наступ. Наші відділи контрударом відкинули ворога вглиб міста, де він почав барикадувати вулиці і готуватись до оборони. Протягом цілої акції наші гранатомети (пром. 82 мм.) обстрілювали місто. На світанку відділа, виконавши завдан-

ня, відійшли на місце призначення. Вислід акції: спалено передмістя, вбито 20 ворожих вояків-грабіжників і понад 80 поранено. По нашій стороні лише 3 повстанці були ранені.

З рейду по Словаччині. Старшини УПА відділу к-ра Бурлаки з словачками. Осінь 1947 року.

ТРЕТІЙ НАСТУП НА БІРЧУ у Святвечір Різдва Христового (6-7. І. 1946 р.)

По виконанні цих і багато інших бойових операцій відділів УПА ворог затривожився. Нервово і панічно зазвонили телефонічні апарати на лінії: Перемишль — Ряшів — Варшава. Місцеві команданти гарнізонів ворожих військ, всякі понки та їм подібні алярмували та благаали централо — слати нові підкріплення. Бо попередньо прислані дивізії частинно були розбиті, частинно лежали в шпиталях, а решта порозстрибалася в біллу на чотири вітри.

Збройна противеселенча боротьба відділів УПА сколихнула цілою Польщею. Затривожився і сам червоний маршал Жимєрський, що наші повстанці на цьому скрав-

ку української землі перемелють на хамуз цілу його бандитську армію.

В Перемишлі і Бірчі розльоковується ціла нова дивізія. Польські умундировані бандити, осмілені збільшенням своїх сил, продовжують напади, грабунки, побої і морди українського населення. На чолі бандитських ворожих гнізд знову вибивається Бірча. Українське населення благословляє повстанців: „Підіть, знищте це вороже кубло, піметіть наші кривди і муки, не в'яжітьс я тим, що ворог пізніше з піметі палитиме наші хати — і хай горять, а ви бийте!...“

Чим більше росте ворожий терор, чим більше сліз, крові і крияд народу, — тим більше росте в серцях повстанців ненависть, лют і жагуче бажання розплати. Серце Повстанця, серце його великого бойового командира Коника наливається з кожним днем твердішою постановою: До нового наступу! Без огляду на перівні сили, без огляду на жертви!

Ворог сподівається заслуженої кари, тому стягає до цього бандитського гнізда, міста Бірчі, щораз то нові сили, гармати, міномети, рие окопи, укріплює бункри, копає підземні сховища і готується до оборони. Як день, так ніч кругом стоять численні застави, стійки, стоять на становищах готові до стрілу кулемети.

Однак, для командира Коника, неустрашимого воїна, не існували неможливості. Він знав відвагу і героїство своїх повстанців. Він водив їх у многі переможні бої. Він знав, що його відважні орли підуть з ним і на край світу, проти всіх ворогів, проти гармат і панцерів! Напередодні операції відбулася під його проводом відправа старшин-командирів тих відділів, що мали брати участь в акції. Відважна повстанська рука Командира накреслила сміливий план операції. Присутні з блеском в очах привняли інструкції і накази та розійшлися готувати свої відділи до бою.

Засвітила перша святвечірна зірка. Повстанці встали від святої вечері і лагодили кулемети, щоб сипнути ворогові олов'яної куті.

Під стріхами пограбованих, поруйнованих, осмалених пожарами селянських хат залували святочні колядки.

Відділи вирушають... Машируючим повстанським колонам виходять назустріч жінки, старики, дівчата і діти, пращють і благословлять своїх воїнів і оборонців на святе діло.

Над землею, покритою могилами, пожарами, пепелищами, побосвищами, царювала морозна Різдвяна ніч. Кругом усе заснуло.

Не спали в ту святу ніч лише ті тисячі насильно виселених українських родив, що в холодних вагонах чи бараках дрижали в холоді і голоді та линули думкою до колишніх своїх гнізд. Не спали і плакали при святочному столі ті батьки, жінки і діти, що їм ворог помордував їхніх рідних. Не спали наші друзі і подруги, запроторені ворогом в тюрми, — з енкаведівських і міліційних льохів виривалися зойки катованих. Не спали і українські повстанці, які йшли на вороже гніздо мстити кривдв народу.

З'усіх боків, ярами, лісами наближалися повстанські відділи до ворожого бандитського кубла — міста Бірча. А там сильна ворожа залога, оточена звідусіль укріпленими бункрами, випосажена тяжкою зброєю. Розвідка донесла: ворожі сили — 1500 польських червоних вояків, міліцистів і військ НКВД.

Надуть перші стріли. За кілька хвилин ворог відкрив з усіх бункрів на пільній лінії сильний кулеметний і гранатометний вогонь. Повстанська оперативна група-схід, на чолі з к-рем Бурлакою, зв'язус, згідно з планом, ворога боєм. В той час к-р Коник веде групу-захід до фронтального наступу.

Мов гірський орел злетів він зі своїми смілими повстанцями на голови ворогів. Під лавиною вогню прориває лінію ворожих укріплень, здобуває бункри та вривається штурмом в центр міста. Закипіли завзяті вуличні бої. Місто оповила палаюча пожежа. Всюди пекельна стрілянина, зойки ранених, оклики „Слава!“, „Урра!“.

Ворог ставляє завзятий спротив, опираючись на муровані будівлі і укріплені бункри. Стрільцтво на цілому фронті рванулось до наступу. Бож там, у центрі міста, у центрі боїв і пожеж їхній улюблений командир. Кругом заклекотіло. Задривала земля від гуку гранат і розривів мінометних стрілен. Повстанці виширають ворога з його укріплених позицій і женуть вглиб міста. Сама тіль-

ки чота к-ра Сухого здобуває під гураганним кулеметним і гранометним ворожим обстрілом 7 ворожих бункрів, спалює їх вогнем та підходить під будинок міліції. Інший відділ здобуває і нищить ворожі бункри на відтинку: бувше українське приходство; церква, аптека. Повстанці кількакратно ідуть в наступ і кількакратно ломлять контрнаступ переважаючих сил ворога. Киплять завязаті вуличні бої. В розгарі цих боїв гине геройською смертю в першій бойовій лінії, на чолі своїх наступаючих неустрашимих левів-борців, сам головний командир цілої акції с. п. полковник Коник.

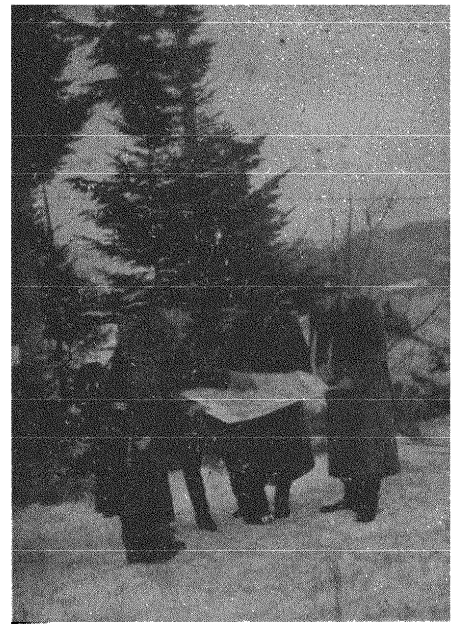
Це той, що був оборонцем цієї вітки нашої землі, що був переможцем в багатьох боях над переважаючими силами ворога. Це той, що примусив червоного маршала Польщі заговорити про нас і про нашу боротьбу.

Поруч нього гинуть геройською смертю вславлені в чисельних боях, незабутні повстанські командири — с. п. сотенний Ореський і чотовий Павлешко. Геройська смерть командирів пориває стрільців до ще більшого завзяття. Бій шаліє без перерви до білого дня.

Вже давно встало сонце з-за гір, вже восьма година дня, — вже давно партизанам бути в своєму царстві, якому на ім'я — ліс і ніч. Але вогонь завзяття і бажання помсти на ворогів за кривду народу, за смерть командирів, за смерть упавших своїх друзів — рве до дальшого бою. Ще одна куля, ще один ворог менше. Смерть найникам! — Щойно по вистрілянні останніх запасів муніципії паде наказ закінчення акції.

Білий день. Відділи з боєм відходять з міста. Ворог кидає всі свої сили до переслідування і ще раз вив'язується завзятий бій. Врешті ворог відбитий завертає. Місто горить... Повстанці відходять у ліс.

У цьому завязаному бою згинули геройською смертю 23 повстанці і 22 одержало рани. Ворог втратив 70 вбитими і 150 раненими. Цим разом наші втрати, хоч і менші від ворожих, всеодно великі, порівнюючи до довгої черги наших переможних бойових акцій, з яких звичайно наші відділи виходили з мінімальними втратами. Тут однак, ішов бій за здобуття міста, положеного на горбах і скалах, оточеного цілою системою спеціально розбудованих укріплених становищ із чисельною залогою. Тут ішло про заатакування ворога в його лігві. Це завдан-

Плянуння акції на м. Бірчу.
Командири УПА розглядають мапу. Зима 1947 р.

ня наше славне стрілецьтво виконало з честю, не жалючі своєї святої крові, та вписало цим бойовим чином ще одну карту слави в історію боїв Української Повстанської Армії, історії Українських Визвольних Змагань.

На пам'ять славному і улюбленому стрілецьтвом Командирові Коникові зложив народ і стрільці УПА багато пісень. Одна з пісень починається словами:

Ой, хто то, хто то йде на Бірчу,
Нестримно з боєм наступа?
То Командир-полковник Коник
Веде стрільців-борців УПА:
Щоб відплатити за людські кривди,

За кров, що в Лімній потекла,
За смерть, неволю і руїни,
За села, спалені до тла.

По описі бою і смерги Командира слідує присяга:

Та це стрілецтва не зламає,
Новим заваяттям запалить:
„На кров і зброю присягась
Геройську смерть його пометить!“
Наш Командир-полковник Коник
В бою із ворогом упав, —
На вівтар Слави України
Життя і кров свою віддав!
А ми — за Ним, його слідами,
З його наказами ідем,
Ідем повстанськими шляхами
Туди, — де Воля нас веде!

(Описи наступу на Бірчу подано за „Інформатором“, число I (II), рік III. 1946).

Вірлинів К.

ВИБОРЧА „ДЕМОКРАТІЯ“

Командант гарнізону села Крушельниця (р-н Сколе) мабуть лівою ногою з ліжка встав. Передчуття погане має. Тривожить щось його,

— „І як тут з виборами справиться. Мабуть нагану дістану“, — мучить його. „Вже більш як рік біля мосту над Стриєм, пів кілометра від села 40 „байців“ квартирує, вже другий місяць я тут у селі із своїми „байцями“ сиджу, а люди встали бандерівців спмагають і на вибори не спішаються. А ось якби на село „бандьори“ наскочили, плохо було б. Одиноке щастя, що мудра партія і Сталін вибори на зиму визначили. Все таки бандерівці зимою менше смілі, тай сліди по снігу оставляються. Дав би їм бобу, коли б так „байців“ із 5 соток у селі мати. Хоча й це не легко! Як уже села не пильнують, як вже не стежи, як вже підозрілих на переслуханнях не бий, нічого не помага. Майже кожної ночі „байці“ з кулеметами входу до села від ліса припильновували, а бандерівці шокілька день по селу харчі збирали. А що вже людям „байці“ не робили. Рубачам, що ходять у ліс, щоденно ревізії робили, людей у ліс тільки за перепуст-

ками пускали, а в кінці цілими тижнями забороняли кожному ходити в ліс. І це все не допомгло. Рапо встанеш, а стіни і плоти вже бандеровськими лозунгами обліплєні. Закликають не голосувати та Сталіна лаяти“.

Справді „поганий“ був день 10 лютого 1946 року. Сніги по пояс. Мряки густі, непрозорі, геть закрили карпатські половини. Верхів Шарашки, Кобиля не видно ні трохи. От, з Корчина то большевики мало що не повтікали. П'ять українських повстанців крісовим вогнем, з поблизького верха, що над селом, з години пражали в дах виборчої хати. Були б і до виборів узагалі не допустили, але стільки муніції нищити шкода їм було. Краще заховати її на енкаведівських гадів та їх на тамтой світ повисилати. Думали большевики з Корчина, що це на них наскок готується. Та опісля опам'яталися і почали населенню говорити, що це „їхні“ повстанців б'ють. А кулі в бляшаний дах виборчої хати тільки лопотіли. У вічі енкаведистам сміялися селяни.

А по Крушельниці „байці“ по хатах ходять, людей на „вибори“ пригадуванням і погрозами „просяють“. А ті щось не дуже спішаються. Байдуже їм, коли „голосувати“. Найкраще ніколи б. Цілком не поділяють вони тривоги команданта гарнізону, що хотів би похвалу дістати, коли б „вибори“ скоро по-стахановськи пройшли. Але що про таке думати, коли ж йому бандерівці з голови не злазять.

І таки викликав „вовка“ з ліса. Відділи УПА порозсиляли своїх стрільців по всіх селах, щоб демонстративно стріляли, щоб непокоїли ворога, перешкоджали йому тероризувати і гнати до „виборів“ населення, а населення щоб піддержати на дусі і спротив проти „виборів“ посилити. Чота УПА, що вже з десяток своїх стрільців по сусідних селах порозсидала, таки наскочила на гарнізон у Крушельниці. Почалась пскельна стрілянина. Енкаведисти повтікали.

Тішилось населення, що вже не будуть гнати голосувати за ката Сталіна. Та завчасно потішилось. Скоро стягнулися з райцентру сотки чекістів; повстанська чота мусила відступити у своє лісне царство.

Продовжують „голосування“. Знову по хатах ходять чекісти, „припрошують“ „виборців“, не вступаються з хат, грозять, кленуть. Та це їм мало помагає.

От одна жінка таки вперлась. Не схотіла йти на „вибори“. „Що мені цього? В Союзі існує демократія, вільно й не голосувати“, — заявляє чекістові. Та цей не слухає, тягне її силою у виборчу хату. Ця і тут протестує. — „Не хочу голосувати, мені цього не треба“ — говорить вона. Відпоручник райпарткому вже й припропущує її: „Возьми тільки виборчого бюлетеня та ним виборчої урни дитки. Ми вже за тебе вкпеємо. Це буде так, не наче б це ти проголосувала.“

Та жінка не даром наслухалася мітінгів про демократію і виборче право. „Вибори добровільні, і я не хочу голосувати!“ — повторяє вперто.

Копали ногами, штовхали в плечі, били її, аж сипці, а відтак і кров повиступали. Вкінці стероризована і поведена практично, як здійснюється добровільне виборче право у советській демократії, взяла виборчого бюлетеня, замочила його у своїй крові, що текла зі свіжих ран, викинула у виборчу урну і при цьому сказала: „Ось вам ваша демократія!“

Вістка про цей випадок з виборчим бюлетенем, який побита жінка з села Крушельниці замачала на знак протесту у своїй крові, — розійшлась широко.

Дістав, мабуть, командант енкаведівського гарнізону села Крушельниці, що не встиг за так довгий час перевиховати по-сталінські населення, не впоїв у нього советської „демократії“. Та мабуть потішився, коли довідався, що таке саме і ще „гірше“ було в час виборів не тільки в Крушельниці, але всюди...

Степова

КРОВАВИМИ СЛІДАМИ

Проминули тисячі років, непам'ятні найдавніші правіки історії, від коли український народ замешкував незмінно свої історичні прадідні землі, з яких не викинули його жодні лихоліття жорстокої історії.

Аж оце прийшов на землю страшний, ніколи небувалий час. І почалось таке, чого людська мова ні сказати, ні описати не вміє.

З'явилося на землі двох дияволів. І оба впали на нашу землю та змішали її всю з кров'ю, встелили кістками, наповнили нечуваними муками.

Найбільше горе зустрінуло українські землі — Лемківщину, Надсяння, Холмщину і Підляшшя, положені за т. зв. лінією Керзона.

В 1939 році два дияволи-Іроди — Гітлер і Сталін, щоб знищити український народ цих земель, — придумали нову штуку і назвали її „переселення“. Від того часу впало на мешканців тих земель найбільше горе. Бо відтоді почалось виселювання українського населення Лемківщини, Надсяння і Холмщини.

І хоч одного диявола — Гітлера вже не стало в живих, так лишився ще другий — Сталін. Він по смерті свого спільника далі продовжує уложений з ним договір про виселення українських західних окраїн. Кривими листками записана кожна буква цього пакту Гітлера зі Сталіном про виселення наших прадідних західних земель. Проминуть тисячі років і український народ не забуде цього великого свого горя.

Ось один вірний образ і опис фактів.

* * *

Було це 23 січня 1946 року. Лемківський відділ УПА к-ра Хріна квартирував у глибокому лісі. Молоді, бистроногі лемківські стрільці-повстанці пильно чистять зброю і пригтовляються до викладів. Аж серце радується, коли глянеш на тих молодих наших гірських вірлів. А довкруги так гарно, чудово. Кругом яри-потoki і гори біліють сніговим покровом. Думка тоді біжить мимоволі до моїх рідних околиць, до далекої степової полтавщини... Як далеко вона звідсіль, і яка різна, яка рівна... Але серце однакове знайшла я і тут. Ось сьогодні прийшла я знову на виклади до наших хлопців-повстанців. Буду їм говорити і про Дніпро, і про Київ, і про свою Полтаву, і про всю Україну. І буду розповідати про страшну неволю України, про всі знущання большевиків, під якими я вродилася і виросла та найкраще їх знаю. І буду розповідати про визвольну боротьбу українського народу та буду гаряче закликати віддати для неї всі сили. А во-

ни так радо слухають і вчать, що й відходити не хочеться. Та треба. Підемо опісля з викладами по всіх довоєнних селах, як і досі ходимо. Підемо далі будити і організувати народ до визвольної боротьби. Хай почує вся лемківщина гаряче революційне слово Полтави, що пішла в українські повстанці й аж сюди до них забрла.

Весело й гарно, чудово було б у цих наших горах Карпатах. Було б... та нагадуються слова нашого безсмертного пророка Тараса Шевченка: „За горами гори хмарами сповиті, засіяні горем, кровію полеті“... Святі, правдиві слова. Немає дня, щоб їх не згадувати.

Ось і сьогодні, ледви до полудня, дець біля години 11-ої, до нашого повстанського табору прибіг гінець зі села Завадка Морохівська і повідомив, що на села Боківка, Раткавиця і Збоїська напало польське військо і грабить, б'є та мордує селян. На цю вістку відділ алярмово зібрався і негайно вирушив в напрямі цих сіл. Ідемо своєю кров'ю боронити рідних сіл перед терором ворога-людоїда. Хлопці рвалися всі як один до бою. І я йду зі всіма разом. Так прийшли ми до села Завадки Морохівської. Тут зустрінули ми вже втікачів з тамтих сіл, в яких були польсько-большевицькі бандити. Селяни-втікачі оповідають, що раненько напали на згадані села великою силою бандити з польського війська. Це польсько-большевицьке військо било і грабило людей та відійшло опісля до Буківська. Близьче про ці події не можуть сказати, бо вони втікли із села й не знають, що там сталося. За годину часу прийшла з тамтих сіл жінка-лемкиня і почала плакати та оповідати:

— „Прийшли вони до села, шойно розвиднілось. Вшиткі хлопці, як звичайно стали втікати. Хто втік, то втік. А хто лишився, з тим цуд витворювали. Дехто з хлопів поховався, де міг, по стрихах, пивницях. А воно так всюду гледало, що не було права сховатися. Де зловили в хижі хлопа, там били хлопа, а де не було, там били жінок і дітей та допитували, де сут хлопці. Грабували гет вшитко. Наші тато сховалися на стрих в солому. А воно казало мамі лізти на стрих, а пак само лізло. Драбина перевернулася, а воно, як сі роз'їло, як вхопило маму і давай бити маму кольбов. Перебило руку, а пак вергло маму зі стриху і мама зломилася собі плече. Я вступила-сі за мамов, а воно і мене кольбов“. Тут жінка показа-

ла сипці від ударів на голові і плечах. — „А потім било дитину (4 роки). Збило її маленьку до крові. А пак вшитко зрабувало. Лем то, що на мені іно лашилосі. А що робили з хлопами, повісти не годин. Пхали голки під нігті, пекли свічкою і вогнем, били кольбами, щоб хлопці казали, де є бандери. І так зрабували вшитке село і пішли до Збоїськ, а відтак на Буківсько. Барз сі знуцають над нашим народом. Лем як пам то вшитко витримати...“

Похмурою мовчанкою приняло лемківське стрілецьтво цю вістку. За нею крилася ціла хмара гніву і ненависти до катів та бажання розплати. Хоч у таборі знаходилось цього дня тільки дві чоти повиків, які переходили туг вишкіл, однак вони не хотіли ніяк думати в такий час про нормальний вишкіл. Ані про перевагу сил ворога. Йдемо, ходім, коби тільки скоріше! Не могли молоденькі стрільці, лемківські новики-вишкільники спокійно дочекатись ранку. Бо саме над ранком польське бандитське військо найчастіше робить свої напади. Ходім на них!

Трупи вояків УПА в лісі біля с. Берендьовичі, що пострілялись в кривці, оточені ворогом.

І пішли. Дня 24 січня 1946 року морозним ранком, ледви світало, дві чоти новиків, лемківських юнаків, вирушило на засідку проти польсько-большевицького війська. Та не знати, де вони сьогодні покажуться. Але не довго треба було чекати... Вже о годині 8-ій впали перші стріли в напрямі села Морохів. За хвилину гінець дав знати до відділу, що та сама банда горлорізів напала на село Морохів. Відділ, не зважаючи на величезну перевагу сил ворога, негайно вирушив у напрямі цього села. У ворога перевага зброї. Його вдсятеро більше. Але в нас за те в сто разів більша сила ненависти до цих людоїдів.

Ось ми вже і в Морохові. Входимо бойовим порядком. Та ворога вже немає.

Бандити пограбували все село і перейшли скоро до Мокрого, щоб ще й там пограбувати. Тут, у Морохові не минули ні одної хати. Всюди грабували, що лиш попало під руки, били людей, і старших, і жінок, і дітей. Стягали всім, кого тільки зловили, взуття з ніг, а жінкам із-за пазухи виривали останні сховані дрібниці. До непритомності побили десятилітнього хлопця та прострїлили господаря Івана Островського. В священника кинули розбезпечену гранату, але його донька завважила це ще вчас і врятувала батька перед нещастям.

Вкортці потім почалось те саме в селі Мокре. Мужчини повтікали до ліса, а з села доходив лише один зойк і крик мордованих жінок.

Ми скорим маршем сїшимо на відсіч селові. При цьому порозуміваємося з квартируючою недалеко бойовою групою СБ і йдемо вже разом на рятунок zagrożених сіл. Але бандити, виставивши своїх зірців, завважили наш відділ, пустили на ліс три стріли з важких мінометів і втекли потім до Завадки Морохівської. По дорозі зауважили вони кущового господарика Дуба, який якраз виходив з ліса. Його застрілили, а потім поламали йому руки й ноги та замасакрували до непізнання. При цьому шугнули із замордованого чоботи.

Вирушаємо отже за ворогом в напрямі Завадки Морохівської. Там бандити з польського війська знову граблять в поспіху селян, і тих, що зловлять, зганяють на збірний пункт, щоб тут, як звичайно, вимордувати. При цьому б'ють і знущаються та питають, чи були бандерів-

ці. Селяни, щоб їх настрашити відповідають, що бандерівці були недавно у великому числі і пішли до ліса. Це перестрашус дуже міцно бандитів. Але вони всетаки не резигнують зі своїх планів, тільки збільшують свою охорону і приготовляються до оборони між хатами.

Тимчасом наспів уже і наш відділ. Бойова група СБ вдирається відразу в середину села, а одна повстанська чота з боку. Ворог, приготований до оборони, ставляє між хатами завзятий опір. Тимчасом з другої сторони вийшла з лісу друга наша чота і кидається рівнож до наступу. Смілим завзятим ударом викидають наші славні повстанці багато разів сильнішого ворога зі села. Наступ наших частин був так завзятий, що ворог не міг навіть ужити своїх важких мінометів, але мусив відступати.

Відступаючи, бандити оперлися на глибокому ярі який тягнувся за селом, і тут ставили завзятий опір. Бій розгорнувся наново з великою силою. Після швторагодинного бою вдалось вкінці зовсім відіти ворога і змусити його до відступу. Відступ ворога перемінився скоро у панічну втечу. Стрільці гнали за втікаючим польським військом аж до бандитського шовіністичного кубла Небецан. Аж тоді стрільці завернулись. На полі бою ворог оставив 2 важкі сотенні міномети, 56 стрілен до мінометів, 2 підводи муніції, різний військовий виряд, 2 пари коней, корови та багато награбованого селянського добра. Крім того оставив ворог, тікаючи в поспіху, відзнаку сталінського „демократичного ладу“ — два гумові нагаї, окуті в залізо, якими били безборонних селян.

Награбоване добро роздано селянам. Загальна радість була дуже велика. Усі селяни бучи незвичайно раді і вдоволені та тішились більше нашою перемогою, чим урятуванням свого майна. Вони знали, що в тій хвилині багато з них було б вже не жило, бо польські сталінські бандити були б їх вимордували, якби не відсіч відділу УПА.

Польсько-большевицькі бандити повезли цього дня 7 фір своїх убитих і ранених. З нашої сторони впав героїською смертю тільки один повстанець — ройовий командир. Його похоронено на кладовищі з військовими почестями.

Радісно верталися на свої лісові постой молоді герої-переможці. Скільки було втіх, скільки заслуженої гордості молодих повстанських вільців. Ось вони здобули сьогодні міномети! Здобули дві фіри муніції і 56 стрілен до мінометів. Уже мають свої власні набої! Тепер вони пошлють їх з поворотом „в дарунок“ ворогам. А надіссе — у них гордість і радість перемоги! Вони сьогодні перемогли! Прогнали! Врятували своїх братів, своїх батьків і матерей перед знущаннями і смертю. Вони бачили, як сльози народні лилися сьогодні за ними зі сотень очей, як їх вітали і прощали. Їх, молоденьких легінів, що ще вчора були в своїх селах звичайними хлопцями, сьогодні народ славить героями і пісні про них складає. Бо вони взяли за зброю і станули в обороні народу! Бо вони зробили те, що в такий грізний і важкий час нашої батьківщини найважливіше!

* * *

Слідуючого дня ранком о годині 8-ій більші сили польсько-большевицького війська заняли кілька поблизьких сіл, окружили ліс, напали знову на село Завадка Морохівська, вирізали в ньому понад 70 людей та спалили село. Польсько-большевицькі бандити виконали свій напад так скоро і нагло та негайно після цього втекли, що селяни не встигли в час повідомити повстанців про напад.

Ми квартирували в лісі і приготувалися до оборони, бо сподівалися, що по вчорашньому бою може бути більша акція ворога на ліс в погоні за нашим відділом.

Щойно біля години 10-ої прибігли стежі з напрямку Завадки, Мокрого, Височан, Кам'яного і повідомили, що в ці всі села прибули польсько-большевицькі війська в більшій кількості. До Мокрого прибули панцерники. Ніхто не знав ще про страшну трагедію Завадки Морохівської. Ми були би пішли негайно в наступ, хоч би всі на місці мали згинуть, коли б були знали, що там діялось. Але і це, як пізніше виявилось, усе було б запізно, бо напад і вирізання людей відбулися ще о годині 8-ій рано.

Приготовляючись до сподіваного наступу ворога на ліс, змінємо постій. Зустрічаємо в лісі втікачів-селян з деяких сіл, які потверджують наше припущення, що це мабуть акція на ліс, бо стягнули багато війська і окру-

жують лісний масив. Деякі селяни-втікачі кажуть, що польське військо запалило в Завадці Морохівській кілька хат запальними кулями. Ніхто не знав правдивого стану. А це тільки бандити так забезпечувались від сторони ліса, щоб ми їм не перешкодили в їхньому варварському погромі Завадки Морохівської.

Вечером ідемо до села Карликова, бо нас повідомили, що в тому селі польсько-большевицькі бандити замордували 14 осіб, в тому числі священика з ріднею.

Заходимо на спалене приходство. Селяни оповідають, що бандити напали так несподівано, що втекти вдалось тільки зятеві священика. Решта осталася дома. Польські воюки-бандити замордували старенького 70-літнього священика, його дружину і доньку. Маленька внучка була на руках служниці, яка намагалась втекти. Дитина бачила, що діється зі старшими, і перестрашена тулилась до няні, благаючи: „Магда, не дай мене! Магда, сховай мене, бо поляки мене заріжуть!“ Розлучений сталінський бандит прискочив до дитини і наніс їй три удари багнетом. Так згинув маленьке на руках няні, обливаючи її своєю невинною дитячою кров'ю. Потім бандит стріляв ще до служниці і ранив її важко в бік. Вона впала. Після цього спалили приходство. Одночасно палили хати всіх свідомих українців, а мешканців, які не втекли вчас, стягали разом, катували і стріляли. Так замордували 14 осіб. Така доля чекала ще багатьох інших. Але несподівано з'явилась у селі мала група наших повстанців, яка надійшла, побачивши вогонь. Тоді кровожадна зграя польсько-большевицьких бандитів втекла стримголом зі села.

Оглянувши трупи і поговоривши зі селянами, відходимо до с. Кам'яне. Тут довідуємось, що ці самі бандити з польсько-большевицького війська замордували в селі Завадка Морохівська 70 осіб і спалили село. Раненько відходимо отже туди. Вже з горба видко було сумні згарища. Тут і там ходили люди та чогось шукали. Ми підійшли ближче. Коло першого згарища лежав труп молододі жінки, поколеної багнетами. Кілька метрів далі лежав мужчина, далі труп дівчини років тринадцяти. Старенька мати ходила навкруги трупів своїх дітей, безнастанно оглядаючи їхні рани. Не плач, а якесь квіління виривалось з її грудей. Очі її були сухі і дивно горіли,

а уста спалені... З появою стрільців, невідомо звідки почали виринати постаті, — скулені, обдерті, нещасні, пошарпані і прибиті довгорічними злиднями і новим невимовним горем. Вони почали наближуватись до стрільців. Жахливий пустир — царство смерти почав поволи оживати — порушуватись. Одні, на появу стрільців заголосили роздираючим душу плачем, вливаючи в нього увесь свій біль, і жаль, і розпуку. Другі понуро, мовчки поглядали довкола, важку думу думаючи... „За що ж вони їх так помордували, за що так знущалися над ньов!“ — голосила жінка над своєю дочкою, показуючи повстанцям порізаний труп. Наближився до нас старий, маленький, скулений чоловік з простягненими руками: „Ходьте дорогі, ходьте, ту побачите, що вони наробили...“ — говорив він. З очей безпаставно текли старенькому сльози. Його постать, скулена, в обдертій одежі, судорожно здригала. Ми пішли за ним. На згарищі під плотом лежало троє маленьких дітей. Одне сім місяців, друге два роки, третє три роки. Оглянувши, погладив дитячі головки і пішов на другий бік згарища. Там лежав труп жінки з ранами від багнета в грудях і з порізаними ногами. „Тут моя жінка, а тут тато...“ — показав трупа на соломі і зайшовся гарячковим, спазматичним плачем... „Я остався тепер сам. Щож вони роблять з нашим народом...“

З недогорілої хати вийшов хлопчина років восьми. „А я остав лем з маленьким братом (сім місяців). Що ж я буду тепер з ним робив? Ось тут наші мама, а тут тато. Такої, як рубали дрова, так їх забили. Тут мої сестри.“ Лежать два трупи з порізаними грудьми, ногами; навіть з одежі обдерли їх польсько-большевицькі сталінські звірі.

Поволі сходились люди і виливали своє горе, а ми переходили від одного згарища до другого. Знову підійшов хлопчина років чотирнадцяти: „Я лишився сам. Мама, тато, сестра — ось тут“ і він показав рукою на трупи, вже зібрані і обмиті від попелу. „Прийміть мене, панове, до нашого війська!“ — просив хлопчина.

Дальше, в долину села, трунів не було, бо зведено їх уже на цвинтар. В самому кінці села лежало ще чотири трупи мужчин, застрілених в тому часі, як втікали зі села до ліса. Вони лежали в ряді через дорогу, так як ішли, один за одним.

На цвинтарі у великій братній могилі лежало вже кількадесять трунів, кількадесять порізаних, понівечених, покорчених дітей, жінок, старців. Кільканадцять трунів лежало коло ями. Два трупи було спалено так, що ледви пізнати було людську подобу. Труп одного старика був обпалений до спини і мав дуже дивну поставу. Він клячав, простягнувши руки до землі, а лице було піднесене догори. Старик був за молитвою і так його вбили.

Всі трупи дорослих людей, як жінок, так і чоловіків, мали на ликах та на цілому тілі плями від побоїв. На руках мали дрібненькі рани від дроту або шпильок.

Вид страшний, потрясаючий. Одначе ніхто не нарікав. Ніхто не говорив, що все пропало, що шкода нашої боротьби, що ми не встоїмось. Ніхто не висловлював думки, щоб виїжджати і покидати свою рідну землю. Лише благали помстити кривди, знущання і ці трупи.

Прийшли вислані стрільці з фотографом, щоб зробити знімку братньої могили жертв ворожого терору. Сталі сходитися оставші при житті жінки, діти, благаючи, щоб зфотографувати теж трупи їх родичів, які ще не були привезені до братньої могили.

Те, що стрільці УПА прибули негайно сюди, як тільки одержали вістку про цю страшну подію, і тут, зробивши знімки та злучившись у спільному невимовному болі з тими нещасними братами, які остали ще при житті, віддали честь упавшим жертвам варварського людоїдського терору найздижків, — надзвичайно піднесло на душі загал населення.

Тут, над цією новою великою братньою могилою української Лемківщини, над могилою майже сотні порізаних в кусні, жахливо помордованих трунів дітей, жінок і стариків — взнеслася до неба одна спільна могутня присяга:

— Помсти і карі людоїдам!

Лемківщина знає, що вона має своїх вірних синів, своїх вірливих повстанців, яких справедлива рука покарає насильство польсько-большевицьких сталінських бандитів.

Ця кров і ці жертви ніколи не забудуться. Про них буде пам'ятати повік і Лемківщина, і моя рідна Полтавщина, і вся Україна.

Слава Україні!

Героям Слава!

Степова

* * *

Поданий вище опис нападу польсько-більшевицького війська на українське лемківське село Завадка Морохівська, зроблений дочкою Полтавщини, близькою учасницею і свідком цих подій, не вичерпує ще всіх страхіть ворожого варварського терору, які пережило це село.

Група польських вояків „Костюшковців”, які вперше вирушили на „ліквідацію“ УПА після вбивства генер. Свєрчевського. Літо 1947 року.

Після цього нападу відбулося ще три подібні напади на це село. Для повного образу цього, що переживають сьогодні українські землі за лінією Керзона під польсько-більшевицькою окупацією, подаємо крім повищого опи-

су ще коротке звітлення — реєстр жертв нападів у цьому одному українському селі. Робимо це винятково, тому, що такі речі входять в засади в обсяг іншого нашого видання (Книга ворожого терору).

ДОПОВНЕННЯ

до протоколу в справі масового морду українського населення в с. Завадка Морохівська, пов. Сянік,

дня 24. І. 1946 року.

Акцію переводив 34 полк ВП з Сянока. В акції мордування брав участь перший баталіон того ж полку. Інші баталіони були розміщені в околиці для „охорони“ мордувачих. Штаб полку під командуванням полк. Плюто квартирував в той час у селі Мокре. Акція тривала від години 8 — 8³⁰. Вчислюємо тут помордоваці родини із зазначенням в якій спосіб їх закатавано.

(Список подається родинами)

1. Катерина Білас — рок. ок. 60 — ранена. На ранену наклали поляки дров і соломи та спалили її живцем.
2. Меланія Білас — рок. ок. 50 — спалена живцем у горючій хаті.
3. Марія Кирилейза — рок. 41 — ур. в США — дістала 7 ударів багнетом. У ногах поломані пальці, права рука три рази зломана, відрізана ліва грудь, розчерещена голова.
4. Анна Кирилейза (дочка) — рок. 16 — розбита голова, поламані руки і ноги.
5. Катерина Кирилейза (дочка) — рок. 15 — розбита голова, ранена багнетом крізь праву ногу вище коліна.
6. Андрій Максим — рок. 70 — спалений живцем.
7. Марія Максим (жінка) — вбита стрілом в потилицю.
8. Анастасія Максим (невістка) — вирізані м'язи вздовж лівої ноги від стопи до коліна, зломана ліва нога вище коліна, зломана два рази права нога, поломані обі руки, дістала три штики в ліву грудь, 5 штиків в праву грудь, розпорсний цілий жолудок, розбита голова.
9. Степан Максим — рок. 10. дістав штики в груди і стріл в потилицю.
10. Анна Максим — один рік — розпорене черево.
11. Катерина Максим — 4 роки — проколена багнетом в уста, 2 багнети в праву грудь; розпорене черево, випущено внутреності.
12. Катерина Томаш — відрізани груди, 5 штиків в черево, порізані ноги; жила ще понад годину, пізнала дивільних бандітів з Небещан (сусіднє польське село, яке брало участь у нападі разом з військом).
13. Марія Томаш (дочка) — відрізаний ніс, язик, вибрані очі.
14. Анна Томаш (дочка) — відрізаний ніс, язик, вибрані очі.
15. Степан Томаш (син) — відрізаний ніс, язик, вибрані очі.
16. Анна Нечиста — дістала стріл в груди, після якого жила ще 3 години.
17. Катерина Нечиста (дочка) — років 20 — ранена в ногу та кинена живцем у вогонь.
18. Ева Білас — рок. 36 — поколена багнетом в плечі.

19. Теодор Білас — рок. 65 — проколений штиком в черево, жив 7 год.
20. Іван Білас — рок. 40 — дістав постріл в плечі.
21. Марія Білас — рок. 32 — вирізаний язик, поломана права рука за п'ястуком, дістала 4 штики в черево, 4 штики в ноги.
22. Софія Білас — рок. 7 — порізани ноги й черево.
23. Михайло Нечистий — ранений в праву ногу і ще коліна і ліву руку за п'ястуком.
24. Тарас Нечистий — дитина років 3 — дістала постріл в ліве рамя з розривної кулі. Померла по 6 годинах мук.
25. Катерина Нечиста (жінка) — ранена в ліву ногу, спалена живцем.
26. Магдалина Нечиста — рок. 17 — ранена, опісля спалена в огні.
27. Софія Нечиста — (дочка) рок. 8 — ранена, опісля спалена в огні.
28. Марія Нечиста — (дочка) рок. 6 — ранена, опісля спалена в огні. (про це розказав муж Михайло Нечистий, якого раненого залишили в горючій хаті, а з якої він вєпів ще втекти).
29. Осип Дудиньчак — рок. 40 — дістав 2 штики в груди.
30. Анастасія Дудиньчак — рок. 40 — вбита пострілом в груди.
31. Ева Іздебська — вбита пострілом в плечі.
32. Катерина Іздебська — (6-місячна дитина) — зарізапа, підрізана горло та бита штиком в голову.
33. Дмитро Боньчак — рок. 50 — приголомшений ударом кріса і спалений в огні.
34. Іван Боньчак (брат) — дістав постріл у черево та спалений в огні.
35. Анна Клемчик — підрізана горло, постріл через грудну клітку.
36. Василь Циганик — прострілений запальною кулею в руку, після чого по трьох тижнях помер.
37. Катерина Циганик (мати) — заломана чашка, стріл в потилицю.
38. Іван Циганик — проколений багнетом в груди.
39. Іван Гріню — вбитий стрілом в потилицю.
40. Михайло Іздебський — проколений багнетом в груди.
41. Петро Іздебський (брат) — стріл у голову.
42. Катерина Козлик — розбита голова, випущений мозок.
43. Анна Козлик — перестрілені груди.
44. Ева Козлик — перестрілені груди.
45. Дмитро Кметчик — стріл в потилицю, добитий штиком.
46. Катерина Кирилейза — стріл в груди.
47. Ярослав Кирилейза (син) — підрізана горло.
48. Петро Кирилейза (брат) — стріл в плечі.
49. Осип Боньчак — пострілений в груди.
50. Катерина Боньчак (жінка) — стріл в груди.
51. Марія Боньчак (дочка) — ранена в ліву руку, в ліву ногу.
52. Нестор Іздебський — стріл в ноги.
53. Андрій Нечистий — проколений 3-ома штиками в груди.
54. Катерина Білас — стріл в плечі.
55. Іван Нечистий — 2 стріли в плечі.
56. Микола Добрянський — ранений в черево, помер по 6-ох год.

Кого бандитське польське військо не вєпіло замордувати чи застрелити, того важко побило та покалічило. Раненим пізніше не дозволяли іти до лікаря. Лікарські обов'язки коло рапених сповняли санітари УПА. Через

побиття і важкі рани померло по кількох тижнях ще кілька осіб.

Село цілковито пограбоване. ВП забрало 17 коней, 34 корови, 157 курей, 78 кірців збіжжя та інші речі. Спалено 27 хат-колиб, які населення щойно збудувало після спалення села німцями в часі переходу фронту 1944 року. В огні догоріла решта недограбованого майна. В зв'язку з цим населення лишилося без засобів до життя.

Після акції ВП пустило по терені фальшиву пропаганду, що забили в Завадці Морохівській 80 бандерівців, які стріляли до них з хат. Такі самі звідомлення висилали війти збірних громад до старости. Ці звідомлення були цілком неправдиві, бо підчас цілої акції не впаів один стріл з хати.

Наша організація дала пошкодованим селянам поміч в харчах, одежі та грошах. Люди примістилися в останніх ще 7 хатах та відбудовували наново погорілі будинки. М'ямо наказу ВП виноситись до УССР, населення не слухало, а дальше будувалось та жило в селі.

ДРУГИЙ БАНДИТСЬКИЙ НАСКОК ВП на село Завадка Морохівська в дні 28. III. 1946 р.

Дня 28. III. 1946 року о годині 4 рано перший батальон ВП з чотирьома мінометами під ком. капітана (Большевик), обступив зі всіх сторін с. Завадку Морохівську, пов. Сянік. Частина людей втекла до ліса, а решту жовніри ловили і зганяли на площу коло школи. Тут капітан ВП сказав до зігнаних силою людей промову, в якій між іншим заявив, що „вистріляю усіх до особи за те, що не ідете, але тут з бандерівцями хочете робити свою Україну“. Потім наказав вибрати 11 здорових мужчин, яких на очах всіх присутніх (жінки, старики, діти) казав розстріляти.

Жертвою терору впали слідуочі особи:

1. Іван Маслох	—	років 46,
2. Теодор Маслох (син)	—	„ 25,
3. Микола Маслох (син)	—	„ 29,
4. Михайло Клемчик	—	„ 28,
5. Василь Добрянський	—	„ 25,
6. Яким Шуркало	—	„ 40,
7. Степан Козлик	—	„ 18,
8. Дмитро Кирилейза	—	„ 48,

9. Михайло Нечистий — „ 38,
 10. Іван Білас — „ 35
 (убитий прикладом кріса),
 11. Теодор Білас — „ 40.
 (Серед застрілених було кількох ранених ще з першої акції).

По виконанні морду спалено решту 7 колиб, пивниці та викопані ями, в яких мешкало населення. Залишено тільки школу і церкву.

Зграбовано останні 2 корови та одного коня, які були ще в селі. Після цього знову промовляв до людей цей сам капітан словами: „так буде зі всіма, які не хочуть виїхати. Тому наказую до 3-ох днів опустити село, бо в противному випадку вистріляю решту. А щоб ви, люди, знали моє добре серце, не кажу палити школи, щоб жінки і діти, поки не виїдуть, мали приміщення“.

Мимо того морду населення даліше держалось і не виїжджало до УССР. Перенеслось мешкати під ліс, де жило зебраним хлібом у провізоричних будах. Акція потривала ще цілу годину, після чого ВП чимскоріше відступило в сторону польського села Небещани.

ТРЕТІЙ БАНДИТСЬКИЙ НАСКОК ВП

на село Завадка Морохівська в дні 13. IV. 1946 р.

Дня 13. IV. 1946 року наскочило втретє ВП на село Завадка Морохівська, пов. Сянік. Тим разом знову прибули силою ок. 2-ох сотен. До села входили непомітно. Одні зробили застави від ліса, а інші входили зі сторони Мокрого і Небещан. Селяни, побачивши небезпеку, почали втікати куди попало. За втікаючими стріляли поляки з кулеметів та автоматів. Зловлених мужчин стріляли та били до непритомности. В наслідок цієї акції замордовано таких людей:

1. Володимир Добрянський — рок. 15 — застрілений.
2. Іван Добрянський — рок. 22 — побитий, застрілений.
3. Орест Маслох — рок. 27 — покалічено ноги, побитий прикладом кріса.
4. Володимир Боньчак — рок. 18 — ранений, добитий камінням.
5. Сенько Нечистий — рок. 3 — застрілений.
6. Іван Кирилейза — рок. 42 — роджений в США, важко ранений в двох місцях.

Кожну жінку, яку зловлено, сильно збито. Побило польське військо також малих дітей. Спалили 3 колиби, які люди успіли поставити за час від 28. III. до 13. IV. Спалили школу. Побитим людям заявляли, що вистріляють усіх дорешти, як що до 2-ох днів не винесуться до УССР. Однак населення мимо всього воліє згинуть на рідній землі.

Населення цілий час діставало поміч від організації та ходило по сусідніх селах просити кавалка хліба.

ЧЕТВЕРТИЙ НАПАД І ПРИМУСОВЕ ВИСЕЛЕННЯ решти українського населення с. Завадка Морохівська польським військом в дні 30. IV. 1946 року.

30. IV. 1946 року знову ВП наскочило непомітно на с. Завадку Морохівську. Село обступили зі всіх сторін і силою почали виганяти решту населення на залізничну станцію Загір. Людей гнали цілий час під сильним конвоєм. Населення, мимо важкого життя і знущань червоних поляків, з плачем опускало своє рідне село. Того дня вивезено сімдесят вісім осіб, у тому лише 4 мужчин.

Так по-геройськи боролось довгий час з польським червоним військом убоге, кількакратно спалене українське лемківське село — Завадка Морохівська.

Разом, у чотирьох вичислених вище нападах, визволили сталінські бандити і їх польські наймити село Завадку Морохівську з усіх коней, усіх корів, усіх курей, з усього хатнього майна, з усього збіжжя, визволили майже сотку мешканців села, починаючи від немовлят, а кінчаючи на старцях, від... життя...

* * *

Взяті в полон військами УПА в дальших боях жовніри польського війська — Павловські Владіслав і другі, та старшини — Кутило Францішек і Кузьма Броніслав зложли зізнання, в яких призналися, що брали участь у цих мордах та робили це на наказ своїх большевицьких командирів. Точні дані відносно цих фактів подані в книзі ворожого терору.

Пишуть і кричать в усіх газетах світу, що сумління усього людства було потрясене знищенням чеського есла Лідіце гітлерівськими душоубами. Бо там вимордували гітлерівці всіх мужчин за вбивство гітлерівського протектора Чехії Гайдріха.

перев'язка полоненого УПА польського вояка після бою в Дурицькому лісі біля м. Перемишля. Зима 1947 року.

А тут? — Чому? За що? На що?

А скільки цих сіл, скільки сотень, скільки вже і тисяч наших сіл сьогодні спалених, виселених, вимордуваних... У війну і по війні... в „мирному“ часі... На очах цього ж світу...

А де ж тепер його сумління? Його слово!

Лицеміри! Фарисеї! Обманці, що торгують усім, що тільки взнесе і святе. Одні бродять у невинній людській крові, а другі обманці цією кров'ю з ними торгують.

Страшні були злочини гітлерівських душоубів. Але так само страшні злочини таких самих большевицьких душоубів, і так само страшний злочин тих усіх світових обманців і спекулянтів, які з ними торгують і політикують. На їх руках, на їх сумлінню і на їх відповідальності кров нашого замученого народу.

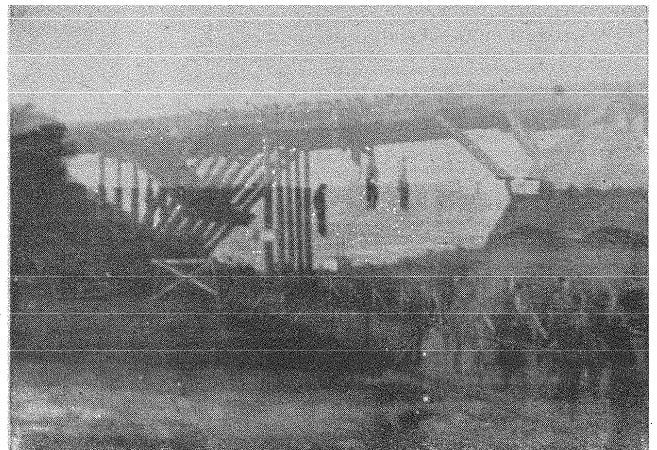
Вона кличе і вона приведе помсту!

Оборянець

НАФТОВІ ШИБИ У ВОГНІ

(Каральна акція на ВП в селі Тиряві Сільній)

В с. Тиряві Сільній на приходстві квартирував відділ ВП, охороняючи нафтові шибби. Ці большевицькі вислужники не обмежувались до виконання своїх службових обов'язків, а ширили сильно агітацію за виселення українців, побивали часто до крові місцеве українське населення та змушували людей до виїзду в УССР. В міжчасі ходили по хатах, жадали окупу, грабували масло, яйця, кури, гроші, а навіть взуття і одяг. Тим, що давали їм вимушений „окуп“, обіцяли, що залишать їх на місці.

Повіше лі вімпями вояки УПА біля м. Бучач у 1943 році.

Коли наш відділ УПА — У 4 прибув недалеко цього села, не могли ми перенести байдуже скарг тероризо-

ваного населення. Дня 12. III. 1946 року командир В. рішив покарати цих підлих злочинців. На вечірній збірці к-р дає наказ приготуватись до роботи, визначає завдання окремим підвідділам, і скоро вирушаємо.

Ніч була ясна-місячна. Вояки маширували весело і бадьоро. Коли підійшли ми ближче, підвідділи розчленувались. П'ят. 510 і 512 помашерували направо від півночі, п'ят. 511 помашерував прямо на захід. Тут два рої з цього підвідділу відійшли на застави, а два інші тихенько посунулись на вихідні становища. Ми залягли, ждучи дальших наказів.

Година 2.30... розприскується ракета — плюють гураганним вогнем наші кулемети... К-р В. остерігає, щоб не стріляти по хатах цивільного населення. Вороже гніздо обстріляємо з 3-ох сторіп і наладошмо зв'язок з підвідділом 510. Від ракети запалюється одна хата, а одночасно відділ У 7 запалює нафтові шиби, які знаходилися наліво від нас, тобто на південній схід, біля с. Семушови. По перших стрілах ворог панічно розбігся, але згодом встиг частинно упорядкуватися і заняв становища біля церкви та почав відстрілюватися. Над ранком наспіла йому допомога. Коли почало вже добре розвіднюватися, ми відступили, залишаючи в полум'ях нафтові шиби. Бій тривав одну годину.

На другий день ворог був змушений виїхати за Сян. Ворожі втрати невідомі, з нашої сторони убитий один стрілець.

Остап

ЗАСІДКА НА ГРАБІЖНИКІВ З ВП В с. УЛЮЧІ дня 21. III. 1946 р.

Перший день весни 1946 року зустрічав наш відділ У 4 в бою з польсько-большевицькими грабіжниками, які шлялись по наших селах, виконуючи сталінські накази, спрямовані на знищення українського народу. Ці опришки квартирували по наших селах і грабили в селян останнє майно. Люди скривались перед ними по лісових петрах і яругах.

Ті злочинці, які втекли перед нами зі Сільної Тиряви, дальше продовжували свої грабіжницькі випадки на

українські села. Дня 21. III. 1946 року наш відділ по пілонічному марші задержався на постою. Надворі була гарна погода. Сколо 10 години зірці повідомляють, що зі села Доброї посуваються в нашому напрямі поляки, в числі понад 20 осіб. Відділ скоро займає становища на горбку при гостинці. Населення, знаючи, що то значить наїзд на село банди ВП, утікає в ліс, разом з недограбованим майном, ще раз пригадуючи повстанцям, щоб добре „сипнули“ напасникам гарячого заліза. З прогилежного кінця села доноситься крик жінок, в'їдливе брехання собак та кільки стрілів. Це знак, що бандити є вже в селі й почали свою роботу. Лежимо на становищах і нетерпеливо очікуємо ворога.

— „Йдуть!“ — проноситься блискавкою від стрільця до стрільця... Закокотіли замки при зброї, стрільці ще раз дбайливо приготували її до стрілу.

— „Вже є біля церкви“ — подають з лівого крила по лівій. Дивимось, як дорогою проходять сталінські „богатежі“, несучи в руках пограбовані кури. Попереду їде на копні „валечки“ підпоручник. Ті, які йшли попереду, заважили в придорожних купах підозрілий рух і кричать до нього: „Пане поручнику, в кшаках ктось седзі!“ — Але підпоручник не звернув на це уваги і вперто „пхався“ далі прямо під цівки наших кулеметів. — Заграла в цю хвилину повстанська зброя. Бандити розскачилися поміж хатами і почали відстрілюватися.

Підпоручник, зараз по перших стрілах, здається в полон разом з конем. Сталінські прихвостні, побачивши своє безвихідне положення, підпалюють хати. Хочуть рятувати себе втечею під заслоною диму. Кількох із них подається через Сян до Вітрилова. П'ятьох утікає в сторону Доброї, де гинуть від куль бойової групи СБ, яка зробила там на них засідку. Один сержант скривається до пивниці, де його опісля зліквідовано ручними гранатами. Троєх рапсних, значучи свої сліди кров'ю, подаються до Сяну, який приймає їх в свої „обійми“ і несе далеко до „Балтику“. На полі бою ворог залишає двох убитих і масу... награбованих курей.

Здобуваємо трофеї: 2 ППШ, 1 ППС, 5 крісів, муніцію, кілька уніформів та одного осідланого коня. Решта важко ранених бандитів встигла дорачкувати до недалеких лозів і там покінчила своє підле життя. Як опісля

дonesла розвідка, ворог мав 13 убитих, в тім одного сержанта, не вчисляючи полоненого, згаданого вище підпоручника. В його торбі знайдено багато летючок-зажигачів до... українських жінок, щоб помагали ВП бити бандерівців(?!), а теж вказівки відносно брехливої агітаційної роботи серед частин ВП та інші матеріали.

В обороні рідного населення згинув на полі бою один повстанець. Населення, яке з радістю верталось в село, безмежно щиро дякувало нам за гідне покарання бандитів і оборону села перед грабіжжю.

Після цього в селі влаштовано загальні збори, на яких підкреслено вагу оборонної боротьби УПА. Наведено ряд доказів, між іншим і останню засідку. Стверджено, що нападам і тероріві прийде кінець тільки тоді, коли здобудемо УССД. Селяни зі сльозами в очах, підбадьорені на душі, прощали своїх оборонців, а ми відходили, щоб зводити нові переможні бої.

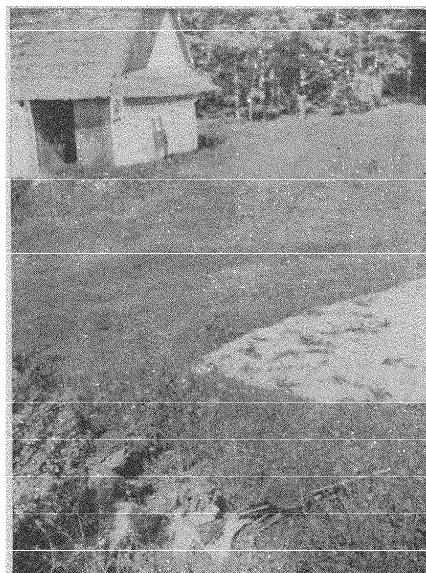
* *

Весняні дощі ще не позмивали слідів крові невинно помордованих варварами з ВП українців. До безлюдних українських хат, з яких ворог силою вигнав їх господарів, почали налазити зграї цивільних польських банд...

І знову темряву весняних ночей прорізували довгі полум'яні заграви і стріли. Це у вирі жорстокої оборонної боротьби горіли українські села... Наші батьки і рідні були змушені жахливим терором і дикими звірствами польських большевиків покинути прадідівську землю. А доказом того, як „добровільно“ виїжджали вони до сталінської тюрми ССР, були ці полум'яні заграви. Вони рішили спалити свої власні господарства, щоб доказати глухому світові, які то „демократичні“ порядки заводять бандитський сталінський уряд Польщі.

Дня 30. III. 1946 року наш відділ, згідно з волею вигнаних на каторгу українців-виселенців, перевів наскок на залогу ВП в селі Залужі, де задержались ці бандити на грабіжницьке жирування. Ніччю окружаємо село і тихцем підсуваємось під ворожі застави. Чуємо, як заносяться реготом дика юрба грабіжників, справляючи пир над пограбованим українським майном. Гураганний вогонь нашої зброї — і бандити кидаються врозтіч, попа-

даючи під рясний обстріл наших кулеметів. Довгою луною вибухає полум'я. У кільканадцятьох господарствах розжились розкішно польські цивільні грабіжники. В зустрічі з нами, наче підлі жебраки, почали просити, щоб ми дарували їм життя. Відповідаємо, що ми не прийшли їх убивати чи мордувати, як це роблять їх спільники з ВП, а прийшли тільки спалити свої хати. При цьому допомагаємо виносити їм з хати їхнє майно, дітей, щоб доказати їм, що не маємо жодних намірів заподіяти їм кривду, хоч на кару вони собі вповні заслужили. Виконавши завдання, зникаємо непомітно в темряві ночі.

Застава відділу к-ра Хріна в селі Березовець Сяноцького повіту. Осінь 1946 року.

Оборянець

ПОКАРАННЯ ГРАБІЖНИКІВ

(Опис засідки на ВП, влаштованої відділом УПА біля с. Тростянець).

Дня 2. IV. 1946 року наша розвідка донесла, що до с. Тростянець мають приїхати з Бірчі грабіжники ВП, здирати із людей контингент. До цього села впадали вони разом з цивільною польською гологою і майже кожного дня мордували та грабили українське населення. Забирали все, що попало їм під руки: останні корови, одяг, взуття, кури, гуси, яйця, масло і інше добро. При зустрічі з українським населенням ми наслушались вемало скарг і болів. Це не могло пройти грабіжникам безкарно. К-р Б. в порозумінні з к-ром Л. рішив зробити засідку на бандитів, які небаром мали надїхати з Бірчі через Ліщаву-Криве.

Виходимо разом з двома підвідділами з відділу У7 біля присілка Криве і займаємо становища. Підвідділи під командуванням З. і Ж. залягають на становищах у лісі на північ від присілка Криве. Два рої з підвідділу 511 залягають в окопах, віддалених около 100 метрів на схід від дороги, якою б мали їхати грабіжники. Один рій з цього пвд. займає становища на захід від цієї дороги, а три інші пвд. залягають вздовж дороги. Нетерпеливо ждемо.

В годині 11-й в с. Ліщава чути стріли. Значить, грабіжники їдуть. Кожний з нас добре причаївся, відтягнув замок і пильно стежить зором за надїжджаючим ворогом. Нарешті показуються рогаті шапки. Їде 8 підвід. На возах сидить кілька молодих польок-ропусниць, позаді їде около 40 вояків ВП. Гураганний вогонь з наших кулеметів, і на дорозі валяються в крові кільканадцять опришків. Решта бандитів залягає в придорожних ровах і починає відстрілюватися. Та цільний вогонь з повстанської зброї одного за одним змитає їх з лица землі. Недобитки пробують рятуватись втечею, але залитись кров'ю, знову припадають до землі. Тільки кільком вдається урятуватися, завдяки одержаній з бандитського осередку Бірчі допомозі. 23-ох бандитів переплатило життям свій грабіжницький наїзд, серед них 3-ох старшин, решта ранені.

Вбито 4 коні, а два забрано разом з упряжжю. Село було врятоване. Ми весело відійшли на місце постою, не маючи жодних втрат.

Євген

НА БАНДИТСЬКЕ КУБЛО

Дня 17. IV. 1946 року відділ УПА під ком. к-ра Б. виконав наскок на містечко Кривчу. Після переходу річки Сянчу відділ розчленувався на підвідділи, з яких два відійшли на застави, а один майже без стрілу протягом кількох хвилин опанував містечко. Основна ціль наскоку: покарання міліції і деяких цивільних бандитів за грабежі українського населення і криваві вбивства безборонних жінок, дітей та старців. Крім того нашим завданням було відібрати пограбоване українське майно і віддати власникам. Це перед акцією докладно проінструктовано стрілецьтво про ціль акції, підкреслюючи вагу поведінки.

Коли ми були вже в місті й опанували міліцію, 15-ох міліцистів здалося без стрілу. З одного мурованого будинку посипались на нас стріли з кулеметів і крісів. Це відстрілювались цивільні бандити, які мали на сумлінно не одну невинно замордовану жертву. Опір зліквідовано, а гніздо бандитів і станицю МО спалено. Здобуто 3 кулемети, 5 крісів, муніцію та інші трофеї. Відібрано пограбованих в українських селах 8 коней, кілька коров, з яких частину опісля звернено власникам. Над ранок відділ подався на місце постою без втрат у людях чи зброї.

Євген і Зорян

ПРОТИ НАСИЛЬНОГО ВИСЕЛЕННЯ

Опис наскоку відділів УПА під ком. к-рів В. і Г. на залізничну станцію Вільшаницю в дні 6. V. 46 р.

Відділи УПА під ком. к-рів В. і Г. по цілоночному марші задержались у лісі на т. зв. „Солоному Верху“. К-ри обох відділів, використовуючи денний відпочинок, пішли оглянути терен та докладно заізнатись з різьбою того відтинка, який був нам призначений для нічної операції. Село й залізничну станцію Вільшаницю було дуже доб-

ре видно. Нашим завданням було: висадити залізничний міст, знищити станцію, визволити українців-виселенців, які, зігнані силою, серед побоїв і сліз, ждали вже кілька днів на станції в голоді й холоді. На днях мав прийти транспорт товарних вагонів, якими мали від'їхати ці нещасні в червоне царство сатани.

Щоб належно виконати завдання, треба нам було зліквідувати ворожу залогу в силі 60-ти вояків ВП, які охороняли міст та переводили виселення. Крім того було тут около 30 большевиків. Також необхідно було усунути силою або хитрощами панцерний поїзд, який пильнував міст і залізничну станцію, де тримано виселенців. Виконання цього завдання доручено пвд. під ком. Б. Він наказав значно скоріше розпочати вогонь від сторони Угрець, а тим самим спровокувати панцерку до від'їзду в цьому напрямі. Рівночасно цей підвідділ мав держати заставу на шосе від м. Ліська та вимінувати залізничну лінію, коли б панцерка переїхала поза нашу заставу. Крім підвідділу під ком. к-ра О., який був на заставі від с. Ванькови, чотири інші пвд. розтягнулися розстрільною вздовж с. Вільшаниці, очікуючи 23-ої години, в якій мав розпочатися наш наскок. Два пвд. з У4 мали завдання опанувати міст, а в часі акції обстрілювати двір та унеможливити ворогові рух. Два пвд. з У2 зобов'язані знищити залізничну станцію. На відтйпку біля станції та мосту стрільці підсунулися так близько, що чули зовсім добре розмову стійкових. Командир ждав тільки, щоб від'їхала панцерка, а тоді — наступ. Так і сталось. По від'їзді тягарового поїзду в напрямку Ліська панцерка від'їхала в сторону Стефкової.

Година 23. Коротко, але грімко заграли на всіх відтинках наші кулемети. Розпочався наступ. З криком „Слава!“ кидаємося вперед і відразу опануємо станцію та міст. Ворожі застави утікають в переполосі, горить міст на шосе Вільшаниця — Вапькова. Мінери закладають поспішно міни між мостові траверси, лучать їх детонуючим шнуром і, заряджуючи запальник при шнурах Бікфорда, стрибками подаються вбік, щоб охоронитися перед вибухом. В тій самій хвилині вертається панцерка і стає на мості. Ще ось-ось і все вилетить в повітря.

Повстанці причаїлись при землі, дожидаючи нетерпеливо вибуху. Та вибуху не було. Нас огорнула велика

злість, напружились ще більше нерви. Панцерник, обстрілюючись на всі сторони, проповз поволі поза міст і, тяжко посапуючи, поїхав у напрямі станції. Використовують цю хвилину наші мінери і ще раз підкрадаються під міст та запалюють новий шнур. Панцерник знову вертається на міст, знову напружено ждемо вибуху та шнур недописує вдруге. Ворог мабуть вже зорієнтувався, що нам найбільше ходить про міст, і панцерник вже більше від нього не віддалювався, тільки поволі посувався по мості в одну і другу сторону, намагаючись разити нас вогнем важких кулеметів. Бій продовжувався вже майже протягом однієї години. Раптом зі сторони Ліська — Угрець чути гуркіт моторів танків, які їхали на поміч ВП у Вільшаниці. По кількох хвилинах вони почали обстрілювати наші становища з гарматок та важких кулеметів. Але вогонь був не цільний і нас не разив. Наближався день і ми, згідно з умовленим знаком, почали відступ на збірний пункт. На полі бою згинув геройською смертю кулеметчик з відділу У2, а двох стрільців було легко ранених. Ворог мав 11 вбитих. Згоріло рівнож кілька хат, з яких ворог вигнав силою українців господарів. Міст на шосе Вільшаниця-Ванькова згорів цілком. Біля нього переходили проводи з нафтовою ропою, яку запалено. Це спричинило цілковите зруйнування мосту.

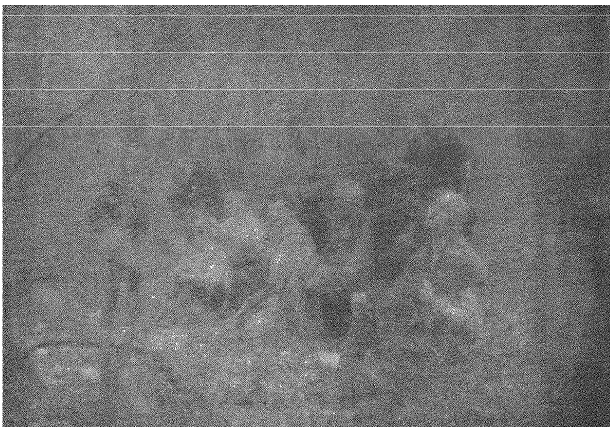
ОПИС ПОКАРАННЯ БАНДИТІВ У С. ЛІЩАВА Д.

Дня 10. 7. 1946 року рішено покарати с. Ліщаву-Долішня через спалення за те, що: 1) підчас насильного виселення українців, які становили около 60% населення цього села, грабінниками з ВП, підчас грабежі, мордів і побоїв польське цивільне населення активно помагало сталінським прихвостням; 2) коли ВП переводило грабінницькі наїзди і бандитські акції по сусідніх українських селах, місцеві поляки ішли з ними на такі виправи й безправно присвоювали собі майно, пограбоване в українських селян. В Ліщаві Долішній знаходилося багато коней, коров, одягу та взуття, награвованих з українських довколишніх сіл.

Українське населення осталося голе, босе і без ложки молока. Цивільним польським бандитам зі с. Ліщави Д. не помогли численні наші остереження, не помогли їм і заклики місцевого ксьондза, який в своїх проповідях упо-

минав їх часто, закликаючи, щоб не грабили українського населення, бо колись їм прийдеться за ці всі нелюдські вчинки дорого заплатити. На такі слова свого пароху ці бандити сильно обурювались, а навіть кілька разів хотіли прогнати його зі села.

Ніччю з 10 на 11. V. 1946 року відділи УПА під командирів Г. і Б. підійшли під село Ліщаву Д. Повстанці побудили людей, щоби виходили з хат і виносили все майно, бо ми їх прийшли покарати за вище згадані вчинки. Більшість місцевих поляків відразу заявила, що на це вже давно приготувані. Говорили: „Ми всіми добже, же нам сен то належи“ — і, як звичайно, обвинувачували одні одних та просили помилування. Ми їм заявили, що карою смерті їх карати не хочемо й не будемо. Але знайшлися кілька бандитів, які злегковажили собі це й почали до нас стріляти. Опір зліквідовано вогнем нашої зброї.

Повстанські голярі під час праці. Перший зправа командир Бурлака. Весна 1947 року.

Всім іншим стрільці допомогли вийти зі села. Село в міжчасі спалено. Стрільці поводилися з поляками ввічливо

і чемно. З пограбованого бандитами українського майна відібрано 10 коней і 28 коров, з чого частину звернено тим українським селянам, які внаслідок героїської оборони свого життя осталися в довколишніх селах. Залишено неспаленими кілька українських хат, забудовання польського ксьондза, органіста та кілька господарств чесних польських родин.

Годі було описати радість маленьких дітей, які від довшого часу не бачили ложки молока, коли батько впроваджував до стайні урятовану повстанцями його корову чи коня.

Зорян

БІЙ У ЛІСІ БІЛЯ С. КУПНА

Відділи УПА У2 і У4 задержались на постій у лісі біля с. Купна. Повстанці розтаборились, займаючи оборонні становища у формі трикутника. Виставлено підслухи, стійки, застави. Зі звітів стеж впевняємось, що в близькій околиці немає ворожих частин. Була неділя, на дворі царяла прекрасна весняна погода. Звичайно повстанець чується у лісі, як господар у своїй хаті. Стрільці здебільша дримали, купаючись в теплих проміннях травневого сонця.

Несподівано біля години 12-ої залунав недалеко крісовий стріл. Ми всі зірвались на рівні ноги. Кожний почав порядкувати виряд і приготував зброю до стрілу. Більшість з нас всетаки не довіряла, що це дійсний алярм. Тим часом впали нові стріли довгими чергами. Це перестрілювались наші кулеметчики з ворожими. Ворог почав атакувати наші становища. Падуть тверді накази командирів: „Стріляти до відкритих цілей! Підпустити ворога на близьку віддаль! Цільний вогонь!“ І зашумів, заколихався ліс від небувалого клекоту кулеметів. Здрігалась земля від розриву гранат. Все це заглушило грімке: „Слава! Вперед!“ Немов гураган кидаємось в наступ. Ворог не видержує, в безладі подається до втечі, залишаючи в кущах 8 убитих напасників. Стрільці далі наступують, розгромлюючи прикладами крісів польських сталінців. Не минуло і півгодини, як ворог був розбитий, а рештки що-духу утікали до бандитського осередку Бір-

чі, ледве встигли забрати ще 5-ох убитих і біля 15 раниених.

В часі наступу і блискавичного переслідування ворога впав на полі слави всім нам дорогий, улюблений бунчужний відділу У4 — старший булавний Біс.

В бою здобуто кілька крісів, один ППШ, гранати, ленти з набоями і інші трофеї. Як опісля кружляли чутки, 25 вояків ВП, користуючись з розбиття свого відділу, не повернулося до казарм. Ворог наступав був на нас в силі одного баталіону.

НА ВІЧНИЙ СПОМИН ДОРОГОМУ БУНЧУЖНОМУ СТАРШОМУ БУЛАВНОМУ Б І С О В І

Польські червоні вояки втікали стрімголов — ми гнались за ними. Одна з ворожих кулеметних лапок скрилась зі страху в кущах над потоком. Бунчужний Біс пробігав сюди, переслідуючи в розстрільній утікаючих нападників. Нагло посипались з куців автоматні й кулеметні стріли. Кулі пронеслися нам понад головами, а бунчужний Біс, поцілений в чоло, упав, навіть не скрикнувши. Поляки, користаючи з догідного терену, втекли. Тіло покійного бунчужного Біса забрали ми зі собою. На постою в с. Г. прибрали ми його квітами і при участі двох відділів УПА віддали останні почесні. Полевий духовник о. Пластун відправив панахиду. Після того похоронний похід вирушив на гору-могілу.

Повільним кроком, під такт похоронних пісень супроводжали ми улюбленого друга на вічний спочинок. Десятки вінців від друзів і рідного населення. Священик, стрілецький хор, командири і стрільці вступали поважно на високу гору. Домовину несли усі підстаршини відділу У4.

Склони гір передавали долинам Бірчанської Землі відгомін стрілецьких похоронних пісень-молитов, які линули ген-ген далеко на Поділля, до любої матері покійного. Глибоко, щирими словами прощав покійного полевого духовника УПА о. Пластун. Командир Б. віддав останній салют своєму любимцеві й, прощаючи його короткими вояцькими словами, прирік помстити смерть дорогого друга. Від імени усіх стрільців прощає незабутньо-

го товариша зброї політвиховник Євген, наводячи приклади невсищуної праці і зразкової поведінки Героя за життя, та вказує на велич добі, в якій довелось йому згинути. Підчас двохвилинної мовчанки паде тихий наказ: „Крісом почесь дай!“

Без почесних сальв поховали ми Тебе, дорогий Друже Бунчужний! Тими сальвами прирікаємо розторопити ворожі груди й тим помстити Твою смерть і відплатити за певнино пролиту кров рідного Народу, який Ти так безмежно любив і віддав для нього все найдорожче!

Хай скривавлена Бірчанська Земля буде Тобі пером!

Зорян

ДОРОГИМ НЕЗАБУТНІМ ТІНЯМ (Звіт зі Свята Героїв, відсвяткованого дня 24. V. 1946 р., в год. 22-ій)

Посередині лісової поляни на високих щоглах, колісані леготом весняного вітру, маяли гордо прапори. Між щоглами на тлі килима портрет сл. п. Полковника Є. Коновальця, удекорований мережаним рушником. У віддалі трьох метрів від декорації стояла майстерно оформлена і дбайливо прибрана могила з березовим хрестом та Тризубом в терновому вінку. Під хрестом уложено табличку, на синьому тлі якої видніли золоті букви: „Тернистий шлях Ви пройшли, а розпочате Вами Діло закінчимо ми!“ По боках два ряди висаджених ялинок. Цілість декорації освічували два смолоскипи і дві великі ватри.

Був сумерк. На поляну входять один за одним відділи УПА — У2, У4, У7, вишкільна сотня підстаршинської школи ім. коника, НСБ, члени РОсередку та „молода сотня“ дітей під командуванням „сотенного“ Любка, узброєна в дерев'яні кріси, кулемети, автомати, гранати, пістолі і „обов'язково“ шаблі. Відділи усталились в чорирьокутник, посередині якого стояла „сотня“ дівчорі.

Стемніло. Запалахкотіли смолоскипи і ватри. Падуть перші накази і команди. К-ри відділів звітують поручникові Г., який відкриває свято. Політвиховник Євген виголошує молитву українського Революціонера. Опісля полевий духовник УПА о. Пластун відправляє панахиду при співучасті стрілецького хору під диригентурою к-ра

Залізного. По панахиді виховник Зорян відчитує зміст „Мови на похороні гетьмана Богдана Хмельницького“, виголошеної секретарем Запорізьких Військ — Самійлом Зоркою. По святочній промові виховника Євгена присутні вшановують пам'ять Героїв двохвилинною мовчанкою. Опісля слідує чергування декламацій і пісень.

Під кінець свята виховник Євген виголошує кілька гарячих слів, підкреслюючи вагу сучасної боротьби, як продовження святого діла, розпочатого нашими славними предками, яке зможемо завершити перемогою тоді, коли твердо й незломно будемо йти вперед з твердою вірою в святість Великої Справи. Свято закінчено відспіванням Національного Гімну.

Євген

БІЙ У С. ВОЛЯ КРЕЦІВСЬКА

По цілонічному марші відділи У4 і У7 та сотня підстаршинської Школи задержались дня 28. V. 1946 року на поєтій. Біля 6-ої години рано від сторони с. Доброї почули ми стріли. Заряджено гостре поготівля. Нагло заграв кулемет нашої застави від сторони присілка Пила. До села підходило ВП. Негайно на наказ к-ра Б. всі три відділи заняли становища вздовж села, поклавши з протилежної сторони застави. Ворог вже був досить близько. Ми рушили в атаку. ВП при першому нашому натиску кидається до втечі, залишаючи в придорожніх ровах трупів, ранених, зброю і виряди. Найбільшою одчайдушністю в наступі пописався підвідділ лемків, учасників підстаршинської школи, під ком. к-ра Присіва. Вони так „припекли“ польських большевиків, що ті просили наших селян, щоб їх скрили в хатах або на полі. Підлі бандити пригадали собі тоді про Бога і розпучливо просили наших селян: „На мілосць боскон, чи естесьце поляци, чи українци, сховайце нас, буйцесен Бога! Згінєми!“ Два „богатежи“ здались у полон. Їх після пропагандивної підготовки звільнено. Це викликало опісля в околиці позитивний відгомін. Звільнені полонені дістались до м. Сянока і довго перемовідали свої пригоди, не знаходячи границь здивування, які то добрі люди, і як гарно убрані та озброєні ті українські повстанці.

Коли ми, переслідуючи втікаюче ВП, загнались були аж поза село Семушову, полякам почала наспівати допомога. Надлетіло два літаки. Нам не було доцільно переслідувати дальше ворога й ми почались завертати на свої попередні становища. В міжчасі один літак приземлився і, зауваживши наші рухи, почав обстрілювати наші становища. Те саме зробив і другий літак. Ми поволі почали підсуватися до ліса, віддаленого около 1500 м., а кулеметчики вже протовились до обстрілу літаків. Одначе літаки відлетіли. Бій був закінчений о годині 7.30. Здобуто одия кулемет, 2 кріси, осідланого коня і інші речі. Власних втрат не було. По стороні ворога було, як ствердила розвідка, біля 22 вбитих і багато ранених.

Хворі й ранені стрільці УНА з санітарами та охороною. Літо 1946 р.

Г. Сем.

СТРІМГОЛОВ

Майже під самими полонинами розположене маленьке, з 20 хат, бойківське село Тисовець (р-н Славське). Положене при самому краю великих, непроходимих Майданських лісів, прямо при джерелах потоку Бутівля, ма-

лощо могло завдячувати долі. Бо жорстока вона була! Орного поля тільки малі клаптики. З полонин, що недалеко, не одне село користує. Худоби теж мало що є. То німота на контингенти, то мадяри в час фронтових боїв, а тепер більшовики майже цілковито пограбували. Для дитини часто молока немає. Хліба в селі взагалі не видають! На Різдво і Великдень, то дехто з багатших дещо вівса або й жита заховав. Паску чорну пекли, себе і дітей обдурювали.

Бульбою люди живуть. Не живуть, животіють, з голоду пухнуть. Бо, як же ж цю бульбу їсти, коли кожну бульбину треба числити. Як же ж її їсти? Не думайте, що тому, що сама в горло не полізе. Ні, тому, як тепер багато з'їси, то на насіння не стане, до жнив не дотягнеш. Вдоволившись парою бульбинок та жменькою бобу, Богу дякуєш, що тобі й цього більшовицька голода не забрала.

Знають про нужду Тисівця повстанці та й їсти до нього рідко заходять.

*
*
*

На високих схилах Карпат крепко ще держався сніг. Група повстанців в той час переходила попри с. Тисовець. Друзів Цигана і Ч. вислано на розвідку до села. Точно пам'ятають вони дату. Було це 9 квітня 1946 року.

Вже вечоріло, коли вони потоком, закритим кущами, підсувались під село. Друг Циган, що був убраний у більшовицьку шинелю, пішов до хати, яка стояла недалеко горбочка, над потоком. Друг Ч. остався на стійці в потоці.

Як вже стемніло, як вже чорні хмари небо закрили, сотка більшовиків підсувалась теж до Тисівця. Провадив їх зрадник-провокатор Ілько з Коростова, знаний злодій, німецький ес-есеєць. Провадив теж цих чекістів гончий собака, що його більшовики більш для постраху, ніж до вжитку зі собою провадили. Собаки собаку провадили. А хто з них гірший, хто з них лютіший, один Господь знає. Певне, що ті двоногі людозвірі.

Друг Ч. в темноті вечора не зауважив ворогів. Друг Циган в хаті розмовляв з господарем. Та його чуйне, повстанське вухо ловило кожний шмер іззовні... Якийсь гамір на подвір'ї. Невжеж Ч. йде в хату?...

Повстанська навичка примусила друга Цигана вийти з хати до сіней, стати в заломі дверей, наготовити зброю до стрілу й ждати. Палець чуливо дотикає зіпрілого в хаті спускового язичка автомата. Серце б'є жваво, вухо напружене.

Вже кроки під дверима. Якось рука ловить ззовні за клямку, і чути шугучо-чемний, а zarazом повний пахобности голос: „Можна...“... Більшовик без сумніву!

Двері відчинилися. Шапка з блискучою червоною зіркою спереду. Блестячі, немов собачі очі. Блестячі, але не бачуть, як з-поза дверей спрямована цівка автомата до грудей наближається...

І сталось. Коротка серія: 8 набоїв. Зойк, як у раненого бика. Лоскіт у сінях. Переляк у хаті, метушня на подвір'ї.

Стрімголов кинувся друг Циган із сіней прямо в гущу чекістів, що наближались до хати. Пробоєм! Щасливо! Відтак у потік. Думка його скоро працювала. Ще скоріше заклекотили більшовицькі кулемети, кріси та автомати. Навмання стріляли вороги. Повстанська практика наказала другові Циганові не бігти вздовж потоку до ліса, бо там може бути застава. Хіба він не знає енкаведівських штук?

Десятки ракет освітили околицю. Ага, шукайте вітра в полі!

Біжить друг Циган горі полониною. Як засвітить ракета, прилягає до землі; як згасне вона, вперед бігом. Вже верх! Тепер за нього. Тут вже безпечний. Лякайтесь тепер ви, вороги, собаки-людолови!

Харчав на порозі тяжко ранений старший сержант внутрішніх військ НКВД. Колав чекіст до півночі. Так йому катюзі й треба! Нехай тривожить своїх псу-братів, нехай, нагадає їм повстанське завзяття!

*
*
*

А тим часом відважний повстанець — друг Циган мандрує і доси горами й долами Української Землі зі зброєю в руках — на службі Української Революції. Йому, коли стане він на верхах гір і глянє далеко-далеко по рідній землі, — ввижається той день, коли Вона — вже визволена, вільна, щаслива, — коли у всіх Тисівцях, не

голодні бульб'яники будуть, а наші багаті пшеничні калачі, коли не будуть по крутих потоках ганяти собаки за людьми, — коли буде воля і щастя, як те сонце, що сміється до нього, коли він вийде далеко на верхіві. І тоді він міцніше стискає свою зброю, — та злітає знову у свою нескінчену, безмежну партизанську дорогу боротьби.

З А У К Р А Ї Н У

Опис події в місті Люблінні (Польща)

27. IV. 1946 року о годині 8.30 в 7-ій комп. п. п. інспекційний скликав вояків ВП в півколо і привів перед них арештованого українця, що мав зв'язані взад руки — дротом. Зібраним представив його як „бандеровського гершта“, що вже сидить два місяці в арешті і не хоче сказати, як він називається і яке його псевдо. Після цього спитав присутніх: Може хтось має до арештованого якісь жалі, „болесьці“, то хай тепер йому віддасть.

До 30 вояків кинулось і почало його копати (всього було на збірці около 250 польських вояків).

Арештований упав на землю і промовив тільки ті слова: „Хай живе Україна!“

Старшина сказав: „Досць того, здиха, а ще кшичи нех живе.“ Наказав йому підвестися. Скатований в'язень не мав сили. Другі вояки „поставили“ його на ноги. Він тоді попросив дозволити йому сказати до зібраних хоч 5 минут. Всі кричали „ні“, але один майор дозволив. Тоді він промовив: „Гляньте на сонце, що виглядає з-за хмар. Воно буде свідком історії того, що діється з українцями. Я знаю, що я гину за свій народ і за Україну. Хай живе Україна!“ Деякі стали йому перебивати та копати й бити.

В часі смертельних ударів було чути щораз слабше тільки: „Хай живе Україна! Хай живе...“

Так загинув під побоями червоних польських вояків 7 комп. п. п. безименний борець за Ідею Вільної Самостійної України. Арештованого, мабуть уже неживого, вкинули на машину і повезли в невідомому напрямі.

Арештований виглядав: середнього росту, brunet, чорний заріст. Зачіски не можна було розрізнити, бо її збурих інспекційний, коли тягнув арештованого за волос-

ся представляти зібраним. Мав пімецьку уніформу, допасовану до стану, довгі штани в черевиках, одна підошва відорвалася. Був дуже блідий, років 29-30.

* * *

Так по-геройськи гинуть тисячі вірних, незломних синів України, в боротьбі, у боях, на муках. З їхньої Святої Крови — виростуть месники, виросте помста і виросте нове вільне життя!

Подав очевидець

Труп окружного керівника формуції Нехриста, що застрілювався в кривці під час оточення її ворогом. Весна 1947 року.

Вадим (учасник бою)

ІСПИТ ПІДСТАРШИНСЬКОЇ ШКОЛИ УПА
ім. полковника Коники в дні 27 червня 1946 року.

У зв'язку з оперативними діями відділів УПА на лівому березі р. Сяну (спалено 4 насильно виселені українські села — Мацьковичі, Ватичі, Уйковичі і Оріхівці), — компанія підстаршинської школи ВП з 9-ої дивізії під

назвою „червоного штандару“ в Перемишлі подалася в терен на розшуки за нашими відділами. Ця компанія на- числяла ок. 80 вояків.

Дня 20. VI. 1946 року наша розвідка доносить: „Ворожий відділ посувається в напрямі лісового комплексу Брилинці-Корманичі-Конюша“. О годині 9-ій доходить до с. Брилинець, а в годині 15 йї подається через ліс до Коноші, де задержується через ніч. В цьому ж лісовому комплексі від кількох днів розтаборились: відділ підстаршинської школи УПА і відділ охорони під ком. к-ра Ластівки. Вже 26. VI. 1946 р., в зв'язку з рухами ворожих військ, к-р вишкільного табору З. держав відділ в бойовому поготівлі. Повстанці нетерпеливо ждали ворога, щоб „погостити“ його у своїй партизанській домені — лісі. Одначе цього дня не довелось зустрінутись...

Дня 27. VI. 1946 року к-р вишкільного табору о год. 2-ій знову ставить відділ у бойове поготівля. Вже о год. 5.30 переводить його на бойові становища в старих фронтних окопах. Усе готове до бою. Повстанці чекають ворога зі зброєю, готовою до стрілу. Бойова готовість поєднується з пильністю. Учасники підстаршинської школи держать в одній руці зброю, а в другій конспект і запопадливо його вивчають. Бож сьогодні іспит...

К-р табору ще раз переходить бойовою лінією, провірює становища і подає останні накази. Перебігають поспішно зв'язкові, замасковують становища кулеметчики.

На дворі була гарна погода. Заповідався гарячий червневий день. Ранішню тишу ліса нарушували тільки чудові неокреслені мелодії пташиного співу. Сварливо, хрипливим голосом перекужувались зозулі, вперто лящали солов'ї. Але іноді ставало так тихо, що чути було шелестіння листя на деревах.

О год. 6.30 вертається стежа і зголошує: „Ворог вирушив зі села Коноші, ввійшов у ліс і посувається в напрямі нашого табору“. По цілій лінії пронісся брязкіт сталі. Повстанці ще раз провірюють зброю. Ворог наближається.

О год. 6.45 падають перші стріли. Це паша застава привітала ворога вогнем і, згідно з наказом, подається до лінії наших становищ. Ворог розгортається розстрільною і вслід за відступаючими нашими підслухами на-

ближається до наших становищ. Сильно напружуємо зір та слух...

Пройшло кілька секунд і на лівому крилі нашої розстрільної загарчали в'їдливо наші кулемети, а по двох, трьох мінутах на цілому відтинку розпочався бій. Повстанці зірвались до бравурного наступу. Клекіт розгарячених кулеметів, автоматів та крісів заглушило могутнє „Слава! Вперед!“... Захитались найжені ворожі штики, зазмерли зойки перших убитих і ранених напасників. Не минуло 10 минут, як ворог на правому крилі нашої розстрільної був розбитий. Вісьмох убитих бандитів плавало у своїй крові. Святі повстанські кулі не схиблять... Повстанці завзято наступали на п'яти ворогам і громчили їх здобутою на них зброєю, з якої спливала ще свіжа ворожа кров. Тут зокрема відзначився кулеметчик Сова — учасник підстаршинської школи. Він, по кількох чергах зі свого кулемета, рушив до наступу. Дивимось, а Сова держить високо однією рукою ворожий „дехтяр“, якого кружок цілий ще у крові сталінського прихвостня, і, усміхаючись ритою по „совиному“, біжить скоро вперед та громить ворога вогнем зі здобутої зброї.

Ворог дрижачими руками розставляє польовий надавчий радіоапарат з наміром надати своєму бандитському штабові тривожну депешу — СОС! Але не довелось... В тій хвилині повстанці, зауваживши ворожі наміри, одчайдушною атакою знищують ворожу обслугу і здобувають надавчий радіоапарат з підводою муніції та іншими трофеями.

Ворог кількакратно зривається до атаки, але за кожним разом заливається власною кров'ю і, рачкуючи, завертається. Дула повстанської зброї розгарячені; кулеметники змінюють цівки кулеметів. Лявина нашого вогню безперервно заливає ворога. В розгарі бою гинуть учасники підстаршинської школи — друзі Буйний і Тугар під час одчайдушної атаки на ворожі становища. Кров і смерть упавших друзів здвоюють завзяття і жадобу відплати у повстанців.

К-р З. дає наказ оточити і зліквідувати ворога. Відділ під ком. к-ра Ластівки три рази відбивав ворожу атаку і переходить до остаточного гураганного наступу, ліквідуючи рештки ворожих недобитків. Розгарячені молоденькі лемки і „ластів'ята“ вибігають на поляну, знищу-

ючи в рукопашному бою сталінських посіпак... На передньому відтинку два рої під командуванням Ворона і Мировна, беручи приклад зі смілого наступу к-ра вишкільного відділу Зруба, — не зважаючи на сильний ворожий вогонь, підсуваються на кілька метрів до ворожих становищ і ручними гранатами ліквідують ворожу групу в силі 22-ох бандитів, між ними 2-ох поручників. Знову заклекотіло і лісом пронеслися могутні зриви. Це загреміли наші ручні гранати, вкриваючи поле смерти синьою поволокою диму. У повітрі пронісся ще міцніший запах пороху. По розгарячених обличчях повстанців струмочками стікав піт, заливаючи очі, уста, з яких чимраз грімкіше проносилось: „Підавайтесь! Руки вгору!“ Знову вкривається земля ворожими трупами і ворог не видержує. Скровавлені подобишки панічно розбігаються.

Знову через поляну перебігають повстанці. У їх руках по два, а то й по три ворожих крісів та автоматів. Перекликаються санітарі... Тужливо заводять, пошукуючи жертв, заблукані кулі. Рідшають, а згодом зовсім за-тихають стріли. Ворог розгромлений наголову.

Сонце вже піднялось настільки високо, що освічувало побоевище. Здавалось нам, що сьогоднішнє його сяйво найясніше. Його промені ласкаво гладили повстанські обличчя. Сходилися з трофеями повстанці, підчислюючи ворожі втрати. Оглядали нас перестрашеними очима полонені — сталінські прихвостні та неначе підлі жєбраки просили помилування і оскаржували один одного. Даємо їм наші листівки, вияснюємо, за що їх б'ємо, забираємо від них та у вбитих документи, записуємо визнання, робимо знімки і звільняємо.

Глибоко в пам'яті залишається образ побоевища: один на одному лежать купами 38 ворожих трупів під „довудзтвом“ двох поручників і трьох підпоручників. Довкруги тихо неначе по страшній бурі-гурагані, яка, пройшовши через ліс, поторощила все те, що неправильно намагалось нарушити його внутрішній порядок.

Повстанці йшли на означене к-ром місце; зі собою несли 4 здобуті кулемети, 6 автоматів ППС, 2 ППШ, 30 крісів і інші трофеї. Весело ступали, вгинаючись під вантажем здобутків, відбиті селянські коні.

А ми йшли сповнені непогамованою радістю, що невина кров помордованих цими бандитами наших дітей,

жінок і старців, геройська смерть друзів були хоч частинно помщені. В душі ще міцніше ствердла давно вже зроджена постанова — завершити нашу боротьбу всенароднім тріумфом перемоги!

Карикатура, відбита в Технічному зені ОУН на Л., яку наліплювано на хати зрадників українського визвольного збройного руху.
Робота арт. різбаря Д. Петра. Осінь 1946 року.

М. К.

НЕЗАБУТНІ ХВИЛИНИ

На підгір'ю карпатського Високого Бескиду, на краї сіл Свидник і Ластівки (недалеко м. Борислава, Дрогобицької області) на затишній галявині під лісом, у суботу, 5 серпня 1944 року — незвичайне свято.

Між деревами — підвищення, поверх нього розіпнятий килим, на ньому — китайкою прикритий український національний герб, Тризуб, над ним вишиті рушники, по боках — гілочки червоної калини, внизу — два скрещені хрести і шолом. Спереду польовий вівтар, на ньому — хрест, євангелія, свічки. Обабіч — високо підняті блакитно-жовті прапори.

Під прапорами — представники: два члени Президії Української Головної Визвольної Ради з Генеральним Секретарем Внутрішніх Справ і Шеф Головного Військового Штабу УПА з почотом штабових старшин.

По боках і напроти, творючи великий чотирикутник, стоять у повному виряді сотні: Булава, Ливи й сотня під командуванням сотенного к-ра Різуна та дві самостійні охоронні чоти. На вуглах важкі гранатомети і кулемети. Перед сотнями сотенні командири, в середині чотирикутника Командир Военної Округи.

Ось він звітує шефові ГВШ: Друже Командире! Зголошую: три сотні й дві охоронні чоти, зі своїми підстаршинами і старшинами, разом 520 вояків УПА, до присяги готові.

Шеф ГВШ з членами Президії УГВР і Командиром ВО проходить перед фронтом вистрелених вояків.

— Слава Україні! — вітає повстанців Шеф ГВШ.

— Героям Слава! — грімко вдярає в зелене верхів'я лісу...

Повстанці співають свої щоденні молитви:

„Люд у неволі, край у руїні, навіть молитись ворог не дасть...“

А священик править молебень і благословляє воїнів на святу боротьбу за: „Силу і Славу, Волю і Власть“ України.

Промовляє представник УГВР і ГВШ, вказує на історичну роль УПА у всенародній збройній боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу.

Ніщо не перебиває величому святу. Німці сквалливо омипають опановані повстанцями карпатські села. Далекий відголос гарматних стрілів пригадає тільки, що десь там далеко — темер іде боротьба. Може це відгомін боротьби повстанців з гітлерівськими хажакками, а може це відгомін з німецько-большевицького фронту.

Падають одна за одною команди Шефа ГВШ:

— Струнко! — На плече кріс! — Тризуб до присяги відкрій.

— Почесть дай! — На Тризуб глянь! — Прямо глянь!

— На плече кріс! — До стопи кріс! — Спочинь!

— До присяги!

Знімається угору 520 рук. Іскряться очі блиском — вогнями. І могутнім хором плывуть слова присяги — як надхненна молитва:

„... Боротись за повне визволення всіх українських земель і українського народу від загарбників та здобути Українську Самостійну Соборну Державу. В цій боротьбі не пожалю ні крові, ні життя і буду битися до останнього віддиху й остаточної перемоги над усіма ворогами України.“

„... Буду чесним, дисциплінованим і революційно-пильним воїном.“

„... Буду гідним побратимом у бою та в бойовому житті всім своїм товаришам по зброї...“

Україно! Будь горда і славна. Це бо святи Твої уро-чисто клянуться Тобі на вірність. Аж до смерті.

Ще не вмерла Україна...

Національним гимном припечатуються акт вояцької присяги.

— Тут уперше в Україні відчитується перший Універсал УГВР до Українського Народу.

Всі, що склали присягу, підписують її, як історичний документ.

Концертом історичних, бойових і народніх пісень при бандурному дострою закінчилось те незвичайне свято.

Була це перша збірна присяга за новим текстом, ухваленим УГВР.

А друга — з таким самим порядком пройшла зараз же на другий день, у неділю 6 серпня 1944 року, на майдані в середселлі Н. С., де склали присягу: сотня Месники і одна чота, разом 230 вояків УПА.

Ось і незабутні хвилини для всіх тих, що їх пережили.

(За журналом „Повстанець“, виданим Українською Повстанською Армією. Рік I. — ч. 1. — Листопад 1944 р.)

Слава Україні!

Героям Слава!

Присяга вояка Української Повстанчої Армії

Затверджена УГВР і введена наказом ГВШ ч. 7. з 13. VII. 1944.

Я, воїн Української Повстанчої Армії, взявши в руки зброю, урочисто клянусь своєю честю і совістю перед Великим Народом Українським, перед Святою Землею Українською, перед пролітою кров'ю усіх Найвищих Силів України та перед Найвищим Політичним Проводом Народу Українського:

Боротись за повне визволення всіх українських земель і українського народу від загарбників та здобути Українську Самостійну Соборну Державу. В цій боротьбі не пошамляю ні кров'ю, ні життям і буду битись до останнього віддиху і остаточної перемоги над усіма ворогами України.

Буду мужнім, відважним і хоробрим у бою та нещадним до ворогів землі української.

Буду чесним, дисциплінованим і революційно-пильним воїном.

Буду виконувати всі накази зверхників.

Суворо зберігатиму військову і державну таємницю.

Буду гідним побратимом у бою та в бойовому житті всім своїм товаришам по зброї.

Якщо я порушу, або відступлю від цієї присяги, то хай мене покарає суворий закон Української Національної Революції і спадє на мене зневага Українського Народу.

МИ У ВІЧІ СМІМОСЯ СМЕРТІ.

ПОВСТАНСЬКА ПІСНЯ

marziale (маршовою ходом)

Му, і що ж, що прийдеться у мер-ти, у по-
хід-ній шинелі вжи-тах... Ми у ві-чі смі-мо-ся
смер-ті, а вми-ра-ти прий-деться лиш
раз. А вми-ра-ти прийде-ть-ся лиш раз.

Ну, і що ж, що прийдеться умерти
У похідній шинелі в житах ...
Ми у вічі смімося смерті,
А вмирати прийдеться лиш раз.

Ну, і що ж, що хтось буде ридати,
На воротах дзвоню влучи,
Будуть нам маршової співати
До атакі гранати, рвучись

Наша сотня ударна, залізна,
Наша сотня в бою - богатыр!
Наш Тризуба веде знам'я грізне
І завзятий наш друг командир.

За погану честь України,
За поганьблену землю святу
Ми ідем, щоб підняти з руїни
Українську Державу нову.

/ Передрук із "Повстанця" ч. 5-6./

З М І С Т*)

стор.

СТОЯР	3
П. П.	5
АНТІН СКЕЛЯ	9
М. ЛЬВОВИЧ	11
М. ЛЬВОВИЧ	15
М. ЛЬВОВИЧ	20
С. МАНУНИЧ	22
В. А.	24
Й. ПОЗИЧАНИК	27
БОЯН	29
В. Ф.	31
МАР	33
В. К.	36
ВІРЛИНІВ К.	38
В. Г.	42
О. ЯВОРЕНКО	44
В. К.	49
"	51
БОЯН	54
БОСФОР	60
БЕРЕСТ	64
Я. В.	69
"	73
В. Г.	82
ВІРЛИНІВ К.	88
"	93
СТЕПОВА	97
ОБОРЯНЕЦЬ	101
ОСТАП	104
"	110
ОБОРЯНЕЦЬ	119
ЄВГЕН	122
ЄВГЕН І ЗОРЯН	140
ЗОРЯН	141
"	145
"	146
"	147
"	151
"	152
"	153
ЄВГЕН	155
Г. СЕМ	156
"	159
В'АДИМ	160
М. К.	164

*) Зміст та означення сторінок передруковано з оригіналу циклоstileвого видання.

**ЧИТАЙТЕ Й ПОШИРЮЙТЕ
УКРАЇНСЬКІ РЕВОЛЮЦІЙНІ ВИДАННЯ!**

Протягом 1945 і 1946 років появлялися на українських землях під московсько-більшевицькою і під польсько-більшевицькою окупаціями наступні українські періодичні підпільні видання:

1. **ІДЕЯ І ЧИН** — видання Проводу Організації Українських Націоналістів, — великий друкований журнал, провідний орган української незалежної думки.
2. **ЗА УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ** — видання Організації Українських Націоналістів — підпільна бойова, революційна газета українського самостійницького руху, великого формату, друкowana й ілюстрована.
3. **ПОВСТАНЕЦЬ** — видання УПА, — бойовий революційний орган українського повстанського руху, друкований, книжкового формату.
4. **УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕЦЬ** — видання УПА, — гумористично-сатиричний журнал, друкований, багато ілюстрований першорядними карикатурами.
5. **ЩОДЕННІ ВІСТІ** — видання УПА, — щоденний циклоstileвий журнал з кольоровим друкованим наддруком, ілюстрований карикатурами.
6. **ІНФОРМАТОР** — видання УПА, — великий циклоstile журнал.
7. **ПРОПАГАНДИСТ** — видання Краєвого Осередку Пропаганди, вишколу і політвиховання ОУН. Великий циклоstile журнал науково-політичного характеру.
8. **ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ** — видання УПА (Говерля), великий циклоstile журнал.
9. **ІНФОРМАТИВНІ ВІСТІ** — циклоstile журнал УПА, — містить інформативні й ідеологічно-політичні матеріали.
10. **СТРІЛЕЦЬКІ ВІСТІ** — видання УПА, — бойовий політичний та ідеологічний журнал.
11. **ЗА УКРАЇНУ** — видання ОУН, — великий циклоstileвий журнал з кольоровим наддруком.
12. **ЛІСОВИК** — видання УПА, гумористично-сатиричний журнал.
13. **ПОДІЛЬСЬКИЙ ІНФОРМАТОР** — циклоstile інформативний журнал.
14. **ПЕРЕМОГА** — видання УПА — циклоstileвий журнал.
15. **ВІСТІ** — циклоstileвий інформативний журнал, видання ОУН.

Крім повнших періодичних видань, появлялися ще численні видання радіо-вістей, часті, неперіодичні видання політ-оглядів, та інших видань місцевого, або промнялоного характеру.

В тому самому часі появилися наступні підпільні, революційні книжки в і видання:

1. **ПЕТРО ДУМА** — БІЛЬШЕВИЦЬКА ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ЕВРОПИ — брошура 36 ст., одне видання друком, два видання циклоstileві. Два видання в польській мові, одне видання в чеській мові, одне видання в французькій мові; підготовляється видання в англійській мові.

2. **ДЕКЛАРАЦІЯ ПРОВоду ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ** — з травня 1945 р. — книжкове видання, одне друк, чотири видання циклоstileві, одне видання в чеській мові.
3. **СЛОВО ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ ДО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ** — червень 1945. Одно видання друком, чотири видання циклоstileві.
4. **ВІДОЗВА ДО НАСЕЛЕННЯ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ, СЕЛЯН І РОБІТНИКІВ СХІДНИХ І ОСЕРЕДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ** — Одно видання друкуване, п'ять циклоstileвих.
5. **ЯКІВ БУСЕЛ-КИЇВСЬКИЙ — СОВЕТСЬКИЙ ПАТРІОТИЗМ** — одне видання друком, два видання циклоstileві.
6. **ЗА ЩО БОРЕТЬСЯ УКРАЇНСЬКА ПОВСТАНСЬКА АРМІЯ** — видання друком і кілька видань циклоstileвих в українській і російській мовах.
7. **„СЛОВО К БОЙЦАМ І КОМАНДИРАМ КРАСНОЇ АРМІЇ“** — стор. 55, друком, масовим накладом, одне видання циклоstileве.
8. **„РЕШЕННЯ ТРЕТЬЬОГО ВЕЛИКОГО СБОРА ОРГАНІЗАЦІЙ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ** — друк.
9. **СТРІЛЕЦЬКИЙ ПОЛК** — видання УПА, — одне видання друком, два циклоstileві.
10. **СТРІЛЕЦЬКИЙ КУРІНЬ** — видання УПА — одне друком, два циклоstileві.
11. **ХОР ВОЛОДИМИР ЦИТЕНКО — РЕЙДИ** — видан. УПА циклоstile.
12. **БОЙОВИЙ ПРАВИЛЬНИК ПІХОТИ** — видання УПА, одне видання друком, три циклоstileві.
13. **БОЙОВИЙ ПРАВИЛЬНИК ПАРТИЗАНКИ** — видання УПА, циклоstile.
14. **ОРЛЕНКО — БОЛЬШЕВИКИ В БОРОТБІ З УКРАЇНСЬКИМ РЕВОЛЮЦІЙНО-ВИЗВОЛЬНИМ РУХОМ В ДРУГІЙ ІМПЕРІАЛІСТИЧНІЙ ВІЙНІ.**
15. **ЯРЛАН — ФАШИСТВСЬКЕ СТРАПИЛО** — циклоstile. три видання, в польській мові („УПОР ФАШИЗМУ“) чотири видання, одне видання в англійській мові, одне в підготовці у французькій і чеській мовах.
16. **ЗЕНОН САВЧЕНКО — УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВЗАЄМИНИ** — одне видання в українській, три видання в польській, мовах („СТОСУНКИ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ“)
17. **ПЕТРО ВОЛОШ-ВАСИЛЕНКО (ГЕТЬМАНЕЦЬ, ПОЛТАВЕЦЬ) — МОЇ ПОВСТАНСЬКІ МАРШІ**, — збірка поезій, у підготовці другий по смертний том.
18. **ЧИ АТОМОВА БОМБА УРЯТУЄ АНГЛІКУ? (ВІДПОВІДЬ П. ЧЕРЧІЛ-ЛЕВІ)** — два видання в українській мові, шість видань в польській мові, одне в чеській, одне в англійській і французькій.
19. **НАША ОДПОВЕДЬ** — видання в мовах польській, англійській і французькій.
20. **ОЛЕСЬ БАБІЙ — ГУЦУЛЬСЬКИЙ КУРІНЬ** — поема, циклоstileвий передрук з оригіналу, видання ОУН.
21. **ПЕТРО ВОЛОШ-ВАСИЛЕНКО — РАНОК СМЕРТИ, ПОЕЗІЇ НА ДЕНЬ 22 ЛИСТОПАДА (БАЗАР).**
22. **ГУТІРКА З НАСЕЛЕННЯМ** — брошурові видання гутірок на різні виховно-політичні теми.

23. ПОВСТАНСЬКІ КОЛЯДКИ ВЕРТЕП.
24. В БОРОТБІ ЗА ВОЛЮ — ПІД БОЙОВИМИ ПРАЦЮРАМИ УПА — збірка нарисів із бойових дій УПА.
25. НОВІТНІ ВАРВАРИ — в українській мові й те саме під наголовком „Кривим шляхом сталіновської демократії” — в мовах польській, чеській, словацькій, англійській, французькій.

ПІДГОТОВЛЯЄТЬСЯ ДО ДРУКУ

1. ДРУГА ЗБІРКА НАРИСІВ ІЗ БОЙОВИХ ДІЙ УПА, яка обійме описи бойових дій з усіх українських земель, зокрема з Волині, Поділля, Закарпаття, Буковини, Поділля, Житомирщини, Віппиччини, Київщини, Полтавщини і других земель, крім того з рейдів УПА в Білорусії, Словаччині, Польщі.
2. КНИГА ПОЛЯГЛИХ БОРЦІВ УПА Й ОУН.
3. КНИГА БОЙОВИХ ДІЙ УПА.
4. КНИГА АКТІВ ВОРОЖОГО ТЕРОРУ.
5. ТРИ РОКИ БОРОТБІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ПРОТИ ДРУГОЇ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ.
6. ТРИ РОКИ БОРОТБІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ПРОТИ ДРУГОЇ БОЛЬШЕВИЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ.

Ряд інших видань із бойових дій УПА та політичного, актуального змісту.

*
* * *

Вільне українське революційне слово — це могутня зброя!

Шануйте й поширюйте його!

Помагайте кувати цю зброю, співпрацюйте з підпільними видавництвами, надавайте свої завваги, матеріали, праці!

Протягом другої половини 1944 р. від переходу фронту, 1945 і першої половини 1946 р. появилися на українських землях під московсько-більшевицькою і польсько-більшевицькою окупаціями такі революційні листівки і відозви:

1. КОМАНДИРИ І БІЙЦІ УПА — наказ Головного командира УПА Чупринки. І. І. 45, друк і циклостил.
2. БІЙЦІ І КОМАНДИРИ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ! наказ Головного командира УПА Тараса Чупринки, травня 1945 р. друк і кілька циклостил.
3. БІЙЦІ І КОМАНДИРИ УПА — наказ Головного командира УПА Тараса Чупринки, лютень 1946 р.
4. УНІВЕРСАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ГОЛОВНОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ РАДИ — три різного формату друковані видання, деякі великого афішного розміру, кілька видань циклостилевих.

5. ПЛАТФОРМА УКРАЇНСЬКОЇ ГОЛОВНОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ РАДИ — кілька друкованих і кілька циклостил видань в мовах українській, російській, чеській.
6. БРАТИ ЧЕРВОНОАРМІЙЦІ! — видання УПА, друком і циклоств. в багатьох накладах.
7. КРАСНОАРМЕЙЦІ — ТЬЛОВИКИ! — видання УПА друком і циклоств. в російській мові, в багатьох накладах.
8. БІЙЦІ І КОМАНДИРИ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ, ПЕРЕМОЖЦІ ГІТЛЕРІВСЬКОЇ НІМЕЧЧИНИ! — видавня УПА в українській і російській мові в багатьох накладах.
9. ЧЕРВОНОАРМІЙЦІ І КОМАНДИРИ! — видання УПА, друком і циклоств. в багатьох накладах в українській і російських мовах.
10. ДОРОГИЙ БРАТЕ! (До раненого бійця) — видання УПА друком.
11. ДО ВСІХ КОРНІЙЧУКІВ, ГРЕЧУХ, ТИЧИН, БАЖАНІВ, СЕКСОТІВ, ДОНОСЧИКІВ, ЛАКЕЇВ ТА ІНШИХ ЩЕ ЖИВИХ АГЕНТІВ СТАЛІНСЬКОГО КРИВАВОГО ІМПЕРІАЛІЗМУ — видання УПА, друк і циклоств.
12. ЧЕРВОНОАРМІЙЦІ! — видання УПА, циклоств. в багатьох накладах.
13. ДО ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ ВОЯКІВ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ! — видання УПА в багатьох накладах.
14. УКРАЇНЦІ — ГРЕКО-КАТОЛИКИ! — друком і циклоств. в багатьох накладах.
15. ДО ЗЕМЛЯКІВ НАШИХ, ЩО КАРАЮТЬСЯ НА ДАЛЕКИХ БОЛЬШЕВИЦЬКИХ ЗАСЛАННЯХ, НА КАТОРЖНИХ РОБОТАХ, ДО ВИВОЖУВАНИХ ТА НАСИЛЬНО-ВИСЕЛОВАНИХ! — видання ОУН, в багатьох накладах.
16. УКРАЇНСЬКІ СЕЛЯНИ ПРИКАРПАТТЯ! — видання УПА (Говерля) циклоств. проти хлібоздачі - грабунку.
17. БРАТИ ПЕРЕСЕЛЕНЦІ! СИНИ ХОЛМЩИНИ, ГРУБІШВЩИНИ, ЗАСЯННЯ І ЛЕМКІВЩИНИ! — видання ОУН, до українців виселених з-поза лінії Керзону.
18. ЩО ТАКЕ „НАЙДЕМОКРАТИЧНІШІ“ СТАЛІНСЬКІ ВИБОРИ ТА КОМУ ВОНИ ЗДАЛИСЯ — видання ОУН.
19. УКРАЇНЦІ! УКРАЇНЦІ, ЧОЛОВІКИ, ЖІНКИ, МОЛОДІ І СТАРІ! — численні відозви і заклики ОУН і УПА до бойкоту виборів.
20. ІЛОСТРОВАНІ САТИРИЧНІ ЛИСТІВКИ. СТАЛІН ВИРІВНЮЄ. ПРО БОЛЬШЕВИЦЬКЕ ЗВЕРНЕННЯ. ЧИЯ БУДЕ УКРАЇНА? — видання УПА, друк. На пекельному суді — циклоств. відбитка.
21. ДРУЗІ-ПОВСТАНЦІ, БОРЦІ РЕВОЛЮЦІОНЕРИ! СТРІЛЬЦІ БОЙОВІ ДРУЗІ! Наказ КП ОУН за л. К. на Великдень.
22. В ДЕНЬ 23 ТРАВНЯ 1945 р. УСІМ, ЯКІ ЗІ ЗБРОЄЮ В РУКАХ ІДУТЬ ШЛЯХОМ ГЕРОЇВ! наказ КП ОУН на л. К. на день 23. 5. 45 р.
23. СВЯТО УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ! — відозва КП ОУН за л. К. на день 30. 6. 45 р.
24. НАКАЗ НА ДЕНЬ 31 СЕРПНЯ! — наказ КП ОУН за л. К. 31. 8. 45 р.
25. НА ДЕНЬ ПЕРШОГО ЛИСТОПАДА! — наказ КП ОУН за л. К. І. XI. 45р.
26. УКРАЇНЦІ ЛЕМКІВЩИНИ, ПОСЯННЯ І ХОЛМЩИНИ! Великодня відозва ОП ОУН, травень 45 р.
27. ДРУЗІ ВОЯКИ І КОМАНДИРИ УПА ЗАХІД — Великодня відозва ОП, травень 45 р.

28. РЕВОЛЮЦІОНЕРИ! ПОВСТАНЦІ! — відозва ОП ОУН Батурина на Різдво 45-46 р.
29. УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ! — відозва КП ОУН за л. К. на Різдво 45-46 р.
30. В ДЕНЬ 22 СІЧНЯ! — наказ КП ОУН за л. К. на день 22. I. 46 р. і 29. I. 46 р. і реферати.
31. УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ! — відозва КП за л. к. на Великдень 46 р.
32. НАКАЗ К-ра ВО, ВІДОЗВА КП ОУН за л. К. і РЕФЕРАТ НА ДЕНЬ 30. 6. 46. р.
33. ВІДОЗВА КП ОУН за л. К. на день 31. 8. 46. р.
34. НАКАЗ, РЕФЕРАТ І СВЯТОЧНІ МАТЕРІЯЛИ КП ОУН за л. К. на день 23. 5. 46 р.
35. ДО УКРАЇНЦІВ ЛЕМКІВЩИНИ, ПОСЯННЯ І ХОЛМЩИНИ! — відозва ОП ОУН проти виселення, квітень 45 р.
36. УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ! — відозва КП ОУН за л. К. проти виселення, вересень 45, видання в 7-х накладах протягом 45 і першої половини 46 р.
37. ДО ЦІЛОГО КУЛЬТУРНОГО СВІТУ! — відозва в справі насильного виселення і тероризовання українців за лінією Керзона. Видань українською мовою 7, видань польською мовою 5, видань чеською мовою 1, словацькою 2, французькою 2, англійською 1.
38. ПОЛЯКИ! — чотири різні відозви видані українською мовою під таким наголовком до польського населення протягом 45 і 46 р. в багатьох накладах.
39. ПОЛЯКИ! ПОЛЯКИ ЖОЛНІЖЕ! ПОЛЯКИ ПШЕСЕДЛЕНЦИ! ДО ВОЙСЬКА ПОЛЬСЬКЕГО! ДО ЛЮДНОСЦІ ПОЛЬСЬКЕЙ! ДО ОГУЛЬНЕЙ ВЯДОМОСЬЦІ! — різні листівки ОУН і УПА видавані протягом 1945 і 1946 рр. в багатьох накладах.
40. ЧЕХИ! СЛОВАКИ! БРАТИ І ДРУЗИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ! — відозва в українській мові
41. ЧЕХИ! СЛОВАКИ! ВОЯКИ! — відозва УПА, в чеській і словацькій мовах.

Крім вичислених вище, були видані в різних місцевостях тереновими клітинами ОУН та відділами УПА численні, кожна у двох накладах, місцеві відозви, заклики, листівки, лозунги політично-пропагандивного революційного змісту — найбільше до бійців Червоної армії і заклики до бойкоту більшовицьких виборів.

Хай широко лунає наше вільне революційне слово!

Хай усюди лунають могутні революційні кличі нашої правди! На всю Україну! І цілий ССРСР! І на весь світ!

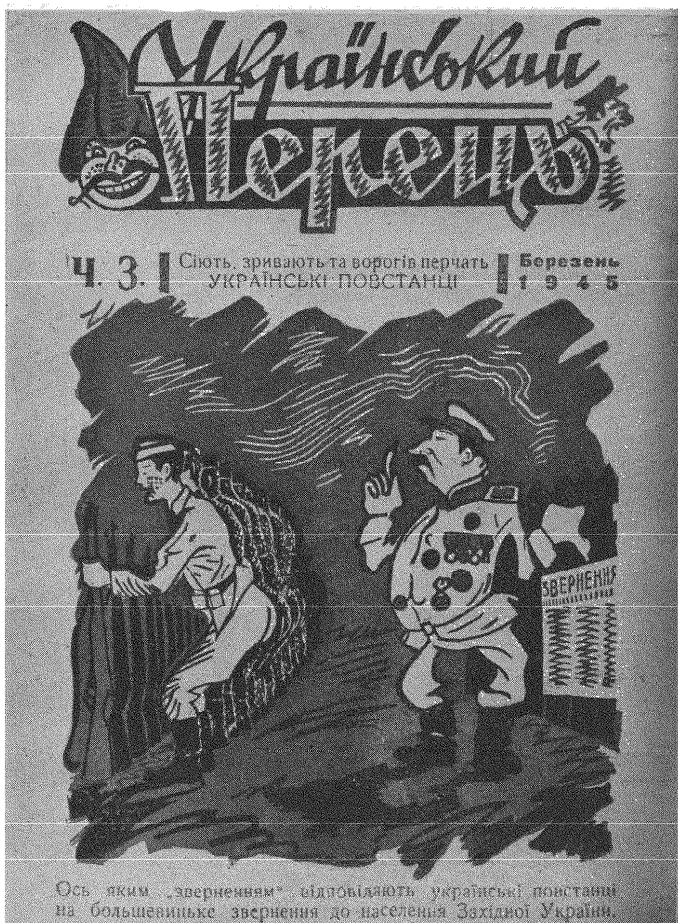
Хай кожний повстанець, кожний стрілець і кожний революціонер — буде пропагандистом наших великих, свободолюбних, революційних ідей!

Хай кожна наша книжка і кожна листівка буде гострим мечем нашої правди!

*

ХАЙ ЖИВЕ САМОСТІЙНА УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА!
 ХАЙ ЖИВУТЬ ВІЛЬНІ САМОСТІЙНІ ДЕРЖАВИ ВСІХ НАРОДІВ!
 ХАЙ ЖИВЕ УКРАЇНСЬКА ГОЛОВНА ВИЗВОЛЬНА РАДА!

ДОДАТОК

Обкладинка підпільного гумористичного журналу
„Український Перець“

З А К Л И К! *)

Всіх друзів, які дістануть у свої руки перший випуск книжки нарисів із бойових дій УПА, що вийшла під наголовком:

„У БОРОТЬБИ ЗА ВОЛЮ-
ПІД БОЙОВИМИ ПРАПОРАМИ УПА“,

закликаємо подати свої виправлення і доповнення, а передусім закликаємо подати матеріяли до подібних наступних видань.

Визвольні змагання українського народу великої героїчної доби УПА ще не знайшли відповідного відзеркалення у нашій літературі.

Український народ показав у цій боротьбі безприкладний героїзм, рівного якому не було і немає. З другого боку український народ пережив і переживає найбільш жорстокий терор, що був колинебудь на землі.

Ми повинні відтворити ці переживання, всю цю героїчну неповторну добу УПА. Ми повинні перекувати величезний моральний капітал нашої боротьби у міцну політичну зброю. І ми повинні лишити прийдешнім поколінням могутній образ цих небувалих подій.

Це не тільки звичайний заклик, але це обов'язок кожного стрільця, кожного бійця, кожного українця.

Скажіть, Друзі, своїм гострим революційним словом всю правду й опишіть всю велич нашої боротьби!

Подайте всі факти, описи, переживання, чини, пригоди про себе й про тих Ваших найближчих, які в могилах — Героїв. Відчиніть свою ду-

*) Заклик підпільної Редакції ОУН на Україні.

шу й своє серце, вилийте свої переживання і свої думки та закуйте їх у слова, — такі гострі й міцні, як наша повстанська зброя, — і такі великі і правдиві, як велич і правда нашої боротьби!

Подайте життєписи і списки героїських чинів та праці всіх полеглих, знаних Вам друзів.

В описах подій належить подавати правдиві місцевості, дати, опис даного терену, навіть прізвища дієвих осіб, якщо тільки це не порушує конечних ще для даної околиці таємниць.

СЛАВА УКРАЇНІ!

Листопад 1946.

Редакція.

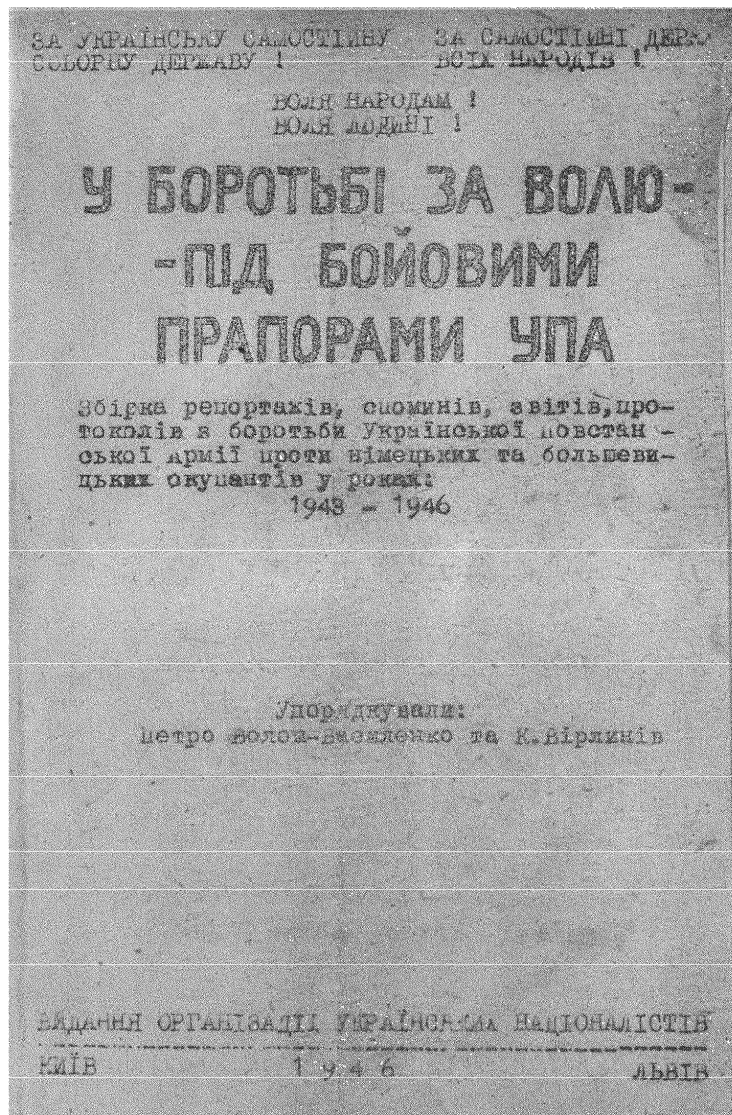

На стор. 185

Малюнок на першій сторінці обкладинки збір-
ки циклоstileвого видання.

На стор. 187

Титульний листок циклоstileвого видаппя.

Малюнок на останній сторінці обкладинки збірки циклостил. видання.

Друкарні ОУН ім. Дмитра Сурмача

Друга сторінка титульного листка збірки циклостилевого видання.

ЗА ЩО БОРЕТЬСЯ УПА

Українська Повстанська Армія бореться за Українську Самостійну Соборну Державу і за те, щоб кожна нація жила вільним життям у своїй власній, самостійній державі. Знищення національного поневолення та експлуатації нації нацією, система вільних народів у власних самостійних державах — це єдиний лад, який дасть справедливу розв'язку національного і соціального питання у цілому світі.

УПА бореться проти імперіялістів і імперій, бо в них один пануючий народ поневолює культурно і політично та висискує економічно інші народи. Тому УПА бореться проти ССРП і проти німецької „Нової Європи”.

УПА з усією рішучістю бореться проти інтернаціоналістичних і фашистсько-націонал-соціалістичних програм і політичних концепцій, бо вони є знаряддям завоювницької політики імперіялістів. Тому ми проти російського комуно-більшевизму і проти німецького націонал-соціалізму.

УПА проти того, щоб один народ, здійснюючи імперіялістичні цілі, „визволяв”, „брав під охорону”, „під опіку” інші народи, бо за цими лукавими словами криється отруйний зміст поневолення, насильство, грабунок. Тому УПА бореться проти російсько-більшевицьких і німецьких загарбників, поки не очистить Україну від усіх „опікунів”, поки не здобуде Української Самостійної Соборної Держави, в якій селянин, робітник і інтелігент матиме вільно, можливо і культурно жити та розвиватися.

УПА за повне визволення українського народу з-під московсько-більшевицького та німецького ярма, за побудову Української Самостійної Соборної Держави без помічників, капіталістів та без большевицьких комісарів, нквдистів і партійних паразитів.

В Українській Державі влада вважатиме за найвищий свій обов'язок інтереси народу. Не маючи загарбницьких цілей та поневолення країн і пригноблених народів у своїй державі, народна влада України не витратиме часу, енергії та коштів на творення апарату гноблення. Українська народна влада всі економічні ресурси та всю людську енергію спрямує на побудову нового державного порядку, справедливого соціального ладу, на економічне будівництво країни та культурне піднесення народу.

У лавах УПА борються українські селяни, робітники та інтелігенти проти гнобителів, за Українську Самостійну Соборну Державу — за національне і соціальне визволення, за новий державний порядок та новий соціальний лад.

(Вступ програми УПА, проголошеної в 1944 р.)

**ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ
РЕВОЛЮЦІЙНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ**
(з „Ідеї і Чин“, ч. 10):

- 1) ідея УССД, яку українські націоналісти визнають активно і в боротьбі за здійснення якої вони зберігають сувору принциповість;
- 2) боротьба за відродження духовости українського народу, тобто боротьба за викорчовування в українському народі рабської психіки і культивування в ньому психіки вільного господаря на своїй землі, психіки фанатичного борця за справу Самостійної України;
- 3) радикальність, насильницький характер метод нашої боротьби проти окупантів, визнання того, що найважливішим завданням українського народу під сучасну пору є організація масової безпосередньої нещадної боротьби за національне визволення, боротьби всіма засобами, які є в нашому розпорядженні;
- 4) розраховування на народ як на основну силу, за допомогою якої ОУН виборе Україні самостійність, найповніше і найвірніше висловлювання прагнень найширших мас українського народу;
- 5) організування протиокупантської боротьби на українських землях за всяких умов, погляд, що українські землі є вирішальним тереном боротьби за УССД;
- 6) орієнтація на найпередовіші досягнення людства як в галузі політичної і суспільно-економічної практики, так і в галузі політичних і суспільно-економічних теорій;
- 7) високі моральні вимоги до членів ОУН.

З М І С Т

	стор.
Від Видавництва	1
Звернення до старшин рейдуючих відділів УПА з 25.5. 1947..	5
Титульна сторінка циклостил. видання	7
* * *	9
СТОЯР Тінь Довбуша іде верхами	11
Від Полтави до Ярослава, від Дніпра по Сян	17
П. П. Під весняним сонцем	19
АНТІН СКЕЛЯ Народна самооборона діє	23
М. ЛЬВОВИЧ Одинцем у ворожому таборі	28
„ Новітні гайдамаки	29
„ Бойове хрищення	31
С. МАРУНИЧ Рій побратимів	34
В. А. Кільце смерги	36
Й. ПОЗИЧАНЮК У полі	38
БОЯН Мати	40
В. Ф. Назар	43
МАР Повстанське Різдва	45
В. К. Народні месники	50
ВІРЛИНІВ К. За Космач	52
В. Г. „Східняк” Таран	56
О. ЯВОРЕНКО Бій сотні Веселого біля с. Струбовиська (Лемківщина)	58
В. К. Прорив	61
„ По-козацьки	67
„ Лента за лентою	72
БОЯН Славко	77
БОСФОР Варяж	81
БЕРЕСТ „Не зраджу!”	89
Я. В. Після двадцятого	95
„ Не посоромили зброї	101
„ Над границкою	105
В. Г. Слава сміливим!	108
ВІРЛИНІВ К. Місіонери „православ'я“	111
„ Бірча	117
„ Виборча „демократія“	126
СТЕПОВА Кривавими слідами	128

ОБОРЯНЕЦЬ	Нафтові шиби у вогні	145
ОСТАП	Засідка на грабіжників з ВП у с. Улочі дня 21. III. 1946 р.	146
ОБОРЯНЕЦЬ	Покарання грабіжників	150
ЄВГЕН	На бандитське кубло	151
ЄВГЕН і ЗОРЯН	Проти насильного виселення	151
ЗОРЯН	Бій у лісі біля с. Купна	155
„	На вічний спомин дорогому бунчужному старшому булавному Бісові	156
„	Дорогим незабутнім тіням	157
ЄВГЕН	Бій у с. Воля Крецівська	158
Г. СЕМ	Стрімголов	159
„	За Україну	162
ВАДИМ	Іспит підстаршинської школи УПА ім. Полковника Ковика в дні 27 червня 1946. р.	163
М. К.	Незабутні хвилини	168
„	Присяга вояків УПА	171
„	„Ми у вічі сміємося смерті” — повстанська пісня	172
„	Зміст книги за оригіналом циклостил. видання	173
„	Оголошення про українські революційні видання (за циклостил. оригіналом)	174
„	Додаток	181-190

Ціна 5 НМ.

